

Erzsébetváros

Erzsébetváros Önkormányzatának kéthetente megjelenő, ingyenes lapja

2014/9.

2014. június 5.

A „Tűzfalrehab Erzsébetvárosban” projekt keretében újabb dekoratív tűzfalat avattak fel a Wesselényi és a Klauzál utca sarkán május 23-án. A falfestményen – amelyet a Lengyel Intézet megalapításának 75. évfordulója alkalmából készítették – a lengyel–magyar barátságot szimbolizáló fa látható. Erzsébetváros önkormányzatának célja, hogy a kerületben lévő kihasználatlan tűzfalak felújításával élhetőbb és élvezhetőbb környezetet biztosítson a kerületi lakók számára.

Aktuális

Aktualitások,
friss információk
Erzsébetváros
életéből

Erzsébet Terv

Egyedivé tették
a színes tűzfalak
Erzsébetvárost

Portré

Beszélgetés
Beleznyai Endrével

Ízes élet

Júniusi szezonális
receptek

Dob utca–Csányi utca sarok

Király utca

Akácfa utca

Erzsébet Terv

13

Épül Erzsébetváros! Városfejlesztés

Katarzyna Sitko, a Lengyel Intézet igazgatója és Vattamány Zsolt polgármester a tűzfal átadó ünnepségen

Rumbach Sebestyén utca

Rumbach Sebestyén utca

Egyedivé tették a színes tűzfalakat Erzsébetvárost

Nagy népszerűségnek örvend a VII. kerület „Tűzfalrehab” programja, melyet 2013-ban indítottak útjára, s amelynek köszönhetően mára turisztikai látványosság lett Erzsébetváros. Másfél év alatt hét tűzfal újult meg az önkormányzatnak és a Neopaint Works alkotóinak köszönhetően. A kezdeményezés olyan sikeres, hogy a város vezetése úgy döntött: a kerületi társasházak idén már tűzfalfestésre is pályázhatnak.

A legtöbb belvárosi kerülethez hasonlóan Erzsébetváros utcáiban is számos kihasználatlan, esztétikailag kifogásolható tűzfalfelület található. Az önkormányzat rehabilitációs programjának köszönhetően ezek száma az utóbbi időben jelentős mértékben csökkent. A megfelelő dekorációs eljárásokkal ugyanis a rossz állapotú falfelületek gyorsan felújíthatók, és színesebbé tehetők. A hatalmas falfestményeknek köszönhetően Erzsébetváros mára kiemelt turisztikai célponttá vált, és nagymértékben hozzájárul a főváros kedvezőbb arculatának kialakításához.

*Eddig összesen
2160 m² falfelület
szépült meg
a „Tűzfalrehab
Erzsébetvárosban”
programnak
köszönhetően.*

„A köztéri falfestések nemcsak vizuális értékekkel bírnak, de szervesen kihatnak környezetünkre is – élhetőbbé és élvezhetőbbé teszik a városrész egyes pontjait, miközben pozitívan hatnak a kerületben lakók és az arra járók hangulatára” – emelte ki Vattamány Zsolt polgármester.

A legújabb falfestményt – amely a Lengyel Intézettel együttműködve készült el – május 23-án adták át. A sajátos, modern, az évezredes barát-

2013-ban elkészült tűzfalak

Dob utca–Csányi utca sarok –
„Zöldség-gyümölcs”

Király utca
„A legpestibb utca”

Akácfa utca
„Mesterségek anno”

Rumbach Sebestyén utca
„6:3 – Az évszázad mérkőzése”

ságot mégis jól kifejező emlékművet az intézet 75. születésnapja alkalmából festették meg. A művészeti alkotás szervesen illeszkedik a belvárosi

2014-ben elkészült falfestmények

Madách Imre Gimnázium udvarára néző tűzfal
(New York-palota)

Rumbach Sebestyén utca
cirádás faldekoráció

Klauzál utca
Lengyel Intézet 75. évfordulójára készült tölgyfa dekoráció

környezetbe, ugyanakkor a hatalmas tölgyfák – melyek gyökerei egybefonódnak – egyedivé is teszik a Klauzál utcát, a környék arculatát.

Éjjel-nappal őrzik az Almássy teret

A megújult Almássy térről kapcsolatban számos lakossági visszajelzés érkezett az önkormányzathoz. Legfőképp az érdekelte az erzsébetvárosiakat, hogy miként kívánja a város vezetése megőrizni a tér állapotát. Vattamány Zsolt polgármester kezdeményezésére a közterület-felügyelet vezetése folyamatos őrzést rendelt el a területen, melynek eredményeként a hét minden napján két felügyelő 24

órás szolgálatot lát el a 6 és 22 óra között nyitva tartó közparkban. A kutya-futtató nyitva tartását lakossági kérések alapján módosította az önkormányzat, így azt 0–24 óráig látogathatják a kerületiek.

Kérjük a lakosokat, hogy bármilyen rendelkezéssel tapasztalnak, hívják a felügyelet éjjel-nappal elérhető számát: +36-1-461-9040.

Interjú

75 éves a Lengyel Intézet

Katarzyna Sirko éppen egy éve igazgatja a Lengyel Intézetet, de ennél sokkal régebb óta tekinti szívügyének a lengyel kultúra terjesztését Magyarországon. Tavaly egy nagy álma vált valóra a BMC-vel közösen megvalósított, háromnapos lengyel jazzfesztivállal, 2014-ben pedig számos jubileumot ünnepelve a Lengyel Intézet minden hónapra kínál majd egy-egy izgalmas színházi, zenei, filmes, képzőművészeti vagy épp irodalmi programot.

Számos évforduló közül talán a legfontosabb, hogy 75 éves lett a Lengyel Intézet.

K. S.: Sok szempontból fontos a nyitás éve, hiszen akkor tört ki a háború, így hirtelen a lengyel kultúra és nyelv népszerűsítése mellett még számos más feladata is lett az Intézetnek. 1939 szeptemberében, amikor Lengyelország megszállás alá került, több mint százezer honfitársunk talált menedékre Magyarországon. A Lengyel Intézet akkoriban egy oázis szerepét töltötte be, ahol a lengyel emigráció szellemi vezetői és a kulturális élet jeles képviselői találkoztak, ahol oktatás folyt, könyvkiadás, sőt, érettségizésre is volt lehetőség. Egy rövid szünetről eltekintve, ami az ország 1944-es megszállásának idejére tehető, az Intézet működése a történelmi és politikai változások ellenére zavartalan. Fontos tehát, hogy a lengyel kultúra 75 éve jelen van Magyarországon, és mivel 50 éve a Nagymező utca és az Andrássy út sarkán van a székhelyünk, így ez is egyfajta jubileum. Mi voltunk az első külföldi kulturális intézet a városban, a világon pedig a második Lengyel Intézet, így több okunk is van az ünneplésre. Mivel a Lengyel Intézet 1939 májusában nyitotta meg hivatalosan a kapuit, erre a hónapra a Nagymező utcai székhelyünkön nyílt napot tervezünk számos programmal, továbbá egy nagyszabású köztéri projekttel is készülünk a városban, ami egyelőre legyen meglepetés. Október 17-én pedig a Liszt Ferenc Zeneakadémiával közösen különleges gálakoncertre invitáljuk a közönséget, hogy méltó körülmények között ünnepelhessük meg az évfordulót.

A másik idei jubileum pedig az 1989-es lengyelországi eseményekre emlékeztet, amikor az ország elindult szabad demokratikus útján.

www.lengyelintezet.hu

K. S.: Számunkra olyan nagy jelentőséggel bír ez az évszám, hogy köztársasági elnökünk 2014-et a Szabadság évévé nyilvánította. Vagyis ez visszatekintés, megemlékezés és előrenézés egyben. Ennek tiszteletére bemutatjuk Andrzej Wajda Lech Walesáról és a Szolidaritásról szóló új filmjét, a *Reményembert* a magyar forgalmazóval és a Lengyel Köztársaság Budapesti Nagykövetségével együttműködésben. Szintén a nagykövetséggel közösen egész éves programsorozatot indítunk Történelemórák a szabadságról címmel, ahol az egykori ellenzék tagjaival, szemtanúkkal és résztvevőkkel beszélgetünk majd a történelekről. Februárban Engelmayer Ákos lesz a vendégünk, aki az első magyar nagykövet volt a már szabad Lengyelországban.

Az Intézet vendégeként érkeznek majd neves írók, rendezők és színészek is Budapestre.

K. S.: A Nemzetközi Könyvfesztivál mindig kiemelt eseménynek számított, idén Joanna Bator lesz a fő vendégünk, akit tavaly Lengyelország legfontosabb irodalmi díjával tüntettek ki. Második kötete jelenik meg magyarul *Homokfelhő* címmel. Áprilisban idén már 20. alkalommal lesz Lengyel Filmavas, ismét a Művész moziban. Sok jó filmmel, alkotóval várjuk a közönséget. Többek közt bemutatjuk a *Papusza* című filmet, amely egy méltatlanul elfeledett lengyel roma költőnő életéről szól, továbbá a tavalyi Lengyel Filmfesztivál legjobb filmjévé választott *Idát* is.

Sokáig igazgatóhelyettesként vettél részt a Lengyel Intézet munkájában, egy éve pedig elfoglaltad az igazgatói posztot. Milyen tervekkel indultál el?

K. S.: 2009 áprilisában az a szerencse ért, hogy egy kiválóan működő csapathoz csatlakozhattam, amely most is nagyon hatékonyan és jól funkcionál. Amikor tavaly átvettem a Lengyel Intézet irányítását, nagy álmom volt létrehozni egy jazzfesztivált, hiszen a lengyel jazz egy igazi világmárka, unikum. Krakkói vagyok, ahol ennek különösen nagy hagyománya van, így egy kicsit a saját élményeimet is szerettem volna megosztani a magyar közönséggel. Ennek megvalósításához pedig sikerült megnyernünk a lehető legkiválóbb partnert, a Budapest Music Centert, és novemberben megrendeztük az első Polish Jazz For Budapest Fesztivált. Hatalmas siker volt, ezért nem volt kérdés, hogy lesz-e folytatás. Február elején visszatér hozzánk a 2011-ben már nagy sikert aratott Grzegorz Karnas Trio, amely ezúttal is Lukács Miklós cimbalomművésszel lép majd fel a BMC színpadán. De nem csak a jazz műfajának adunk teret. A hónap végén a két ország legendás underground együttese, a Balaton és a Swietliki találkoznak az A38 Hajón. Fontosnak tartom, hogy minél több koncentrált eseményt, fesztivált hozzunk létre, és hogy továbbra is támogassuk ne csak a lengyel művészeket, de a lengyel-magyar művészeti projekteket is.

Sok éve élsz Magyarországon, kiválóan beszéled a nyelvet is, miközben a lengyel kultúrát képviseled.

K. S.: A nyelvismeretnek és a többéves itt-tartózkodásnak köszönhetően értékes kapcsolatokra tettem szert. Rengeteg ösztönzést kapunk az itteni partnereinktől, ezért évfordulónk alkalmából köszönetet szeretnék mondani nekik és az itt élő magyaroknak, mert az ő támogatásuk nélkül ma nem lennénk azok, akik vagyunk. Mert egyedül nem megy... ■ **SZEPESI KRISZTINA**

Richard Straussra emlékeznek

K O M O L Y

■ Kiss

Strauss születésének 150. évfordulójára emlékeznek az operaház, az idei májustól kezdve az Operaház új vezetésére már 2011 szeptemberében világossá tette, hogy célja kifuttatni a jubileumi évre Richard Strauss hat legjelentősebb operáját. Most ez megvalósul az új bemutatóval, Az árnyék nélküli asszony előadásával, amelyet Szikora János színpirevelében láthat-hallhat a közönség. A rendezőnek nem ez az első találkozója Strauss-szal, éppen 25 éve rendezte ugyanis a Salomé-t. A május 25. és június 11. között megrendezett Strauss150 Fesztiválon elhangzik az évek óta nagy közönségsikernek örvendő Salomé és Kovalik Balázs emblemikus Elektriája, láthatjuk A rózsalovagot, az Arabellát és az Ariadné Naxosban című operát is a fesztiválon az operák mellett egy Strauss-művekből összeállított szimfonikus koncertet is tartanak a világhírű szoprán, Ricardá Merbeth közreműködésével. Többöz vezényel Pinchas Steinberg is, a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekarának vezetője. A fesztivál Az árnyék nélküli asszony bemutatójával indul most vasárnap, az első alkalommal – május 28-án, 31-én és június 4-én is – másóra tízi a dalszínház. A művet Halász Péter dirigálja. A fesztivál záróelőadása előtt az Operánál felavatják Klígl Sándor vadonatúj Strauss-

A Lengyel Intézet 75 éve

A második világháborútól máig · Különleges, nyitott programokkal ünnepelnek

Bárki betérhet az utcáról is, a szó szoros értelmében nyitott a pesti polgárok felé a Lengyel Intézet

FOTÓ: BERES ATTILA

Kétnapos rendezvénysorozattal készül a budapesti Lengyel Intézet a 75. születésnapjára. Óriás falstémény, szabadterei koncertek, performanszok, kóstolók, műhelyfoglalkozások várják az ünneplőket ma és holnap.

JUBILEUM

■ PION ISTVÁN

Először volt a budapesti külföldi kulturális intézet sorában a Lengyel Intézet. Működését 1939 májusában kezdte meg, és ötven éve foglalta el mai székhelyét a Nagymező utca és az Andrássy út sarkán lévő épületben. Azóta évente több mint száz zenei, iro-

Az ünnepi rendezvények ma kezdődnek a Platán Galériában, amely 11-től 22 óráig tart nyitva. Meghívtak utcaművészeket, akik egész nap festeni fognak a galéria falán különféle, az intézet történetével kapcsolatos graffitit. 16 órától a VII. kerületi Wessellény és Klauzál utca sarkán álló épület tüzifalán készült óriás falstéményt adják át. Jelen lesz Navrasics Tibor miniszterelnök-helyettes, köz-

lész az intézet előtt felállított színpadon, ahová meghívták Tarlós István főpolgármestert is. Először a világszerte kedvelt lengyel-ukrán Dagadana együttes játszik, utánuk következik Lengyelország és talán a világ egyik legjobb basszusgitárosa, Krzysztof Sciarnski. A buli 22 óra után az intézetben folytatódik egy 75 éves – az intézettel egyidős –, Lengyelországban rendkívül népszerű női lemezlovas, DJ Wika közreműködésével.

Holnap 10 órától kiállással, recycling és kollázs-készítő műhelyfoglalkozásokkal, kóstolókkal,

ményhirdetéssel folytatódik, s egy születésnapjához hasonlóan zárul a kétnapos fesztivál.

„Büszkék vagyunk a budapesti Lengyel Intézet hosszú és gazdag történetére. Arra, hogy még a nehéz történelmi időkben is a lengyel kultúra magyarországi oltalmazója maradt. (...) A Lengyel Intézet egyedül, hűséges magyar barátai nélkül azonban nem tudta volna betölteni ezt a szerepet. Ezért jubileumunk évében, 2014-ben mindegyiküknek szeretnénk köszönetet mondani” – írja köszöntőjében Katarzyna Sitko, a budapesti Lengyel Intézet igazgatója. De mi is

Hárs Viktor operájának ősbemutatója

A kiváló bőgős-basszusgitáros és zeneszerző, Hárs Viktor ötlete és munkája révén megszületett az első magyar jazzopera. A Budapest Jazzopera első alkalommal a Budapest Jazz Klubban szólal meg szombat délután órákor, majd este nyolc órákor megismétlik az előadást. A darabot zeneszerzőként és szövegíróként is jegyző Hárs Viktor kétfelvonásos magyar nyelvű művet komponált.

J A Z Z

■ Vig

A történet a hatvanas évek közepén játszódik, az első hivatalos magyar jazz tanszak indulása idején – mondta a szerző. Szereplői kitálatalt alakok, akiket a korabeli hallgatókól mintáztak. A történet kidolgozásában nagy segítségére volt Friedrieh Károly, aki maga is az első évfolyam tagja volt, jelenleg pedig jazztörténetet oktat a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. A darab szelekciója a jazz műfaj hazai beilleszkedését mutatja be a hatvanas évek jellegzetes képeiben, tehát kirajzolódik benne a Kádár-kori társadalom keresztmetszete is. Az opera főszereplői, a négy fiatal jazz tanszaki egyike kitélepített földirtokos családból származik, a másik igazi kármár családban cseperedt, a harmadik cigányban nőtt fel, a negyedik pedig a szociális családból származik. A jazzopera története a hatvanas évek közepén játszódik, az első hivatalos magyar jazz tanszak indulása idején – mondta a szerző. Szereplői kitálatalt alakok, akiket a korabeli hallgatókól mintáztak. A történet kidolgozásában nagy segítségére volt Friedrieh Károly, aki maga is az első évfolyam tagja volt, jelenleg pedig jazztörténetet oktat a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. A darab szelekciója a jazz műfaj hazai beilleszkedését mutatja be a hatvanas évek jellegzetes képeiben, tehát kirajzolódik benne a Kádár-kori társadalom keresztmetszete is. Az opera főszereplői, a négy fiatal jazz tanszaki egyike kitélepített földirtokos családból származik, a másik igazi kármár családban cseperedt, a harmadik cigányban nőtt fel, a negyedik pedig a szociális családból származik. A jazzopera története a hatvanas évek közepén játszódik, az első hivatalos magyar jazz tanszak indulása idején – mondta a szerző. Szereplői kitálatalt alakok, akiket a korabeli hallgatókól mintáztak. A történet kidolgozásában nagy segítségére volt Friedrieh Károly, aki maga is az első évfolyam tagja volt, jelenleg pedig jazztörténetet oktat a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. A darab szelekciója a jazz műfaj hazai beilleszkedését mutatja be a hatvanas évek jellegzetes képeiben, tehát kirajzolódik benne a Kádár-kori társadalom keresztmetszete is. Az opera főszereplői, a négy fiatal jazz tanszaki egyike kitélepített földirtokos családból származik, a másik igazi kármár családban cseperedt, a harmadik cigányban nőtt fel, a negyedik pedig a szociális családból származik.

Lengyel-magyar Hetvenöt éves Budapest legrégebb külföldi kulturális intézete

Tölgyek a tűzfalonon

Csordás Lajos

Budapest legrégebb külföldi kulturális intézete a hetvenöt éves Instytut Polski, 1939-ben nyílt a Múzeum körút és a Ferenczy István utca sarkán, a 11-es számú bérház első emeletén. A megnyitás időszakát és az elmúlt hetvenöt év jelentősebb állomásait, emlékeit a jelenlegi igazgatóval, Katarzyna Sitkóval idézzük. Az ifjú igazgatónő a két nép barátságának megtestesítője lehetne. Magyar szakon végzett Krakóban, kiválóan ismeri irodalmunkat, zenéinket, hisz zeneiskolát is járt. Magyarul pedig azért kezdett el tanulni, mert tetszett neki nyelvünk dallamossága, mollos hangzása. Sok lengyel hallja ezt így, árulja el. Lassin öt éve dolgozik Budapestben, a Lengyel Intézet vezetőjeként, azóta sok újdonságot meg tudott intézménye múltjáról is, a lengyel-magyar barátságáról is. Rengenget történetet hall az intézetbe járó magyaroktól, akik a hatvanas, hetvenes években stoppall indultak Lengyelországba, szippantani egyet az akkor világhírűvé váló lengyel színház, film vagy színesszene levegőjéből. És élvezni a lengyelek vendégszeretétét.

A születésnapos ajándéka

FOTÓ: KURUCZ ÁRPÁD

Nemrég egy idősebb úr mesélte akkori élményeit, például azt, amikor magyar zászlóval stoppalt, s megállt mellette egy autót, melyben annak ellenére is szorítottak neki egy helyet, hogy tele volt emberekkel. Kiderült, hogy azért vették fel, mert az utasok egyike a háború idején magyarországi lengyel menekült volt, s amikor meglátta a zászlót, nem akart elhajtani mellette

anélkül, hogy ne segítene. A stopposok között járta be akkor Lengyelországot például Sólom László, Spivó György, Kiss Gy. Csaba is, sorolja a rögtönzött névsort Katarzyna Sitko. Ilyen érzelmi szálakból szövődött a lengyel-magyar viszony századok óta, s zintúgy az utolsó hetvenöt évben. A háború idején az Instytut Polski a Magyarországra menekült mintegy százezer lengyelnek volt lelki, kulturális támasza. Sok fiatalnak segített befejezni az otthon megkezdett tanulmányait. Magyar nyelvtanfolyamokat szerveztek, hogy itt is tudjanak tanulni az egyetemen, vagy könyvsorozatban adták ki a klasszikus lengyel irodalmat, hogy legyen miből leérettsgéni. Aztán a háború után – ki tudja milyen okból – öt év szünet következett. Talán azért, mert mindenki a romeltakarítással volt elfoglalva. Varsót teljesen újra kellett építeni. Nagyrészt Budapestet is. A háború alatt különben is elhitték az intézet könyvtárát, berendezését, mindent. A semmiből emelték újra 1951-ben, a Váci utcában. Ebből az időből Katarzyna Sitko a népszerű lengyel nyelvórákat és a legendás nyelvtanárt, Varsányi Istvánt em-

líti. Azt mondják, a hatvanas években sor állt az intézet előtt egy-egy beiratkozók. Varsányiról pedig úgy tudják, szerelemből tanulta meg a nyelvet, lengyel felesége kedvéért, de oly kiválóan, hogy később szótárt szerkesztett, s pályafutása alatt tizenhátezer embert tanított meg lengyelül, köztük műfordítókat, irodalmárokat is. Hamarosan ki is nőtték a Váci utcai székhelyet, és 1964-ben a Népköztársaság (mai Andrássy) útra költöztek, a Nagymező utcai sarokra. A hatvanas, hetvenes években a nyelvórákon kívül a kortárs lengyel színház, a lengyel filmklub (ahol először mutattak be például Zanussi-filmeket), a maig népszerű plakátkiállítások és a ma már nem létező ajándékbolt vonzotta ide a magyarokat. A bolthoz remek dzsesszlemezeket lehetett kapni, és olyan népszerű kézművestermékeket, mint a Kruk ezüst ékszerek. A dráma és a film ma már talán kevésbé hozza be a háza a közönséget, de a plakátkiállítások igen. A lengyel plakát ma is hat a magyar plakátművészetre. Nem véletlen, hogy innen tíz méterre alakult meg a Magyar Plakát Társaság – említi az igazgatónő –,

egyik alapító tagja egy magyarországi lengyel művész, Krzysztof Dudek volt. Az intézetben szeretik azokat a produkciókat, amelyek lengyel és magyar alkotókat közös munkára ösztökélnek. A közös kiállítások mellett zenei programokat is szerveznek, ilyen volt Grzegorz Karnas dzsessztörtéje és Lukács Miklós címbalmos 2011-es közös koncertje, melyet a BMC is kiadott, sőt idén februárban újabb közös fellépést is készítettek. Vagy Márkos Albert 2011-ben írt zenei ciklusa a Nobel-díjas Czesław Milosz írásaira. Katarzyna keresi az ehhez hasonló szikrákat a két kultúra között, melyek így megújíthatják, lángra lobbanthatják egymást. A hetvenötödik évfordulóra az intézet ajándékat adott Budapestnek: egy falstéményt a VII. kerületi Klauzál utca épületénél adták. A kompozíció: két egymásba karoló tölgyfa. Az ihletet pedig a XIX. századi író, politikus Stanisław Worcell szavai adták: „Magyarország és Lengyelország két örökletű tölgy, melyek külön törzset növesztettek, de gyökereik a föld alatt összefutnak és láthatatlanul összekapcsolódtak, összefonódtak. Ezért egyiknek léte és erőteljessége, a másik életének és egészségének feltétele.”

„Az intézet vonzereje is szerepet játszott végül abban, hogy egymásra talált annak idején a magyar ellenzék és a lengyel szolidaritás. Amikor indult a mozgalom, erősen jelen volt benne a magyar '56 emléke s rengeteg tapasztalata, s később sok ellenzék jött is haza Magyarországról.

JÓL JELLEMEZTE A LENGYEL-MAGYAR BARÁTSÁG EREJÉT, HOGY ÉPP A HÁBORÚ KÜSZÖBÉN KEZDHETTE MEG MŰKÖDÉSÉT NÁLUNK AZ INSTYTUT POLSKI

Berlin helyett Varsót választottuk...

SINKOVICS FERENC

Hetvenöt éves a budapesti Lengyel Intézet, azaz az Instytut Polski. Világpolitikai értelemben különleges időpontban alakult az intézmény, amelynek azonban nemcsak a harmincas években, hanem a főtő levegőjű Rákosi-érában, majd a Kádár-korszakban is különleges jelentősége volt. Túl azon, hogy az Instytut Polski már pusztán létevel is annak a lengyel-magyar barátságának a folyománya, amely már több mint ezer esztendőre nyúlik vissza. Az intézetről beszélgettünk annak igazgató asszonyával, Katarzyna Sitkóval.

- Akinek csak egy kicsi kis érdeke van a történelemhez, és képes értelmi a történelmi tények jelentőségét, az fontos dátumnak tekintti ezt az évfordulót. Mi lehet tudni a Lengyel Intézet megalakulásának körülményeiről?

- Több előzménye is volt az intézet létrejöttének, ezért kezdetben nem is tudtuk pontosan, melyik dátumot válasszuk, mikor ünnepeljünk. Először 1934-ben született megállapodás és szerződés Magyarország és Lengyelország között a kulturális együttműködésről. Aztán 1938-ban kijelölték az első igazgatót az intézet irányítására. Hivatalosan 1939. január 1-jétől kezdte meg működését az intézmény, de az ünnepélyes megnyitót csak valamivel később, május 24-én tartották, természetesen mindkét kormány képviselőinek jelenlétében.

- Különösen az 1938-39-es év tűnik fontosnak, mert ekkor már komoly incidensektől sem mentes vita zajlott Németország és Lengyelország között például Gdansk hovatartozásáról vagy az úgynevezett korridorról. És ha lengyel kulturális intézet kezdte meg a működését ebben az időben Budapesten, akkor ez azt is jelenti, hogy a magyarok nem a hitleri Németország, hanem a lengyelek mellett tették le a voksot abban a politikai, illetve geopolitikai konfliktusban, amely aztán a második világháborúhoz vezetett.

- Ami ekkor és ezután történt, az mutatja, hogy Magyarország igyekezett gesztusokat tenni Lengyelország felé. Akkor is, amikor formálisan már ellenséges államok voltak. A gesztusokból persze kiderült, szó sincs ellenségeségről, pláne nem ellenséges érzületekről. Például amikor 1939. szeptember 1-jén kitört a második világháború, s először a németek, aztán tizenhét nappal később a szovjetek is rátörték Lengyelországra, s borzalmas megszállás következett, nagy menekülthullám indult déli irányba, Magyarország felé vékony folyosón keresztül. Katonák és civilek vegyesen, több mint száz ezer lengyel menekült érkezett ide.

- Őnekek volt olyan felmenője, rokona vagy családtagja, aki akkor Magyarországra menekült?

- Nem. En így került em a magyarság közelébe, hogy semmilyen konkrét kötődésem nem volt az irányában. Egyszeriben nagyon megtetszett a magyar nyelv, érdekelték a magya-

rok, így és ezért iratkoztam be magyar szakra a krakkói egyetemre.

- Lengyelországban mennyire él még a menekültek befogadásának emléke?

- Az ott a történelmi emlékezet része. Köztudott, hogy sok városban és településen, például Budapesten, Egerben, Győrött, Balatonbogláron, sőt Vácott is éltek lengyel menekültek. Balatonbogláron működött az idő tájt például Európa egyetlen lengyel középiskolája, hisz a németek - mint ismert - a közép- és a felsőfokú lengyel oktatást is betiltották. S ott van Vác, ahol lengyel árvaház is működött, s ahol sok lengyel zsidó gyerek és felnőtt is menedéket, biztonságot talált.

- Mi történt a háború éveiben a budapesti intézettel?

- Amikor a németek megszállták Lengyelországot, a lengyel állam minden diplomáciai és kulturális külfelkpviseletét eltörölték. Elvileg erre a sorsra jutott volna a budapesti intézet is. Csak hogy az akkori igazgatója a Pázmány Péter Tudományegyetem - ez az ELTE elődje - oktatója is volt egyben, aki bevitt az intézetet az egyetem szárnyai alá, s így hivatalosan annak egyik intézménye lett, és mint ilyen egészen 1944. március 19-ig teljes autonómiát élvezett. Lelki támaszt adott az itt élő lengyeleknek, megszervezte a lengyel fiatalok továbbképzését, sokakat leértécségitett, hogy aztán amikor bírják a magyar nyelvet, az egyetemen folytathassák a tanulmányukat.

- Sokan kerültek be a budapesti egyetemre?

- Több száz lengyel fiatal. Ez nagy dolog volt, ami jól mutatja, hogy lengyel menekültnek lenni Magyarországon nemcsak azt jelentette, hogy ennivalót, szállást, sőt zsebpénzt kap az ember, de hogy tanulhat is, ebben benne volt a különben már elvesztettnek látszó lengyel jövő is.

- Hogyan alakult az intézet sorsa a háború után?

- Mint utaltam rá, 1944 márciusában a német megszállással megszűnt az intézet. Csak 1951-ben kezdte meg újra működését, természetesen más politikai körülmények és feltételek között, mint előtte. Azt azonban tudni kell, hogy így is vagy tán éppen ezért nagyon fontos pont lett Budapest szellemi életében. Szabadságérzetet testesített meg. Ezt így senki sem mondta ki direkt formában, de mindenki tudta, hogy erről van szó. A mai napig találkozom itt olyan emberekkel, akik emlékeznek milderre, az intézet fogalom lett, aki akkor érdeklődni kezdett a lengyel kultúra iránt, az ezzel a politikai hovatartozását is elárulta.

- Igen, a lengyel művészet például mindig is szabadabb, ennél fogva merészebb, kísérletezőbb volt a szocializmus évtizedeiben, mint a magyar. Egyfajta példát jelentett a magyarnak. Itt, a Lengyel Intézet boltjában lehetett kapni művészeti folyóiratokat, amelyeknek írásai keletjűk volt, akárcsak a hanglemeknek, hisz csakis itt lehetett elér-

ni például Penderecki, Lutoslawski műveit s így tovább...

- Valóban, de fontos megemléteni, hogy talán az intézet vonzereje is szerepet játszott végül abban, hogy egymásra talált annak idején a magyar ellenzék és a lengyel szolidaritás. Amikor indult a mozgalom, erősen jelen volt benne a magyar '56 emléke s rengeteg tapasztalata. Később pedig nagyon sok ellenzék jött Magyarországról Lengyelországba meg nézni, milyen technikákat alkalmaznak a lengyelek például a szamizdat lapok készítésében, terjesztésében. Most januárban olyan sorozatot indított a Lengyel Intézet a budapesti Lengyel Köztársaság Nagykövetségével közösen, amelyben pont azokat az embereket hívjuk meg a rendezvénytől kezdve negyedszázados évfordulója kapcsán, akikkel ez a kapcsolatokról, átfelesekéről beszélgettünk. A lengyel kultúra népszerűsítésén túl ez is fel-

adata az intézetnek: feldolgozni a közös tapasztalatokat.

- Vágtat az idő, megrázó politikai, gazdasági események és történelmi követik egymást nemzetközi szinten... Ebben a viharban mi maradt meg mára a lengyel-magyar barátságból?

- Nehéz ezt a barátságot lefotózni s a képet bizonyítékként mutogatni, de persze létezik ma is. Hogy miért? Nem könnyű erre magyarizatot találni, de a mindennapi életben, a munkában is minduntalan tetten érhető a két nép közötti szimpátia. A magyarországi Lengyel Intézet is komoly támogatást élvez, érzékelhető a lengyelek irányában mutatott nyitottság, érdeklődés. Kétnapos ünnepséggel emlékeztünk meg az intézet működésének hetvenötödik évfordulójáról az elmúlt hét végén, s ennek keretében lelepleztünk egy óriási közterületen létező új budapesti belváros-

ban, amely a két nép közötti barátságot hirdeti, s amely a főváros, illetve a „Tűzfalrehab Erzsébetvárosban” program keretében Erzsébetváros Önkormányzata társfinanszírozásában jöhetett létre. Az intézet missziója nem változott, most is nagy figyelmet fordítunk a lengyel nyelv megismertetésére is. Nehéz nyelv, de ha megtanulja valaki, akkor más szláv nyelvek felé is kinyílik számára az ajtó. Ezt a nyelvet egyébként majd ötvenmillió ember beszéli anyanyelvi szinten, hisz eleve egy csaknem negyvenmillió országról van szó, és több millió lengyel él külföldön.

- A legtöbb Amerikában?

- Igen, ez a korábbi migráció eredménye, de a fiatalok már inkább Írországot vagy Angliát választják. De ők később hazajönnek, a külföldi munka csak pillanatszerű, átmeneti megoldás számukra. Mert van mit szeretni a mai Lengyelországon. ■

Katarzyna Sitko: Budapesten a háború alatt több száz lengyel fiatal tanulhatott egyetemen

FOTÓ: HECEDEUS RÓBERT

AZ 1930-AS ÉVEK VÉGÉRE PATTANÁSIG FESZÜLT A NÉMET ÉS A LENGYEL VEZETÉS VITÁJA A magyar kormány hajthatatlan volt

SF

A hitleri Németország és Lengyelország konfliktusa furcsán alakult. Hitler kezdetben közeledett Lengyelországhoz, 1934-ben a két állam megemlékező szerződést írt alá. E közeledés nem titkolt célja az volt Berlin részéről, hogy a Szovjetunióval határos Lengyelország belépjen az antikomintern paktumba.

Bonyolult külpolitikai szituáció alakult ki, mert Hitler területeket ígért Lengyelországnak, ugyanakkor ő maga nemcsak a Szovjetunió, de éppenséggel Lengyelország kárára is szeretett volna területekhez jutni. Ráadásul a varsói vezetés úgy érezte, hogy a német közeledés célja valójában az, hogy Lengyelország egyértelműen Berlin vazallusává váljék.

Kelet-Poroszországot ekkor az úgynevezett „danzigi korridor” választotta el a német birodalomtól, ezért Berlin a korridorra feltétlenül igényt tartott. Sőt Danzigra is, amely státusát tekintve úgynevezett szabad város volt a Népszövetség ellenőrzése alatt. A korridor a versailles-i

békeszerződést követően lett Lengyelorszáé, ennek következtében lakosságának összetétele megváltozott. Hitlert ez módfelett zavarta, s Danzigot és az ott élő németeket is szeretne volna a birodalomhoz csatolni. Hitler olyan autópályát tervezett, amely a korridoron keresztül összekötötte volna Danzig városát és Németországot. Az elképzelést Varsó elutasította, mert itt már komolyan tartott attól a lengyel vezetés, hogy a játszmában elveszítheti az ország függetlenségét.

Hitler ráunt a tárgyalásokra és az alkudozásokra, s a fegyverekhez fordult. 1939 elején utasítást adott a német katonai vezetésnek, hogy készítsen haditervet Lengyelország megtámadására. Ebben a helyzetben nyílt meg Budapesten a Lengyel Intézet. S ez csak a magyar kormány első baráti lépése volt, amelyet több más is követett, például a Lengyelország elleni hadjáratban való részvétel megtagadása, német katonai szerelvények átvonulásának megtiltása a Lengyelország elleni felvonulásra s így tovább. ■

HetiVálasz | XV. ÉVFOLYAM, 25. SZÁM
2014. július 19.

Tűzfal a lengyel–magyar barátságról Budapestnek szeretettel

Az idén 75 éves budapesti Lengyel Intézet a két nép barátságát jelképező tűzfalfestményrel ajándékozta meg a fővárost. Az alkotás a Klauzál utca egyik épületét díszíti.

M. M.
| pestbudailatkep@hetivalasz.hu

„Magyarország és Lengyelország két örök életű tölgy, melyek külön törzset növesztettek, de gyökereik a föld alatt messze futnak, összekapcsolódtak és láthatatlanul egybefonódtak. Ezért egyiknek léte és erőteljessége a másik életének és egészségének feltétele.” Az idézet *Stanisław Worcell* lengyel publicistától származik 1848-ból, és nemcsak magyarul, hanem lengyelül is olvasható azon a festményen, amely mostantól a Klauzál utca egyik tűzfalát díszíti. A Budapesten elsőként alapított külföldi kulturális intézet háromnegyed százados múltját ünnepeelve nem kapni, hanem adni szeretett volna valamilyen ajándékot. A lengyel–magyar kapcsolatok szim-

bólumaként működő intézet ezért azzal kereste meg a Neopaint Works alkotócsoportot, hogy készítsen a két nép barátságát szimbolizáló falfestményt. Ehhez először a formába önthető gondolatot kellett megtalálni, lehetőleg fennköltebbet a mindenki által lelkesen hangoztatott „lengyel, magyar két jó barát, együtt harcol, s issza borát” rigmusnál. A Lengyel Intézet kérésére a választott XIX. századi idézetet az alkotók modern formába álmódták, és egy erzsébetvárosi tűzfalra festették fel. A költségek döntő részét a Lengyel Intézet állta, de kisebb részben a VII. kerületi önkormányzat is támogatta az alkotás létrejöttét, amelyet *Vattamány Zsolt* polgármester és *Katarzyna Sitko*, a Lengyel Intézet igazgatója közösen avatott fel.

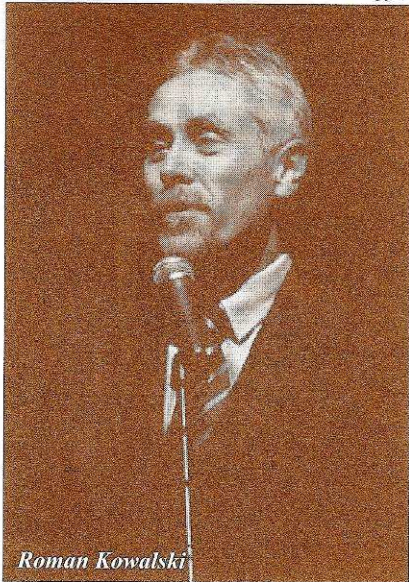
2014. március

Budai Sófár

5774. Adar 99.

Lengyel vendégek a Frankelben

Január 10-én *Roman Kowalski* nagykövet és a *Katarzyna Sitko*, a *Lengyel Intézet* igazgatónöje látogattak a zsinagógába és részt vettek a péntek esti kedduson. A vendégeket *Tordai Péter* elnök és *Verő Tamás* rabbi üdvözölte. A nagykövetnek ez már harmadik budapesti missziója. A magyarul kitűnően beszélő *Roman Kowalski* részletesen tájékoztatta a megjelenteket a lengyel

Roman Kowalski

zsizóság helyzetéről és a társadalomnak a tragikus múlttal való szembenézéséről. Ezek közé tartozik, az 1941. júliusában történt jedvabnei vérengzés is, amelynek során a helyi lakosság és német megszálló erők több száz zsidót gyilkoltak meg. A diplomata hangsúlyozta, hogy a rendszerváltás után megkezdődött a vallási élet reneszánsza. A zsidók számát csak becsülni

lehet, ami néhány ezertől akár hússzezerig terjedhet. *Magyarországgal* ellentétben nincs rabbiképzés és „import” papokra szorulnak. Elmondta, hogy az első zsidók a 10. században érkeztek az országba. A második világháború előtt, 1939-ben mintegy 3,2 millió zsidó élt *Lengyelországban*, akik *Varsó* lakosságának közel egyharmadát jelentették.

A legnagyobb zsidó temető, *Auschwitz* álagának megőrzésével kapcsolatos kérdésre *Roman Kowalski* kijelentette, hogy ez nem csak lengyel kérdés. *Auschwitz* német koncentrációs tábor volt, ahol a zsidók mellett lengyelek, orosz hadifoglyok és sok más nép tagjai is szenvedtek. *Auschwitz*-nak, mint az ifjúság nevelését is szolgáló emlékhelynek a megőrzése egyetemes feladat.

Katarzyna Sitko igazgató asszony elmondta, hogy tavaly, a varsói gettófelkelés 70. évfordulója alkalmából adták át a *Lengyel Zsidók Emlékmúzeumát*, amely az egykori zsidó negyed központjában épült. A főbejárattal szemben van a gettó hőseinek az emlékműve, ahol 1970-ben *Willy Brandt* német kancellár is letérdelt. A múzeum állandó, a lengyel zsidóság ezeréves történetét bemutató kiállítását az idén nyitják meg. A finn szakemberek által tervezett épületben a kiállítási terek mellett ötszáz személyes multimédiás nézőtér, oktatási centrum és más létesítmények is találhatóak.

A *Lengyel Intézet* vezetője ismertette, hogy 2014-ben ünnepélyesen megemlékeznek a száz éve született *Jan Karskiról*, a lengyel földalatti mozgalom egykori titkos küldötteréről. *Karski* a megszállt ország és a *Londonban* székelő lengyel kormány között az egyik kapcsolattartó volt. A „hírvivő” két-

szer megfordult a varsói gettóban és bejutott más táborokba is. *Karski* elsőként tájékoztatta az angol és amerikai politikusokat, köztük *Roosevelt* elnököt a zsidók tragédiájáról, a nácik által szervezett tömeges népiirtásról. *Jan Karski* *Izraeltől* díszpolgári rangot, a *Yad Vashem* Intézettől a „*Világ Igaza*” címet kapta. A *Karski* emlékkiállítás anyagát *Tel Avivban*, *Brüsszelben*, *Budapestben* és más városokban is bemutatják az idén.

Katarzyna Sitko

A nagy érdeklődéssel kísért, *Kovács Gábor* által moderált programon *Roman Kowalski* nagykövet kijelentette, hogy *Lengyelország* az európai együttműködés elmélyítésének az útján halad. Az országban léteznek rasszista és antiszemita csoportok, de a parlamentbe szélső jobboldali párt nem jutott be.

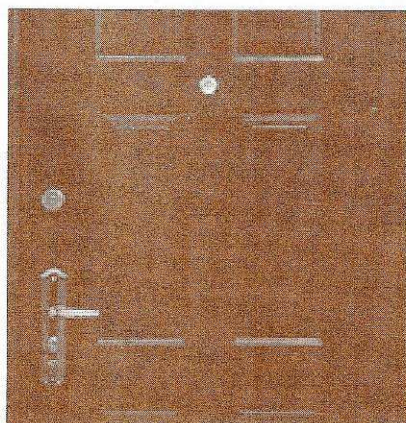
Kovács Gábor

Felesleges dolog

Ki áll az ajtó előtt? A megbeszéltek szerint érkező, vagy a közös képviselő, vagy a gondnok, vagy a szomszéd, vagy a postás, vagy egy ember, akit már régóta vársz, vagy hírt hozó, jó vagy rossz hírt hozó türelmetlen valaki áll az ajtó előtt.

Ki a fene lehet az? Idegen, vagy egy váratlan látogató, vagy egy ügynök, vagy vallástérítők, vagy a díjbeszedő, vagy a lakást felmérő betörő, vagy egy ingatlanos, esetleg egy tévedésből hozzád türelmetlen becsengető, dörömbölő?

Miért nem használod a kémlelőt, az ajtódon lévő kis kilesőt? Egyáltalán kíváncsi vagy, hogy mi vagy ki van a túlsó oldalon? És ha az Isten hírnöke? Vagy félelemmel van teli

a szíved, hogy horrorisztikus valaki fog rád támadni? Vagy egy kém!

Nem használod a kémlelőt, mert torzít, mert kicsinyít, mert hirtelen eszedbe se jut, hogy kileshetsz, mert reflexszerűen úgymint kitarod az ajtódat, vagy kikiáltasz, hogy ki az, vagy az ajtón lévő ablakot gyorsan kinyitod, hogy a kép valós legyen.

Tárd ki a lelked agyonszigetelt és agyonbiztosított ajtaját, még akkor is, ha csak egy kis megnyugvás vár rád! Ne várd meg, míg a vészcsengő szól, vagy csak csendesen, de kitaróan kopogtatnak, hogy ne torz lencsén lásd a világot és te se torzulj!

Lefkócs Péter

■ WAŁĘSA – A REMÉNY EMBERE

Kérdések a múlthoz

■ PÁLYI ANDRÁS

ANDRZEJ WAJDA ARRÓL A WAŁĘSÁRÓL KÉSZÍTETT FILMET, AKI A LEGSZENVEDÉLYESEBB INDULATOKAT VÁLTOTTA KI A KÖZELMÚLTBAN, MÉGIS OLYASMIRŐL BESZÉL, AMI A LEHARCASABB VITÁZÓK VITORLÁJÁBÓL IS KIFOGJA A SZELET.

Trilógia lett mégis a *Márványember*-ből és a *Vasember*-ből, a harmadik rész már a nyolcvanas évek elején is foglalkoztatta Wajdát, és ami ellen még nemrég, az ezredfordulóra megjelent, magyarul szintén olvasható könyvében, *A film és más hívságok*ban is határozottan tiltakozott. „Azt várták tőlem, hogy készítsem el e két film folytatását. De miről szólna ez a harmadik rész? 1990-ben egy euforikus, győzelmi mámortól áthatott filmet forgattam volna, később, 1993-ban a Szolidaritás széthullásáról kellett volna beszámolnom” – tűnődik szakmai emlékirataiban a lengyel film nagymestere ama hőskorszak kapcsán, amikor az egész világot elkápráztatta a lengyel munkásság bámulatos egysége, amellyel valóban megrengette a magát munkáshatalomként proklamáló diktatúrát, és nagyban hozzájárult a hamarosan bekövetkező bukáshoz. De azért a rendező utólag felettébb sajnálja, „hogy annak idején hagytam magam berántani a szenátusba, ahelyett, hogy az 1989-es választások után azonnal nekikezdektem volna a Győzelmű Díszmenet filmre vitelének.” Hogy mi is lett volna ez, arról nem sokat tudunk, mindenesetre a rendszerváltás idején e beszédesen csengő kifejezés másképp hangzott, mint ma, így eleve sokan tartottak e kései apoteozistól.

A másik baljóslatú előjel maga Wałęsa volt, a személye körüli viták és indulatok, ugyanis nem sokkal a Győzelmű Díszmenet történelmi pillanata után a villanszerelőből lett egykori munkásvezér, aki mögött 1980 őszén még szinte egy emberként sorakozott fel az egész nemzet, a lengyel közélet egyik leginkább megosztó egyénisége lett. Előbb értelmiségi tanácsadóitól szabadult meg, akik pedig a jelek sze-

rint sokban hozzájárultak a totalitárius hatalommal szemben önmérsékletet tanúsító harcmodora kialakításához, majd miután megválasztották köztársasági elnöknek, a jobboldal hangadói fordultak ellene, oly mértékben el lehetetlenítve saját tábora előtt, hogy másodjára már csak 1%-ot kapott. Az előbbieket populizmussal vádolták, az utóbbiak ügynökműlttel, amibe természetesen mindkét részről nemegyszer belejátszott a riválisok egyéni hatalmi ambíciója. Később a jobboldal korifeusai messze túltettek rajta populizmusban is, idegengyűlöletben is, másfelől nyilvánvaló, hogy az 1970-es gdański sztrájkok idején valóban aláírt valamit, amit nem kellett volna, hogy hazaengedjék épp szülő feleségéhez, későbbi éveit mégsem ez a szerencsétlen epizód határozta meg, hanem egyre nyitabb konfrontálódása a hatalommal. Tagadhatatlan viszont, hogy a Győzelmű Díszmenet után se fedezet nélküli kijelentéseivel, se a múltján esett szégyenfolttal valójában nem tudott mit kezdeni, kicsúszott a talaj a lába alól, és a Szolidaritás mitikus vezetője a társadalom szemében nagyon hamar esendő, időnként már-már szárnalmas figura lett, népszerűségét soha nem sikerült visszaszereznie. Minek hát egy ilyen elvetélt nemzeti hősről filmet készíteni?

Csak hogy Wajdát láthatóan az érdeklő a legkevésbé, ami a politikusokat. Nem hajlandó azon törni a fejét, hogy a Wałęsa-film kinek a malmára hatja a vizet, nem hajlandó beleártani magát a napi politikába, így vívta csatáit már annak idején is a pártállami hivatalnokokkal. Azt sem mondanám azonban, hogy mindenáron meg akarná fejteni Wałęsa ellentmondásos személyiségét, hisz akkor nem kellett volna eltekintenie a

történet második felvonásától. A film mindenesetre mesterien fűzi egybe a korszakos változásokat és a magán-szférát, a Wałęsa-család már-már intim pillanatait. A nagy történelmi átalakulás Wajda szemével nézve nem a rendszerváltással, hanem az 1980. augusztusi sztrájkokkal kezdődik, és nemcsak a párt-értekezletekre, a tüntetésekre, a kerekasztalra van hatással, hanem a szürke gdański lakótelepi blokkházára is, ahol Wałęsáék élnek. Azért les be a szakszervezeti vezető életének kulisszái mögé, hogy tetten érje a reményember születését, e hétköznapi gondokkal vesződő egyszerű lény átalakulását karizmatikus egyéniséggé, hogy elmondhassa annak a férfinak, apának, hajógyári villanszerelőnek az esetét, aki képes volt felszabadítani a milliók szívében pislákoló titkos álmot. Ez az, amihez Wajda vitathatatlanul ért, akkor is, ha a *Wałęsa. A reményember* nem tartozik a legnagyobb filmjei közé, viszont hibátlan nyomkövetőnek bizonyul, amikor azt keresi, hogyan öltenek testet a közösség vágyai, hogyan alakulnak egyéni sorsá. Ezzel szegezi oda figyelmünket a vászonra, utóvégre mindnyájan erre vagyunk kíváncsiak.

A Wałęsát alakító Robert Wieckiewicz, aki ma az egyik legtöbbet foglalkoztatott lengyel filmszínész, kitűnő alkotótárs ebben, ráadásul teljesen rendhagyó teljesítményt nyújt. Mondhatni a vállán viszi az egész filmet, szinte nincs olyan jelenet, amelyben ne tűnne fel, valósággal kibújik a bőréből, Wałęsává lényegül, átveszi a hanghordozását, a gesztusait, a mozdulatait, egész ideoszinkráziáját, ambivalens természetét. És teszi ezt szenvedéllyel és távolságtartással, odaadóan és ironikusán, ami sajátos feszültséggel tölti fel játékát, egyúttal mégis megóvja a karikózás kísértésétől. Már-már hajlamosak lennénk kijelenteni, hogy Wałęsája jobb, mint az eredeti, mindenesetre a mai, nagyon más habitusú nézőre képes olyasféle hatást tenni, ahogy annak idején tekintettek a kortársak az igazira: csodálattal, kíváncsisággal és érzelmi azonosulással. Ráadásul ahogy a *Márványember*ben Agnieszka, az ifjú filmrendező nyomoz az egykori sztahnovista Mateusz Birkut múltja után, itt Oriana Fallaci (Maria Rosaria Omaggio) készít interjút a legendás szakszervezeti vezérrel. Az olasz újságíró nő mindjárt a film első kockáin megérke-

zik Gdańskba, az interjú maga a történet váza lesz, ami újabb jótételekesség Wieckiewicznek, aki itt már a világhír ízeit kóstoltató villanyszerelőt, a Wałęsát alakító Wałęsát is megmutathatja. A film az eredeti Wałęsa emlékezetes fellépésével ér véget az amerikai szenátusban, ahol végül a szenátorok felállva ünneplik, ő meg a maga kissé rártart, kissé ravasz módján elmosolyodik. Nem jövünk zavarba e finálétól, ugyanazt a Wałęsát látjuk, akiről a film szólt, ami önmagában is tanúsítja Wieckiewicz ritka színészi bravúriját. A sajtó már a velencei filmfesztiválon is – ez volt a Wajda-film világpremierje – Daniel Day Lewis Oscar-díjas Lincolnját emlegette vele kapcsolatban, Chicagóban aztán a legjobb férfialakítás díját is elnyerte.

A film Wałęsája tehát bátor és szemfüles fickó, nem mindennapi politikai intuícióval megáldva, szeniális autodidakta, aki mérsékletre szorítja a forradalmi hévtől égő mozgalmárokat, majd a hadiállapot idején hallgathatja, ahogy a radikalizmus kéretlen prókátorai ócsárolják. Agnieszka Grochowska Danutája rendíthetetlen, csendes társ az ellenzéki vezető oldalán, elviseli az irtalmatlan házimunka terhét is, a hatalom ordenáré packázásait is, ám amikor éjjel-nappal mindenki előtt nyitva álló otthonukban úgy elszaporodnak a

„Legfőbb üzenete a mának”

(Robert Wieckiewicz)

és kisöpri a vendégsereget. Ez az egyszerre meghitt és drámai jelenet a film egyik csúcspontja, itt sikerül a rendezőnek legszebben és legtöményebben megragadnia azt a plebejus humánusmot, amiről ez a történet érezhetően szólni akar. És ami alighanem ama hősi múlt legfőbb üzenete a mának.

Erre utal a film több hangsúlyos epizódja is, még ha ezek nem is mindig ennyire frappánsak és beszédesek. Egy harmincvalahány évvel ezelőtt a Vasemberből kivágott kockán az ellenzéki lett Birkut szitanyomatokat ad át a hajógyárból immár kirúgott villanyszerelőnek (ahogy egykor a Vasember a Márványember kicenzúrázott záró képével kezdődött), Lech a babakocsiba, saját csemetéje alá rejti az illegális anyagot, végül gyerekestül állítják elő a rendőrségen, ahol az anyamell után üvöltő baba képtelen kalamajkát okoz, amíg egy épp anyai örömöknek örvendő rendőrnőnek meg nem esik a szíve szegény kiszolgáltatott párián, és meg nem szoptatja. Vagy ott a hősínekre ráállított két titkosszolgálati tiszt (Zbigniew Zamachowski és Cezary Kosiński) hidegteleős-groteszk párosa, ha egyikőjük megfeledezik magáról, mondjuk, meg-

pillantva a televízióban a hazalátogató lengyel pápa miséjét, amire Wałęsáknél a fél ház összezecsődül, és automatikusan le-térdel, a másik azonnal korigál, elég egy megrovó pillantás, és a megtévedt zsarú észre tér. Ez már-már karikatúra, és mégsem az. Wajda nem fél se az apoteózistól, se a didakszistól, se a moralizálástól. Nem véletlenül íratta az Amerikában élő Janusz Głowackival a forgatókönyvet (a hetvenes években volt már egy közös filmjük, *A légyfogó*), aki pazar, élő dialógusokat ad hőseinek szájába, ő az az író, aki oda-vissza ismeri a pártállami Lengyelország orwelli szintaxisát, a korabeli közbeszédet, az utcai zsargont, az ellenzéki tolvajnyelvet, és elég leleményes és szarkasztikus tollforgató ahhoz, hogy még meg is csavarja a szavakat. Ugy használja az idézőjeleket, hogy azok nincse-

nek jelen a szövegben. Akárcsak Paweł Mikietyn zenéje, aki a nyolcvanas évekbeli rocklázadás dalait éleszti fel. Vagy Paweł Edelman kamerája, aki ragaszkodik Andrzej Wajda manapság konzervatívnak bélyegzett esztétikájához, társadalomlélektani szemléletéhez, miközben könnyen befogad mindent: korabeli dokumentumot, áldokumentumot, rendezői önidézést, bármilyen diszkrét utalást, ami Wajdánál nem mellékes.

Ő az az alkotó, aki nem adja fel, neki még mindig mondanivalója van. Hogy ne felejtse el a múltat. Ne írja át. Ne ítélj úgy róla, hogy nem ismered. Nem Győzelmi Díszmenet ez a film, csupa kérdés. Hol a tegnap igazsága? Hol a máé? Hol a tudás, az ismeret, ami eligazít? Az önismeret? A nemzet önismerete? Nem erről volt szó a *Hamu és gyémánt* óta mindig? Ember legyen a talpán, aki Wajda kérdéseit megválaszolja. Nem is lángett fel a Wałęsa-vita a film után.

WALĘSA (Wałęsa, Człowiek z nadziei) – lengyel, 2013. Rendezte: **Andrzej Wajda**. Írta: **Janusz Głowacki**. Kép: **Paweł Edelman**. Zene: Szereplők: **Robert Wieckiewicz** (Lech Wałęsa), **Agnieszka Grochowska** (Danuta), **Iwona Bielska** (Ilona), **Maria Rosaria Omaggio** (Fallaci), **Zbigniew Zamachowski** (Nawisłak), **Miroslaw Baka** (Klemens). Gyártó: **Akson Studio / TVP / Canal+ Polska**. Forgalmazó: **Cirko Film**. *Feliratos*. 127 perc.

„Szándékosan nem találkoztam Walesával”

A „remény embere” · Beszélgetés Robert Wiekiewiczselel, a magyar moziban máától vettett Andrzej Wajda-film főszereplőjével

A világ legismertebb lengyelje II. János Pál mellett. Lech Walesáról, a gyári munkásból lett Nobel-békedíjasról, a Szolidaritás egykori hősről a világhírű rendező, Andrzej Wajda készített filmet, amely a lengyel politikus életútját fiatal éveitől egészen a rendszerváltásig meséli el. A Walesa – A remény embere című film máától a magyar moziban is látható.

■ SZATHMÁRY ISTVÁN PÁL

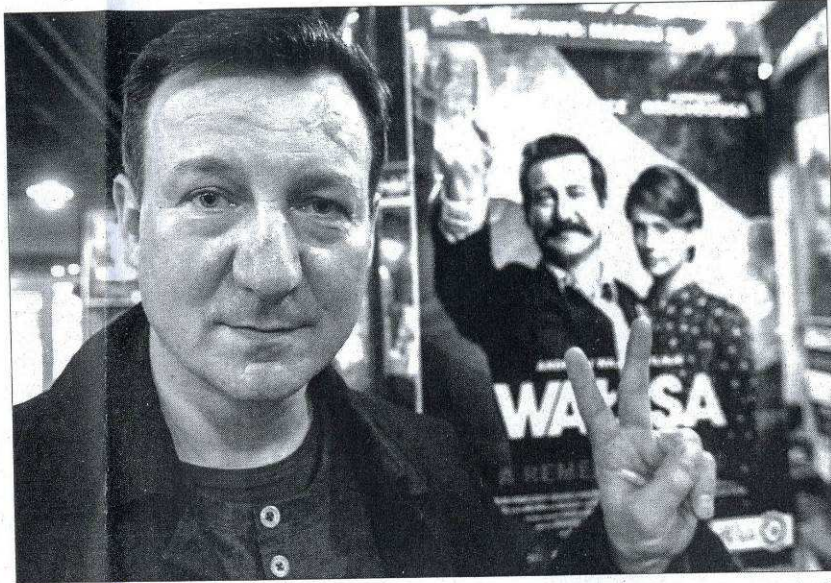
A főszerepet alakító Robert Wiekiewicz a mozibemutató előtt adott exkluzív interjút a Magyar Nemzetnek.

– Sokáig folyt az össznépi találgatás arról, ki is fogja eljátszani Lech Walesát Andrzej Wajda filmjében. Hogyan élte át ezt az időszakot?

– Tulajdonképpen az újságírók alakították ki ezt a zűrzavaros helyzetet, hiszen mindig témákat vadásznak. Másfelől persze az emberek tényleg nagyon kíváncsiak voltak, ki fogja Walesát játszani. A legösszintebben mondom, nem gondoltam arra, hogy én leszek a befutó. Eredetileg az volt az ötlet, hogy három különböző színész fogja alakítani Walesát az eltérő életkorokban, mivel a film több mint húsz évet ölel fel az életből. A próbatöltésen is hárman voltunk, én voltam a legidősebb. Később aztán kaptam egy levelet Wajda úrtól, amelyben az állt, hogy még biztosan találkozni fogunk. Eltelt pár hónap, majd érkezett a hír, hogy egyetlen színész fogja eljátszani a szerepet, és az én leszek. De csak azután hittem el igazán, hogy ismét találkozunk Wajdával.

– A volt államelnök a mai napig megszólal közéleti kérdésekben, amivel nemegyszer kavart vihart. Hogyan tudta kikapcsolni magából a rendszerváltás utáni Walesárra vonatkozó érzéseit, gondolatait?

– Az, hogy ezeket ki tudjam kapcsolni, alapfeltétele volt a szerepemnek, és egyben az egyik legfontosabb kihívás, amit én támasztottam saját magammal szemben. Va-

„Számomra a legfontosabb az volt, hogy megérsem azt az egyszerű munkásembert, aki később nagy politikus lett”

FOTÓ: NAGY BÉLA

lóban nagyon nehéz eljátszani egy élő legendát, ezért aztán nem a legendát játszottam el. Úgy álltam a feladathoz, hogy ez is csak egy szerep. Másodsorban engem az ember érdekelt, és nem az a szobor, amivé az emlékeztetőkben vált. Nem volt könnyű ezt elérni, igyekeztem tehát minden olyan gondolatot kikapcsolni az agyamban Walesáról, ami a mai tudásunkból fakadhat. Ma sokkal többet tudunk, mint húsz vagy huszonöt éve, és az ő akkori tevékenységét is a ma perspektívájából ítélnék meg. Ezért sem akartam találkozni vele személyesen. Hiszen ő is teljesen más ember ahhoz képest, amilyen a filmben bemutatott események idején volt. Ezért ha esetleg mesélt volna nekem az akkor történelekről, abban is a mai Walesa tapasztalatai köszön-

tek volna vissza, nem azé az emberé, aki 1981-ben például egészen biztosan nem tudta, hogy hamarosan bevezetik a hadiállapotot az országban, vagy hogy tíz évvel később ő lesz az államfő. Egyetérték a régi lengyel mondással, miszerint az emberi emlékezet egy talkányi vízből is képest óceánt teremteni. Szóval az akkori időkre koncentráltam, meg arra, hogy ne fejjek a szereptől. Hiszen ha folyton azon járt volna az eszem, hogy a világhírű Andrzej Wajdával forgatok, és azt a lengyelt alakítom, aki a pápa mellett a legismertebb a világon, akkor leblokkoltam volna. Számomra a legfontosabb az volt, hogy megérsem azt az egyszerű munkásembert, aki később nagy politikus lett.

– A kritikák egyöntetűen dicsérik, amiért tökéletesen elsajátította

Walesa hanghordozását és mozdulatait. Hogyan zajlott a felkészülés a szerepre? Valóban meglepettette a Szolidaritás egykori vezérének családi videóit is?

– Az egyik legfontosabb segítséget az ilyen típusú szerepek megformálásához mindig az archív felvételek jelentik. Az akkori Walesát csak ezeken a felvételeken keresztül ismerhettem meg. Hála istennek, nagyon sok eredeti filmfelvételt maradt fent az akkori eseményekről. Akadnak dokumentumfilmek, és ott vannak a moziban annak idején vettett filmhíradók. Nagyon jól dokumentált az 1980. augusztusi tárgyalások időszaka például, a hajógyáron belüli történetek. Ez volt az alapötlet a szerep megformálásához. A mai Walesa ugyanis máshogy néz ki, és más-

hogy is beszél, mint az akkori. Ezek a felvételek azoknak a jeleneteknek az újrakészítéséhez voltak a leginkább szükségesek, melyeket szinte minden lengyel ismer, vagy emlékszik rá, ilyen például az, amikor Walesa átmászott a gyár kerítésén, vagy aláírta a megállapodást azzal a hatalmas tollal. Szóval nem lehetett hamisan játszani, mert mindenki könnyen ellenőrizheti, hogyan zajlottak valójában az események. Nehézséget okozott ezzel szemben az úymond családi, belsőlegesebb jelenetek eljátszása. Ilyen felvételt kevés van, csupán három olyan rövidebb családi felvételt találunk, ahol Walesa otthon van a gyerekekkel, vagy éppen a tétvást vasárnap reggel filmre vette, ahogy az egész család együtt heverészik az ágyon.

– A magyar nézők láthatták önt korábban Agnieszka Holland Oscar-díjra jelölt A város alatt című filmjében, ahol egy olyan lemebergi simlis csatornatisztítót alakított, aki a vérszomszok idején számos zsidót mentett meg. Ha jól tudom, Holland annak ellenére ragaszkodott önhöz, hogy nagy volt a nyomás a produkció annak érdekében, hogy egy nemzetközi sztár legyen a főszereplő. Segítette ez a szerep a nemzetközi karrierje beindítását?

– Igen is meg nem is. Amerikában nagyon sok emberrel találkoztam, de tisztában vagyok vele, hogy az ottani karrierhez ott is kellene élnem, már csak azért is, mert a tengeren túli filmeseknek meglehetősen rövid a memóriájuk. Erre próbáltam is rávenni, de ebben a pillanatban több okból sem lennék erre képes. Amikor nemrég New Yorkban jártam, felmerült egy nagyon konkrét téma és ajánlat, majd meglátjuk, hogy mi lesz belőle. Eljutnak hozzám olyan információk, hogy bizonyos emberek Hollywoodból érdeklődnek utánam, és majdnem elájultam, amikor hallottam, kikről van szó, mert akkora nevek. De bennem nincs különösképpen nagy akarással ezzel kapcsolatban, persze ha van konkrét felkérés, annak örömmel tennek eleget. Nagyon szívesen játszanék például Magyarországon.

– Egy másik híres bajszos ember is eljátszott nemrég...

– Juliusz Machulskival, aki nálunk nagyon híres rendező, nagyon hosszú ideje dolgozunk együtt, nyolc- kilenc közös filmünk van. Még a Walesa-filmet forgattuk, és abban voltam teljesen, emeltem, amikor felhívtak Machulski azzal, hogy van valamije számomra. Olyan szerepre vágytam akkor, ami segít eltávolítani Walesa alakjától. És ebben a pillanatban jött Machulski filmjének terve, ahol is egy eplzód szerepben Adolf Hitlerrel alakítottam. Gondoltam, ez az ideális megoldás. Természetesen Lengyelországban szinte mindenki feltűdült, hogy Walesa után hogyan lehetett ilyen szerepet eljátszani.

Rivalda

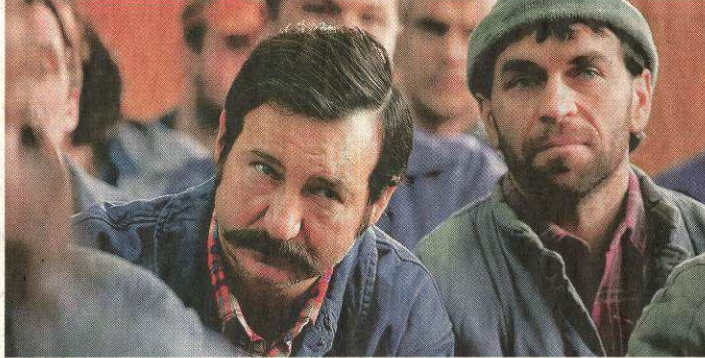
Portré Érdes, néha dicsekvő alakot formált Lech Walesából Robert Wiekiewicz lengyel filmszínész

„Embert akartam, nem szobrot”

Dési András

– Akkor most kipakolhatok húsz tehervonatot – e hasonlattal érzékelteti Robert Wiekiewicz, hogy mit érzett, amikor Andrzej Wajda felajánlotta a népszerű lengyel színésznek: régóta dédelgetett tervében. A remény emberében alakítsa ő *Lech Walesát*, a kommunista rendszerrel szembeálló Szolidaritás szakszervezet vezetőjét. Vagyis játsszon egy élő Nobel-békedíjas legendát egy Oscar-díjas rendező filmjében. Wiekiewicz tudta, csak úgy szabadulhat meg a rá nehezedő nyomástól, ha a feladatra a soron következő „normális” szerepként tekint.

A 46 éves színész azért is bizonyult jó választásnak, mert ugyanolyan környezetből, munkásmilóiból származik, mint a „remény embere”. S ugyanolyan érdes, érezhetően energiával felöltött személyiség, mint Walesa. – Az érdeség szándékos is volt. Egy embert akartam mutatni, nem egy szobrot. Olyan hőst, aki néha nevésegesen csetlik-botlik. Mert egy igazán hősnem lehet csak jó fiú, s egy jó fiú nem tud tízmilliók szakszervezeti mozgalmat irányítani – mondta a lapunknak

Hős, aki néha csetlik-botlik. Robert Wiekiewicz *Lech Walesa* szerepében és „civilben” (lent) FORRÁS: CIRKO FILM

zá. Fallaci egyébként nem szerette ezt a Walesák lakótelepi lakásában készült interjút, s a Szolidaritás vezetője sem akarta igazából a beszélgetést.

Walesához személyesen először a világpremierén, a tavalyi velencei

filmfesztiválon volt szerencséje. Nem is akart vele a forgatás előtt vagy alatt találkozni, s a „remény embere” sem szólt bele a produkcióba. Wiekiewiczet a film témája miatt kizárólag az 1970–1990 közötti Walesa érdekelte,

jelentős része is vastag Walesa-bajuszt növesztett. Bár érezték, valami rendkívüli dolog történik, az eufória közepete félték is. Jól emlékeztek arra, hogy az 1970-es gdanski tiltakozást milyen brutálisan verték le a hatóságok. Ap-

Az Andrzej Wajda filmjein nevelkedett Wiekiewicz azt mondja, hogy egészen különleges élmény volt dolgozni az immár 88 éves mesterral. Aki makacs és maximalista, de olyan, mint egy képzőművész. Megfesti a jeleneteket. Pár esetvonalással, néhány hangsúlyáthelyezéssel képes kihozni a lényeget. – Amikor megérezte a bizonytalanságot, odajött hozzám és csak annyit mondott: „Fiam, ez olyan egyszerű” – eleventette fel a forgatást.

Wiekiewicz a véletlennek tudja be, hogy színész lett belőle. Kreatív pályára készült: már 15–17 évesen eldöntötte, ki akar törni a munkáskörnyezetből. Általános iskolai fiú osztálytársai kilencven százalékból bányász lett, ám ő valami mássá vágyott. Szülei sokat olvastak, az irodalom, a történelem, a művészetek jelen voltak az otthonukban. Mindezt szívásként szivta magába, aztán egy szép napon kiborít belőle.

A Walesa szerepért öt-hat kilót hízott is. Gyorsan kellett felszednie a túlsúlyt, krémet krémes hátán evett. Meglepte, hogy a pluszkilók mennyire megváltoztatták a mozgását és a színészi játékát. Az utóbbi kapcsán tesz neki az a szélsőséges hihetőség,

14 Népszabadság | 2014. március 29., szombat

Kultúra

Interjú Andrzej Wajda vissza akarta adni a hőst a lengyeleknek

Walesa: egy hajógyári melós

Csákvári Géza

A Márványember (1976), majd a Vasember (1981) után a trilógia harmadik része a velencei filmfesztiválon debütált. A magyar mozikban most futó *Walesa*-portré, A remény embere rendezője, az Oscar-díjas Andrzej Wajda csaknem tíz éven keresztül készítette elő a produkiót. Célja, hogy visszaadja azt a hőst Lengyelországnak, akít már csaknem elfelejtettek.

Tervezi tetralógiává bővíteni a sorozatot?

Nem. A remény embere utolsó képsoraiban eljutottunk a rendszerváltáshoz, ez a trilógia pedig kifejezetten arról szól, hogy Lengyelország hogyan szerezte vissza a függetlenségét, hogyan szabadult meg a szovjet, kommunista elnyomástól.

Lech Walesa nemzeti hős, de később igen ellentmondásos karriert futott be mint államfő. Miért csak az előbbi időszakára koncentrált?

Vissza akartam adni Lengyelországnak azt a hőst, akít már szinte el is felejtettek. A remény emberének a cselekménye 1970 decemberében kezdődik, amikor a kormány a had-

cat munkás vesztette életét. Ez az esemény tette nyilvánvalóvá Walesa számára, hogy szavakkal és érvekkel kell szembeállnia a kormánnyal, mert ez az egyetlen lehetséges út a szabadsághoz. Gondolja csak el, amikor egy lengyel hajógyári melós, egy targoncaszerelő kiáll az Egyesült Államok szentatusa elé és ezzel kezd a beszédét: – Mi, az emberek... Ez egyedülálló pillanat volt a történelmünkben.

De mégis, miben látja Walesa későbbi bukását államfőként?

Ennél sokkal fontosabb, hogy egy lengyel munkás a kommunizmus alatt olyan szerepet tudott magára vállalni, amelyre annak idején senki más nem lett volna képes. A kérdésére is válaszolva: azt gondolom, hogy a demokráciákban egyetlen vezetőnek sincs nyugodt, problémamentes élete. Ez a szabadság lényege.

Egy valódi interjú volt a forgatókönyv alapja?

Oriana Fallaci interjúja teremtette meg a lehetőséget annak, hogy a filmben Walesa autentikus kifejezéseit, hangvételét visszaadjam, hiszen magnóra rögzítette a beszélgetést. Ezek megkérdőjelezhetetlen tények. A többi jelenetben a Walesát alakító Robert Wiekiewicz szavai

FOTÓ: REUTERS – ALESSANDRO BIANCHI

hanem nyilvános szereplései esetében feljegyzéseken alapulnak. A feleségével folytatott beszélgetések viszont teljes mértékben az írói fantázia szüleményei.

Személyesen ismeri, sőt barátja Lech Walesának. Hogy látja, képes volt objektív maradni?

A történelemmel szemben vagyok objektív. Csak az extrém nacionalisták heveségeit felejtettem el.

Robert Wiekiewicz komikus figuraként adja vissza Lech Walesát. Miért volt szükség erre a vígjátéki tonusra?

Mint mondtam, Lech dialógusainak a többsége a filmben az eredetiek alapul. Ő így, ebben a stílusban kommunikált másokkal. Sőt, sokszor még önmagát is parodizálta. Nem lepődtem meg, hogy Janusz Glowacki forgatókönyvíró egy kicsit felnagyította ezt a tulajdonságát. Robertnek nagyon sokáig fenntartásai voltak a szerepkel kapcsolatban, mivel nyomozott a felelősség, hogy egy fontos történelmi személyt kell megformálnia. Azt hiszem, ötvennyolc év aktív filmkészítés után már rutinosan tudok színészt vezetni, így kihoztam belőle a maximumot.

Beconta Walesát a filmkészítés során?

Dehogyan, szó sincs róla! Nem olvasta a forgatókönyvet, nem látta a felvett anyagokat, csak a kész művet mutattam meg neki. Még mindig barátok vagyunk...

Tavaly Velencében, A remény embere világpremierjén azt nyilatkozta, talán ez volt az utolsó filmje. Ehhez képest már készíti is elő a következőt. Mi inspirálja?

A haláltánc. Semmi más.

Képiró – Lukácsy György filmes rovata
| kultura@hetivalasz.hu

Titok maradt

Wajda – A remény embere – Lengyel életrajzi film, 127 perc
Rendező: Andrzej Wajda
Főbb szereplők: Robert Więckiewicz, Agnieszka Grochowska, Iwona Bielska

Élő politikusról filmet készíteni nagy kockázat. Kétszer is megtenni ugyanezt: felér egy vallomással. Talán ezért sem fut tiszteletköroket a veterán rendező, *Andrzej Wajda*. Már a film elején – amikor főhősét „merő ellentmondás-ként” írja le – biztosítja a nézőt, hogy távol áll tőle a kritikátlan ömlengés.

Persze, mi mást is mondhatna egy kötekedő, néha bárdolatlan hajógyári munkásról, aki kérkedve jelenti ki: az első könyv, amit elolvas, a saját életrajza lesz? (*Robert Więckiewicz* újabb remek alakítása a címszerepben közelebb segít bennünket az ellentmondáshoz.) Közel harminc év telt el azóta, hogy a lengyel film nagymestere elkészítette *A vasember* című moziját, s új alkotásának címében immár nevének is nevezi az egyszerű gyári munkásból lett nemzeti ikont, *Lech Wałęsát*. A film éppen azzal a kérdéssel tartja fenn az érdeklődést: mégis, mi ennek az embernek a titka?

Bár megtudjuk, hogyan lett a kispaszti származású katolikus lengyelből népszerű, Wajda harmincéves kérdésére – miért éppen Wałęsa a megfelelő ember a megfelelő helyen – aligha kaphatunk választ. Wałęsa ugyanis nem kifejezetten nagy szónok, külseje sem

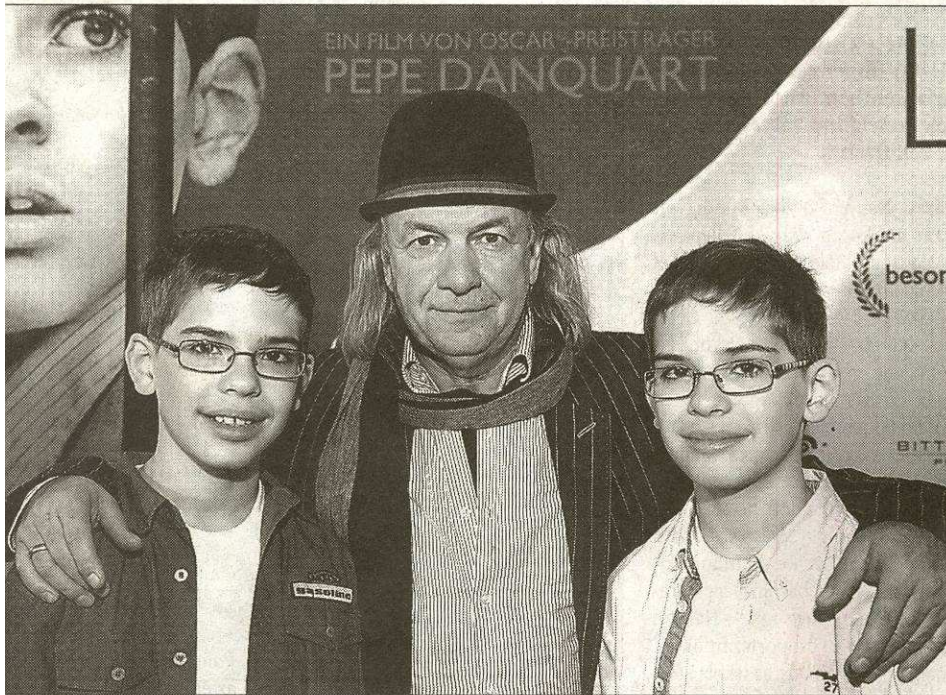
megnyerő (bár a bajuszában rejlő retorikai lehetőségeket egyre hatékonyabban aknázza ki), nem a látványos gesztusok, hanem a megegyezés híve. Az ő pályafutását követjük az 1970-es évek gdański illegális hajógyári sztrájkjától a Nobel-békedíjig.

Ha felróható e filmnek valami, az a túlzott szemérmessége. Egy képileg alaposan dokumentált életnél a magánember kevéssé ismert gesztusai felértékelődnek. Különösen akkor, ha a mozgalmárról azt is tudjuk, hogy időközben nyolcgyermekes családapa lett. Miközben a rendező szinte mindent megmutat a Szolidaritás mozgalom vezetőjéről, alig pillanthatunk be a magánéletébe. Márpedig ezekre a hiánypercekre, intim pillanatokra nagy szükség lenne. A film ugyanis – a 88 éves rendező korát meghazudtolva – rendkívül pergő ritmusú. A főhős sodró lendületének azonban nagyobb hangsúlyt adott volna néhány „elvesztetett” családi jelenet. A politikai thriller lehetőségéről már csak azért is le kellett volna mondani, mert minden néző ismeri a Wałęsa-történetet, s így a film végét. A feszültségkeltés hiába való ugyan, de a titokhoz kicsit közelebb férköztünk. ■

Gyerekszemmel

Oscar-díjas rendező kalandtörténete egy holokausztúlélőről

Rendező és a film főhősét alakító ikerpár, Kamil Tkacz és Andrzej Tkacz

FOTÓ: EUROPRESS/AFP

Pepe Danquart Schwarzfahrer című rövidfilmjével 1994-ben nyert Oscar-díjat, ám azóta hiába forgatott számos dokumentumfilmet, tévéfilmet, újabb áttörést nem sikerült elérnie. A most készült Fuss, fiú! valós történeten alapszik, egy karját elvesztő sfiú drámája a második világháború éveiből. A film magyarországi premierje alkalmából hazánkban járt a német rendező.

KÁRPÁTI GYÖRGY

...nterjünk előtt telt házas vetítést szerveztek fiataloknak, amelyet szelgetés követett. Milyen tapasztalatai voltak, a magyar gyerekek hogyan látták egy korukbeli fiú viháborús megpróbáltatásait?

– Külföldön több tucat hasonló vetítésen vettem részt, Magyarországon ez volt az első alkalom. A magyar fiatalok kérdései nagyon sok voltak. Az volt a benyomásom, a círcára a világháborús témának, hogy azonosultak a történettel. A Fuss, fiú! azért is kötötte le a figyelmet, mert nekik ez hasonló a Sawyer kalandjaihoz, amiben a fiú utazás, menekülés, izgalom.

– Miért érezte fontosnak gyerekszemüvegben bemutatni második világháborús rémségeit?

– A Fuss, fiú! drámája Sruulik Frydman visszaemlékezésein alapul, egyedi, különleges történet. Nem akartam sablonos holokausztfilmet készíteni, kalandtörténetben gondolkodtam, amely törté-

retragédiák történnek napjainkban is, a szemünk előtt. A Fuss, fiú! arra emlékeztet, hogy a világban mindig vannak háborúk, és az első áldozatok mindig a gyerekek. Ezért nem csak a múltba, a jövőbe tekintés is a mozi célja.

– Hogyan talált rá a történetre?

– Uri Orlev regényét olvastam, amiben rögtön megéreztem a film lehetőségét. Letehetetlen olvasmány volt, s amikor a végéhez értem, másnap azonnal elkezdtem keresni a filmjogok megvásárlásának lehetőségét.

– Filmes körökben tartja magát a mondás, hogy a legnehezebb gyerekekkel dolgozni, önmű ráadásul egy erős központi gyerekkarakterre épül az egész film. Mikképp talált rá az egyébként meglepően érett alakítást nyújtó ikerpárra?

– Valóban, azt szokták mondani, hogy négy dolgot utálnak a filmrendezők: a gyerekeket, természetesen forgatni történelmi filmeket, állatokkal, illetve szabadban filmezni. Nos, én mindet egyszerre

tűnk meg, mire megtaláltuk Andrzejt Tkaczt, aki azon túl, hogy tehetségesnek bizonyult, kiderült róla, hogy van egy ikertestvére. Ez pedig hatalmas pluszt jelentett, mert a két gyerek teljes hasonlósága mellett különböző személyiségük tette még érdekesebbé a karaktert, teljessé a felvonultatott érzelmi skálát.

– Kapcsolatban volt-e a túlélő Sruulik Frydmannal a forgatókönyvírás, illetve a forgatás során?

– Rengeteget beszélgettem vele még a kutatás fázisában, és bár neki nagy fájdalmat jelentett a családja elvesztéséről és a vele törtétekről beszélni, a regényíró Uri Orlev után nekem is részletesen elmesélte még egyszer az egész történetet. A forgatókönyvírásban nem segített, nem vett részt a forgatáson sem, legközelebb a film januári varsói díszbemutatóján találkoztunk ismét. Nagyon szerette a filmet, és azt mondta, 95 százalékban úgy emlékszik vissza az eseményekre, ahogyan azokat a filmvásznon látta. Ennél nagyobb elismerés nem is létezik. Ami pedig még érdekesebb: ő választott ki engem erre a filmre. Amikor a filmjogokat értékesítették, több vevő is jelentkezett, és miután látta a korábbi filmjeimet, rám esett a választása. Különösen azt érezte elégtételnek, hogy azok után,

IV
fő
Ca

■ K

M

a 67
Certa
zöpo
fődjé
vatal
jelen
rende
az öt
a vilá
zójár
Mun
szere
alap
játékl
A fő
szekc
Györg
mafil
Pe

kus z

kusol

mek

Wint

gard

Jauja

kritik

maur

filmje

A

Filmf

este h

ram v

Aran

Bilge

kortá

romó

politi

refere

alapu

nyeze

a has

orosz

legúj

A

egy é

színé

Leigh

jobb

(Tim

a spa

jegyé

Egy r

sziku

mint

cann

Az

zött a

ható

je, a

■ **JOHN OLIVER-SHOW AZ EL-MÚLT HÉT HÍREIRŐL** Az amerikai televíziós színtéren ma már intézménynek számít a Comedy Centralon futó *The Daily Show*, és nem véletlenül. Mértékadó felmérések szerint Jon Stewart műsorvezetőt a közélet iránt érdeklődő közönség megbízhatóbb véleményvezérnek tartja, mint az igazi, „komoly” újságírókat. Hétköznaponta jelentkező satirikus műsora egyszerre politika- és médiakritika, amely a választókat hülyére vevő, vastagbőrű politikusokon és a szintúgy népbu-tításban utazó hírcsatornákon élcelődik kreatívan összevágott bejárt-szások segítségével.

Tavaly nyáron, Stewart távollétében a műsor egyik áriportere, John Oliver vezette a show-t. Oly meglepő rátermettséggel, hogy az HBO menten leigazolta. A napi formátumot hetire cserélték, és már debütált is a John Oliver-show az elmúlt hét híreiről.

A műsor a Daily Show-hoz képest helyzeti hátrányból indul, a heti frissülés miatt nem tud naprakész lenni, cserébe viszont kidolgozottabbak a poénjai, feszesebb a szerkezete, és a témák is nagyobb változatosságot mutatnak. Az első három adásban szó esett az amerikai hírtévék által ignorált indiai választásról, a halálbüntetésről, Brunei új saría törvénykezéséről, illetve sikerült feltérképezni az ukránjai konfliktust az Eurovíziós Dalversenyen fellépő orosz és ukrán énekesek dalszövegeinek elemzésével. Ennyiből is kitűnhet, hogy Oliverék számára a világ nem ér véget az USA határainál (a szélesebb látóköri nyilván annak is köszönhető, hogy a show-mester nem amerikai, hanem angol, s a zöldkártya mellett egy cambridge-i diploma is lapul a zsebében), az „ezzel a komoly témával inkább ne vicceljünk” mondat pedig valószínűleg ritkán hangzik el a szerkesztőségi üléseken. Oliver megnyilatkozásait a fajsúlyos kérdésekről vehetjük nyugodtan készpénznek. Hogy emellett még humora is van, az már csak a bónusz.

Baski Sándor

Comedy Central

★★★★ és fél

TPP

Forgalmazza az A Company Hungary

Film

Mit gondolhatnak?

Pepe Danquart: *Fuss, fiú!*

■ Ha eltekintünk a nyilvánvaló kvalitásbeli különbségektől, amelyek egy Nobel-díjra jogosító regény és egy sikeres bestseller között vannak; ha az életanyagra figyelünk, amelyet a két soakönyv a maga módján, de elementáris közlésvággyal át akar adni; s ha még inkább azt a végső konzekvenciát s a belőle eredő életfelfogást tekintjük, amelyre a művek végül jutnak, akkor bizvást állíthatjuk, hogy a *Fuss, fiú!* – a magyarul nem olvasható könyv, s a belőle készült film – a *Sorsstalanság* ellentétele, így és ezért: voltaképpen párdarabja.

Kertész Imre (hőse) a saját élet befolyásolásának lehetőségétől megfosztott, tehát emberi mivoltából kiforgatott áldozatként éli meg elhurcolását és hazatérését. A *Sorsstalanság* a haláltábor tapasztalatát kiszélesíti, kiterjeszti, s képes az egyetemes emberi kiszolgáltatottságot s a kiszolgáltatottság elfogadásához vezető belső átalakulást megjeleníteni. Az elsősorban gyerekönyvíróként sikeres Uri Orlev viszont egy olyan kislíú sorsát fogalmazza regényébe, aki nem esélytelen áldozatként élte túl az üldöztetést. Yoram Friedman nyolcévesen szökött meg a varsói gettóból. A háború végéig bujkált. Erdőben, parasztnál, uradalmakban. Volt, aki valami aprópénzért feladta az SS-nek (megszökött), és volt, aki saját életét kockáztatva mentette őt. Megtanulta, hogyan legyen lengyellé, nem csak a mimikri miatt imádkozva Szűz Máriához. Megnyomorodott, súlyos fizikai és lelki sérüléseket kellett elviselnie: vadásztak rá, bűjtatójára gyűjtötták a házat. De túlélte, saját, egyre tudatosabb választásainak köszönhetően élte túl, s végül maga választotta meg saját jövőjét: lemondva a kínálkozó lengyellé,

katolikussá, „jó állampolgárrá” válás hívogató és kézenfekvő lehetőségéről a zsidó árvaház, majd az izraeli kitelepedés mellett döntve.

Valójában épp ez: a döntés képessége, e képesség elsajátítása volt a megmentője. S eképp – mint Kertész remekművében – az életéből írt könyv révén itt is egyetemes tapasztalat fogalmazódik meg. Csak ez épp az a tapasztalat, hogy mindig, minden körülmények között van esély, van újrakezdes, van tovább, minden racionális megfontolás ellenére. Van sors, mert kell, hogy legyen. Nem egy fikció minőségéről vagy gondolati mélységéről van szó, hiszen valóságos emberek valóságos élete fogalmazódik történeté. A ma is élő Friedman és népes családja meg is jelenik a könyvből készült film végén.

Amely filmnek ez a bizonyos szempontból kifejezetten zavaró, cseppet avított is ható egyértelműség és világosság az ereje. Pepe Danquart rendező esztétikus, tágas, színes, jól komponált képekben fogalmaz (Daniel Gottschalk operatőr már veheti is a repülőjegyet Hollywoodba). Színészeit a klasszikus iskolának megfelelően irányítja, ügyelve arra, hogy mindenki megkapja a lehetőséget a megformált figura főbb vonásainak megjelenítésére. Célrátörő, mellékutakat kerülő a dramaturgia. Sok és az egyes jelenetek hangulatát sosem ellentétező, hanem erősíteni hivatott a zene. Le sem tagadhatná, hogy közönségfilmes eszközöket alkalmaz, olykor a giccs határáig is elmerészkedve. Felhasználja

más, hasonló témájú munkák hatáselemeit (az *Életvonattól* a *Loréig* hosszas volna a lista). Filmje tehát igazi, nagy, erős érzelmekkel játszó mozi, mely elsősorban kamasz nézőkre számít. Ezeknek a kamaszoknak kínálja az azonosulást s az azonosulást a mélyebb megértés élményét.

A rendező a tömegfilmes fogalmazásmóddal együtt is hiteles környezetet teremt: télen tél van, nyáron pedig nyár, a szereplőkön elmaszatolódott koszon nem látszik semmi szokásos jelzesszerűség. És van egy jelenet, amelyben a rasszizmus valódi természete egészen tömény megfogalmazást nyer. Egy révész éppen *menti* a már félkarú üldözött fiút, és nagyon bátorak, nagyon derék embernek találja. Megengedi hát magának a feltételezést, hogy akkor talán nem is zsidó ez a gyerek. Ha a segítő ilyen képzetekből indul ki, akkor mit gondolhatnak az üldözők?

MÁRCIUS

Ajánló

Bemutató:
03. 06.

Couch Surf

Szezonja van a hazai vigjátéknak: a vártnál jobban teljesített a pénztáraknál a *Coming Out*, hasit a *Megdönteni Hajnal Tímeát* és a *Hyppolit*, a lakájt is sokan nézik, ha adja a tévé. A március sem telhet el vidám magyar dolgozat nélkül, jön a *Couch Surf*, Dyga Zsombor új filmje, melyben egy csomó magyar kanapé és egy csomó magyar színész szerepel. A teljesség igénye nélkül: Kerekes Vica, Hámos Gabriella, Nagy Zsolt, Gyabronka József, Anger Zsolt, Fullajtár Andrea, Rába Roland, Elek Ferenc, Bartsch Kata és Töröcsik Franciska. Lehet-e ilyen szereposztással hibázni? ■ 12

Bemutató:
03. 13.

3 nap a halálig

Kevin Costnert végre ismét egy nagysághoz és tehetségéhez méltó szerepben láthatjuk egy nagysághoz és tehetségéhez méltó alkotótárs (a producerként eljáró Luc Besson) társaságában. Kevin ki más is alakíthatna, mint a visszavonulást fontolgató ügynököt, aki nemcsak életveszélyes, de halálos beteg is, sőt, van egy pesztrálásra szoruló leánygyermek is. Liam Neeson alighanem nem ért rá, mert Besson egy másik sorozatában (*Taken*) forgat, de Costner is megteszi összevont szemöldökű, halálos szuperapának. ■ 16

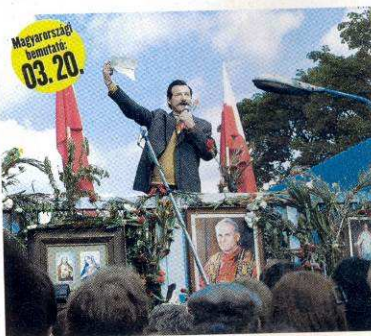

Noé

Bemutató:
03. 27.

Jancsó Miklós hajdani tanítványa, Darren Aronofsky hosszú utat tett meg első filmje, a *Pi* óta. A *Rekviem egy álomért* rendezője, aki a *Forrással* nagyot hasalt, de a *pankrátorral* és a *Fekete hattyúval* a csúcsra ért, elérke-

zettek láta az időt, hogy Russell Crowe-val, Emma Watsonnal, Jennifer Connellyvel és Anthony Hopkinsszal újramesélje Noé történetét. Nagy kérdés, hogy a nagyközönség is elérkezettnek látja-e az időt. ■ 12

Magyarország
bemutató:
03. 20.

Walesa – A remény embere

A film egy interjú közbeni visszaemlékezésből építi fel a lengyel történelem egy kiemelkedő eseménysorozatát. Végigkövethetjük, ahogy Walesa, a gdanski gyári munkás, villanyszerelő szűkebb közösségének vezéregyénisége lesz, amikor az 1970-es illegális hajógyári sztrájkot 80 munkás halálának árán fojtják el. Mivel már ekkor szenvedélyesen, de taktikusan küzd, az elnyomó hatalom máris számon tartja őt. Az ekkor még fiatal Walesa és felesége, Danuta ez idő

tájt várják első gyereküket, de a családot máris szétszakítja egy hosszabb börtönbüntetés, ami Walesa életében korántsem az utolsó elzárás. Az események sora közben kibomlik előtünk egy őszinte, önazonos, áldozatkész és nem utolsósorban vallásos vezető képe, akit követői szívből szeretnek és támogatnak. A film rendezője a világhírű filmes, Andrzej Wajda. ■ *Lengyel film magyar felirattal, 100 perc, 2013* Forgalmazó: Cirko Film

75 év

BUDAPESTI LENGYEL INTÉZET

...el film. lengyel film. lengyel film. lengyel film. lengyel fi

KRZYSZTOF ZANUSSI

Öt nem könnyű darab

ZALÁN VINCE
ZANUSSI AZ ELMÚLT NEGYVEN ÉV MINTAADÓ LENGYEL FILMRENDEZŐJE. AZ „ERKÖLCSI NYUGTALANSÁG” ETALONJÁHOZ MINDEN RENDSZERBEN HŰ MARADT.

A magyar filmrajongók számára rendkívüli örömhír: Krzysztof Zanussi öt filmje jelent meg nemrég a hazai piacon. Ritka dolog, hogy közép-kelet-európai filmrendezők művei szerepeljenek a DVD-forgalmazók listáján. S most egyszerre öt is – időrendben –: *Ritka látogató* (1971), *Védőszínek* (1977), *Konstans* (1980), *Az élet, mint nemi úton terjedő gyógyíthatatlan betegség* (2000), *Persona non grata* (2005).

Ráadásul Krzysztof Zanussi (1939) nem akárki, sem az európai, sem a lengyel filmművészetben. Jó félévszázaddal ezelőtt sokan találgatták, hogy a II. világháború után a lengyel filmművészetet megteremtő csodálatos generáció, Andrzej Wajda, Jerzy Kawalerowicz, Andrzej Munk és a többiek után lesz-e méltó folytatás, s hogy ki, vagy kik lesznek azok a filmrendezők, akik átveszik majd a stafétát. A hatvanas évek eleji filmes forrongásból a magyar közönség számára legfőképpen két név lett igazán fontos: Roman Polańskié és Jerzy Skolimowskié. Sokáig ők jelentették az új lengyel filmet, míg el nem hagyták, mindketten, Lengyelországot.

És ekkor lépett színre Krzysztof Zanussi. Vallomása szerint kissé félnék, visszahúzódnak típusnak gondolja magát, akit kezdetben sokkal jobban érdekeltek a természettudományok, mint a film. 1969-ben mutatják be első játékfilmjét. *A kristály szerkezete* (milyen jellegzetes Zanussi filmcím!) a magyar moziban a „magyaros” *Közjáték* elnevezést kapta. A film magyarországi ősbemutatója (még a rendező adta címmel) a Kőszegi Ifjúsági Filmfesztiválon történt, ahol Zanussi személyesen is megjelent. A *közjáték* komoly sikert aratott, a rendező munkásságát azóta is megkülönböztetett figyelemmel követi a magyar publikum. Tegyük

hozzá: hogy Zanussi és a néhány évvel később induló Krzysztof Kieślowski lesznek a hetvenes-nyolcvanas évek lengyel filmművészetének elsősorban európai rangú rendezői. Ami nem jelenti azt, hogy nem dolgozott volna ebben az időben még egy fél tucat kiváló lengyel filmrendező, nem is beszélve a már emlegetett „nagy öregek” (elsősorban Andrzej Wajda) újabb és újabb remekléseiről. Nagyjából s egészében (leszámítva Kieślowski sajnálatosan korai halálát) napjainkban is ez a helyzet jellemzi a lengyel filmművészetet.

Zanussi második játékfilmje, a *Ritka látogató* is szerepel a gyűjteményben. (Az eredeti cím: *Családi élet*!) Sokan úgy tartják, hogy Zanussi első három filmje: a *Közjáték*, a *Ritka látogató* és az *Illumináció* trilógiát alkot, mégpedig a rendező önmagára találásának triptichonját, az önmeghatározás, az önazonosság kimunkálásának belső drámáját.

A *Ritka látogató* egyik fő témája viszonyunk a múlthoz, pontosabban családjunk múltjához. A film főhőse, Wit Braun (Daniel Olbrychski) egy nagy sziléziai gyár tervező mérnöke, aki fényes jövő előtt áll. Több éve él távol családjától, pontosabban apjától és lánytestvérétől, anyja ugyanis már korábban elhagyta a családot, Németországba távozott. A családnak valamikor jól menő üvegyára volt, most egy szerény kúrián élnek várakozó-tétlen mindennapjaikat. Wit egy többé-kevésbé hazug távirat hatására – miszerint édesapja a halálán van – hat év után hazalátogat. A film látogatásának a története. Ami persze lehetne szentimentális, romantikus vagy éppen nosztalgikus. De egyik sem. Főképpen azért nem, mert Zanussi minden harsányság nélkül, de nyíltan, leplezetlenül jeleníti meg

azt a társadalmi helyzetet, amelyben a szereplők találkozásai megtörténnek. Nevezetesen azt a világot, amelyben a „múltat végképp el akarták törölni”, mintha Lengyelországban a kommunista hatalom megszilárdulása előtt nem is lett volna élet. A polgári élet képviselőit megbélyegezték, gyerekeik nem tanulhattak tovább. Wit éppen ezért eltitkolja múltját, családjáról hallgat. Úgy találja, és jogosan, hogy ha beszélne, azzal karrierjét veszélyeztetné. Igyekszik magát fizikailag is távol tartani a családtól. A társadalmi változások olyan helyzetbe hozzák, hogy választania kell: vagy a karrier, vagy a családi örökség vállalása. E kettő a jelen társadalmában összeegyeztethetetlen.

S ez az összeegyeztethetlenség valószínűleg a *Ritka látogató* igaz drámája. A hamis levéllel hazacsalt Wit többszöri is kemény konfrontációba kerül apjával – Jan Kreczmar alakítja –, aki Jókai „köszívű emberének” konok keménységével figyelmezteti fiát, hogy tévúton jár. S hogy kötelességei vannak múltjával szemben. Nehéz vita, mert Wit apja, ma már inkább egy egekbe révedő alkoholista ábrázatát mutatja, s nem az élete munkáját élvező üvegyáros kedélyes alakját. Úgy tetszik Wit szereti apját, épp így a mára teljesen szétesett hűgát, de mintha megfedkezett volna erről a szeretetről. Sőt mintha meg is akart volna feledkezni! Hisz leendő életének egyik fő – a hatalom által kikövetelt – záloga mindennek megtagadása. E helyzetre Zanussi nem hazudik semmiféle megoldást. De a Witben lezajló drámával félreérthetetlenül érzékelteti, hogy múltunk nem eltörölhető, hogy aki teljesen megtagadja családját, abból báb lesz.

A film igazi színészi felfedezése a Wit hűgát játszó Maja Komarowska, aki az elkövetkező években az egyik legnagyobb lengyel filmszínésznővé magasodott. Nem tudom túlzás-e azt állítani, hogy a Krakóban vagy Grotowski wrocławai színházában iskolázott színésznőt Krzysztof Zanussi fedezte föl. A *Ritka látogató* Maja Komarowska első, egészestés játékfilmje. Nem ő a főszereplő, de talán az ő játéka a legemlékezetesebb. E filmhez talán inspirációt-tapasztalatot szolgáltatott az is, hogy Krzysztof Zanussi régi nagypolgári családból származik, egyik ágának eredete Olaszországban, Friuli tartományban keresendő. Maga Zanussi öt

Lengyel film. lengyel film. lengyel film. lengyel

nyelven beszél folyékonyan, olaszul pedig anyanyelvi szinten. A neves hűtőgépgyár (Zanussi) tulajdonosai a rokonságához tartoznak.

A *Ritka látogató* után öt évvel forgatta a *Védőszíneket*. Ez alatt az öt év alatt sok minden megváltozott. Nemcsak a társadalomban – ekkor indulnak meg a nyolcvanas évek elejére oly jelentős szerepet vállaló civil szerveződések – de a filmművészetben is: új típusú filmek sora lát napvilágot Lengyelországban, amelyet összefoglalóan „az erkölcsi nyugtalanság filmművészetének” nevezett el a szakirodalom. Innen érthető: a *Védőszínek* sokkal politikusabb film, mint a *Ritka látogató*, pontosabban: közvetlenebbül politizál. Már a címe is provokáló: a sikeres alkalmazkodásra utal, ami mást jelent az állatvilágban és megint mást az emberi társadalomban. A színhely egy nyári egyetemi tábor, ahol több országból egybegyűlt diákok prezentálják kutatásaikat, elképzeléseiket, dolgozataikat. Ám a főszereplők nem ők lesznek,

„A múltat végképp el akarták törölni”

(*Védőszínek* – Zbigniew Zapasiewicz)

hanem a tanárok, akik megpróbálják a helyzethez alkalmazkodva (!) elbírálni a dolgozatokat. Valójában két tanárember, a magiszter (Piotr Garlicki) és a docens (Zbigniew Zapasiewicz) vitája, egymásnak feszülése alkotja a film fővonalát. Az elvekhez ragaszkodó, etikus magatartás és a helyzethez alkalmazkodó, cinikus józanság csap össze minduntalan. Ennek megfelelően a képi megoldások kárára a dialógusok lépnek a film előterébe. Jól lehet, ezek a dialógusok kitűnően szerkesztettek, pontosak, pergőek – magas színvonalon bizonyítják Zanussi forgatókönyvírói tehetségét. S tanúi lehetünk a rendező természet-tudományokon pallérozott racionális gondolkodásának is. A kezdeti, mindennapos problémák magatartásformák, és értékrendek küzdelmévé válnak a film során. (A magyar nézőket a film befejező képsora Gaál István jóval korábban készült filmjére, a *Keresztelőre* emlékeztetheti, amelynek legfőbb kulcs-jelenete, Latinovits és Koltai János verekedése ugyancsak értékharcol megtestesülése.)

Akár csak az előző filmben Komorowskát, Zanussi ebben a filmjében is felfedez egy nagyszerű színészt: Zbigniew Zapasiewiczet. Nem ez az első filmszerepe, de ahogyan mondani szokás, itt ugrott ki igazán. Fantasztikus az a lágy cinizmus, amivel a rendező által megálmodott karaktert megformálja. Rezzenéstelen arccal mondja ki a legnagyobb fenyegetéseket, furfangosan bánik áldozataival. Kegyetlensége nem brutális, hanem hideg és pengeéles. Nyugodt debatter, aki gyakran tud meglepetéseket is okozni vitapartnereinek. Mosolyogva nyugtázza, amikor azokat a válaszokat hallja, amiket már jó előre kiszámított, amikor a vitapartner a hálójába kerül. Türelmes és határozott, magas intelligenciájával ízlése szerint befolyásolja a diákok, vagy tanártársait, akiket (végző soron) csak báboknak tekint.

Óriási színészegyeniség.

Pályája csúcsa talán az ugyancsak az „erkölcsi felháborodás” filmirányzatához tartozó *Érzéstelenítés nélkülben* nyújtotta, Andrzej Wajda filmjében. Játszott Kieslowskinál is (a *Véletlenülben*, a Dekalog *Ne ölj!* epizódjában), de megfordult magyar filmrendezők filmjeiben is (*Laura*, *Tűszörténet*, *Zuhanás közben*). Néhány éve, hetvenöt éves korában hunyt el.

Zanussi a lengyel történelem sorsfordító éveiben, a nyolcvanas évek elején forgatja *Konstans* című filmjét. (Megint egy matematikai kifejezés!) Kevés olyan film született a 1989 előtti lengyel filmművészetben, amely oly plasztikusan és oly kérlelhetetlenül mutatta volna be a becsület, az erkölcs szembenállását a szocializmus gyakorlatával, mint Zanussinak ez a filmje. Hőse, egy tapasztalatok nélküli fiatalember, aki özvegy édesanyjával él. Hegymászó-oktató, míg nem véletlen protekcióval egy olyan cégnél kap villanyszerelői állást, amely sokszor épít föl kiállítótermekeket – külföldön. Ekkortól kezdve rendben is lehetne az élete, vidéki kisvárosban élő édesanyját is tudja támogatni. Csakhogy egyre kevésbé képes elviselni a környezetében, munkahelyén tapasztalható korrupciót, hazugságot, megalkuvást. Ezért társai kiközösítik, egyetlen barátja pedig egy gazdag családba beházasodva gondolja megoldani az életét. Ha élni akarsz – mondja – „egyezkedni kell, barátom! Ez az érettség!” De film fő-

Yyel film. lengyel film. lengyel film. lengyel film.

hőse, Witold (Tadeusz Bradecki játssza feledhetetlenül) nem akar egyezkedni. Talán alkatilag sem alkalmas erre. „Az öreged is mindig át volt fagyva, mint te. Mindig így didergett” – mondja neki egy munkatársa. Máskor meg barátja „oxigénhiányosnak” nevezi. De legfőképpen erkölcsi meggyőződése és etikus gondolkodása miatt nem tud és nem is akar integrálódni. Ez persze sokaknak bántja szemét, hisz Witold szinte már személyében is kihívást jelent a többieknek, akik megkötötték a maguk kompromisszumát a szocialista társadalommal. Nagyon fontos, s ez megint csak jellemző Zanussira: Witold ellenvetései, kritikai észrevételei *nem* politikai természetűek! Úgy véli, talán egy kissé önhittén, hogy ő képviseli a jót az általános züllésben, s emellett akkor is ki kell tartania, ha egy szál maga marad.

Külön filmrendezői bravúr, ahogyan Zanussi Witold és édesanyja (Zofia Mrozowska) kapcsolatát megjeleníti. A csonka, maradék család életét s azt a mélységes szeretetet, ami e két embert összeköti. Igen, mert ők így csonkán is egy család, akik nem feledik az apát, akit harminchat évesen halálos baleset ér, de nagypapát sem, akit a második világháborúban a lebombázott Varsó lángoló házfalai közt ért a halál. „Így kell ennek történnie?”

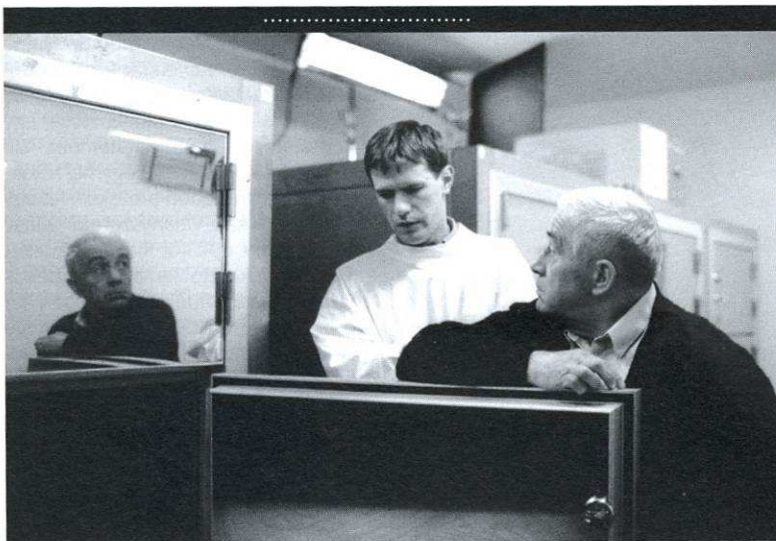
– kérdezi merengve egyszer Witold édesanyjától. Mintha csak azt kérdezné: ez a mi sorsunk, ez a mi len-

gyel sorsunk? Édesanyja váratlanul és halálosan megbetegszik. A rendezés együtt érző realitással foglalja képsorokba az áldatlan, korrupt és a végső-ig lepusztult állapotokat. (Mintha csak Kieślowski 1976-os *Kórház* című dokumentumfilmjének a folytatását látnánk!) A mama ott is hagyja a kórházat, otthon szeretne meghalni. S ez így is történik. Zanussi Witold megrendülésének leírásában ismét csak remekel. Édesanyja halála, a kórházi tapasztalatok fordulatot jelentenek életében. Magatartása radikalizálódik. Már nyíltan szembeszáll főnökével és társaival a munkahelyén, meghallgatást, vizsgálatot kezdeményez. A másik fontos változás: a kórházban megismert csinos ápolónővel életközösséget teremtenek. Witold talán elismeri, hogy minden ember szabadnak született, de tapasztalnia kell, hogy a körülmények nem mindenki számára egyformák, minnek következtében a választás lehetőségei nincsenek egyelőn elosztva közöttük. Mindazonáltal – ez Witold meggyőződése – kötelességünk a maximális szabadságra törekednünk a legelőnytelenebb körülmények között is. Krzysztof Zanussi józan és realista: egy magatartást szeretne felmutatni, nem szentet faragni a film főhőséből.

Pörös Géza, kitűnő Zanussi-könyvében idézi a rendezőt: „Tisztességes magatartásért senki sem számíthat jutalomra. (...) Riaszt az az erkölcsös-ség, amely – még ha tudat

alatt is – abban reménykedik, hogy az erény, az erényesség megjutalmaztatik. A *Konstans* utolsó képsora, drámai módon (pontosan az ellenkezőjét mutatja be) bizonyítja. A főhős, aki megszállottan küzd azért, hogy feddhetetlen, tisztességes, tiszta maradjon, véletlenül halálos balesetet idéz elő, legalábbis lehetőségét annak, hogy egy gyermek halálát okozza. Vagyis öljön. Így abban a pillanatban a sors részéről rettenetes igazságtalanság éri. Ezt tudatosan nyomtatékosítottam a záró-képpben. Azért, hogy eloszlassak egy illúziót. Annak illúzióját, hogy azért érdemes tisztességesnek lenni, mert általa elviselhetőbb, könnyebb lesz az élet. Nem lesz könnyebb... És tisztességéért senki se számíton jutalomra. A tisztesség igénye, az erkölcsi tisztaság igénye egy mélyebb, belső imperativusból fakad, s olyan premiszákon nyugszik, amelyek eleve nem reménykedhetnek jutalomban.”

Zbigniew Zapasiewicz halála előtt még játszott két Zanussi filmben. (Életének két utolsó szerepe.) Mindkettő szerepel a mostani Zanussi-gyűjteményben. Időben (és Zapasiewicz szempontjából is) az utolsó a *Persona non grata*. A cím a diplomáciában használatos kifejezés. Zanussi filmjében a „nem kívánatos személy” Lengyelország uruguay-i nagykövete, akit Zapasiewicz játszik. Első pillantásra a *Persona non grata* politikai krimi, ha nem is a szó olasz filmekre jellemző értelmében. Azoknál oldottabb és kevésbé erőszakos. Persze itt is üzletről van szó, konkrétan helikopterekről, amelyre, ahogyan ma mondják: többen rárepülnek, többek között az oroszok. Méghozzá a külügy-miniszterrel az élen, akit (a film társproducere) Nyikita Mihalkov játszik. Az üzleti háború persze nem kedvez azoknak a diplomatáknak, így a Zapasiewicz játszott figurának sem, akiknek, ha nem is ideáljai, de tisztességes elképzeléseik azért vannak a diplomáciai munkáról, s annak korrektségéről. A nagykövetnek a legnagyobb gondot és a legtöbb munkát a saját követségi emberei jelentik, akik titkolt ellenlábasai, feljelentői vagy épp más országoknak kémkednek. Van utalás a filmben arra, hogy a Zapasiewicz játszott nagykövet fiatal-korában támogatta a Szolidaritást, s ez a nagyköveti kinevezése tulajdonképpen arra is szolgált, hogy

LENGYEL FILMTAVASZ

Ki vagy?

PÁLYI ANDRÁS
A HUSZADIK LEINGYEL FILMTAVASZ BŐVELKEDETT AZ IDENTITÁSDRÁMÁKBAN.

Ida szelíd apácapillantása a mellette álló végzet asszonyára sikklik, a véreskezű sztálinista ügyészre, aki éltes kora ellenére is csupa érzéki sugárzás. „Ki vagy?” – kérdi. Ekkor már hosszú percek óta beszélgetnek. A novíciát (Agata Trzebuchowska), aki háborús árvaként került az apácakolostorba, ott nevelkedett, az örök fogadalom letétele előtt rendi előjárója küldi el egyetlen élő rokonához, a nagynéni Wandához (Agata Kulesza), hogy az életre szóló döntés előtt megtudja, amit meg kell tudnia. „Zsidó vagy. Zsidó apáca vagy” – ez a nagynéni első szava. Pawet Pawlikowski *Ida* című filmje – amely a tavaly őszi gdyniai lengyel filmfesztiválon elnyerte az Arany Oroszlánt – a hatvanas évek Lengyelországában játszódik, Ida eddigre érik felnőttné, Wanda viszont 1956 után már elvesztette hatalmi kulcspozícióját. Így hát beülnek a nagynéni autójába, együtt vágnak neki, és még meg is találják egy elfekvőben azt a lengyel parasztot, aki Ida családját bújtatta, majd baltával agyonverte őket. A paraszt fia az áldozatok maradványait kiássa, hogy a két nő egy zsákban elvigye az ország túlsó végébe, és az elhagyott zsidó temetőben saját kezűleg bekaparja a csontokat a családi sírba.

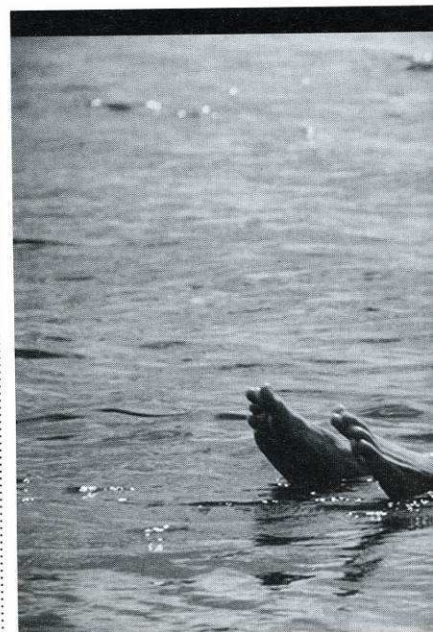
Újabb leszámolás a lengyel–zsidó múlt vétkeivel, máig érzékeny sebeivel? A rendező tiltakozik, épp ellenkezőleg: őt a hatvanas évek Varsójához fűzik erős érzelmi szálak, amelyet „minden surmósága és provincializmusa ellenére átítított a minden lehetséges optimizmusa” – fejtegeti *Newsweek Polska* hasábjain –, vagyis „a jazz, a pop, az úrutazás, a Beatlesek, az autóstop, a hosszú haj”. Tudniillik az 1968 utáni antiszemita-értelmiségellenes kampány idején a tizenégy esztendőes Pawlikowski szüleivel elhagyja az országot, és Londonban nő fel, azt pedig, hogy atyai részről zsidó

származású, ő is csak utólag, apja halála után deríti ki. És valóban, ez a film távolról sem célozza meg a történelmi számvetést, Pawlikowski a két nő identitásdrámájára koncentrál, annál is inkább, mert – nem is oly bonyolult áttétellel – nyilván a sajátjáról vall benne. Tudjuk róla, hogy Oxfordban irodalmat és filozófiát tanult, harmincéves fejjel kezdett dokumentumfilmeket forgatni a BBC kötelékében, már első nagy játékfilmje, *Az utolsó menedék* (2000) után a kritika az egyik legtehetségesebb angol filmrendezőt sejtí benne, a *Szerelmem nyarára* (2004) aztán meg is kapja az angol Oscart, a Brit Filmakadémia legjobb brit rendezőnek járó díját. Ő viszont egyre inkább érzi, hogy nem ugorhatja át a saját árnyékát, filmjeiben egyre több lengyel munkatársa van, és az *Ida* már odahaza készül lengyel filmként. A francia és a brit filmművészetben nevelkedett rendező – Ryszard Lenczewski kamerájával, aki már a *Titkok Párizsban* (2011) idején is alkotótársa volt – képi világában ezúttal tudatosan hivatkozik a lengyel filmiskola klasszikusaira, nem beszélve a fekete-fehér technikáról, az álló kameráról, az ötvenes években használt 1,37:1 formátumról. „Az is lehet lengyel, akinek ereiben egy csepp lengyel vér sem folyik” – állítja. Hősnője ugyanis végül a kolostort, azaz (felvett) lengyel identitását választja, ami legalábbis paradoxonként cseng a brit rendezőként indult lengyel–zsidó Pawlikowskitól. Neki, úgy tűnik, épp e paradox látásmód a lényeg.

Pörös Géza a tavalyi gdynia fesztiválról küldött tudósításában (Filmvilág 2013/12.) már utalt rá, hogy miután a lengyelek „átalakították, majd finomra hangolták a filmkultúra teljes intézményrendszerét”, várható volt, hogy „a fiatal tehetségek folyamatos belépése előbb-utóbb megtermi gyümölcsseit”, magyarán az erős fesztiválmezőnyből

előre sejtettük, hogy a budapesti Lengyel Intézet által idén immár huszad-szor megrendezett *Lengyel Filmtavas* kínálata az átlagnál erőteljesebb lesz. Az azonban, hogy e filmszemlének a Pawlikowski-féle „ki vagy?” mintegy fő gondolati vonala lesz, csak a Művész mozi vetítésein derült ki. Látszólag pusztán érdekesség, de jellemző hogy az előző szemle meglepetéscsillagja, az *Imagine-t*, amelyről tavaly már írtam (Filmvilág 2013/7.), úgyszintén egy filozófus-rendező, Andrzej Jakimowski készítette. A film ráadásul időközben az HBO csatornán is lement *A képzelet ereje* címmel, sőt rendhagyó módon közkívánatra idén újra bekerült a programba, hisz igazi, lélegzetelállító belső nyomozás ez a személyiség határait illetően. Jakimowskit a képzelet felszabadítása érdekli – az exkluzív lisszaboni vakok intézetében lan a tárgyakról visszaverődő hangok segítségével tanítja tájékozódni a vak gyerekeket – Pawlikowskit Ida manipulálatlan, tiszta hite, és a kettő nincs is oly távol egymástól, mint hinnénk. Mindketten a személyiség irracionális, rejtett dimenzió-jára figyelnek.

Ennél sokkal prózaibbnak tűnik Maciej Pieprzycza *Mateuszának* drámája. Az *Élni jó* megtörtént esetet dolgoz fel, a fogytékos Mateusz se beszél, se járni nem tud, mégsem „növény”, aminek az orvosok diagnosztizálják, hanem értelmes lény. Ezt akarja meg-

Lengyel film. lengyel film. lengyel film. lengyel

rendítő erőfeszítéssel magának és a világnak bebizonyítani, amivel közel két órára egyszerűen rabul ejti a nézőt. Dawid Ogrodnik, aki az *Idában* az önzonosságát kereső novícia alkalom adta szerelmi partnere, itt mondhatni virtuóz módon, technikailag, lélektanilag, sőt orvosilag is hitelesen fogyatékosá válik, ami egyúttal rendezői bravúr. Pieprzycza, akinek ez a második nagy játékfilmje, a maga elszánt optimizmusával és életigenlésével hamisítatlan közönségfilmet kerekít e polarizált identitásdrámából, amelyhez alig sikerült producert találnia – amiről a bemutató után maga számolt be. Ettől egyedi, különleges siker az *Élni jó*, noha természetesen persze megvoltak az előzményei, mint a *Szkafander és pillangó* (Julian Schnabel, 2007) vagy az *Éltrevalók* (Olivier Nakache, Eric Toledano, 2011).

Ehhez képest Małgorzata Szumowska új filmje, a *Kinek a nevében?*, egy homoszexuális pap vergődéséről a hivatástudat és az érzéki vágy csapdjában, hagyományos lélektani válságot idéz, ám teszi ezt annyi mentális könnyedséggel, olyan érzelmi empátiával, hogy miközben irritálóan tabusértő – különösen a katolikus Lengyelországban –, egyúttal

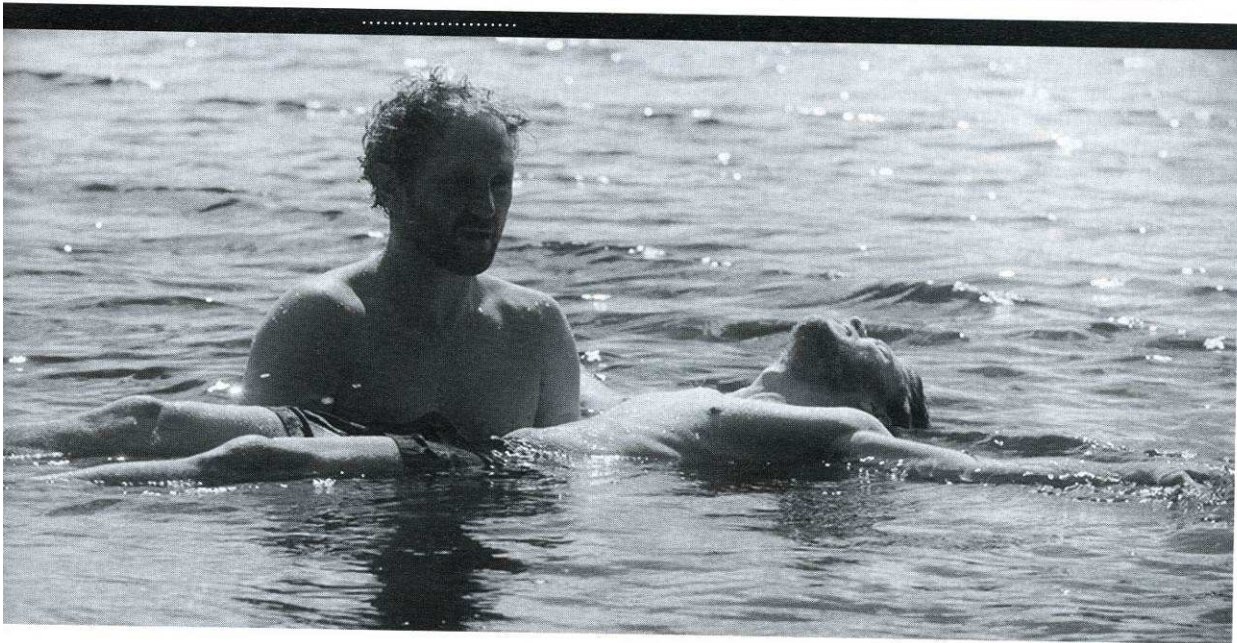
Małgorzata Szumowska: Kinek a nevében
(Andrzej Chyra)

rátság fűz a keze alatt érlelődő volt javítóintézeti huszonévesekhez, ám ennek megvan a maga erotikája. A papot azonban, aki egy ponton kénytelen feltenni magának a „ki vagy?” kérdését, úgy helyezik át, hogy előljárói véletlenül sem kíváncsiak belső dilemmájára, Łukasz, a szerelme viszont utána szökik, hogy a film utolsó kockáin már a papnevelde növendékei közt lássuk viszont. Elég frivol záróakkord. Szumowska, a különös női sorsok elemzője, előző filmjében, a lengyel–francia koprodukcióban készült, nálunk is játszott *Szex felsőfokon*-ban az *Elle* magazin újságírónőjét ébresztette rá frusztráltságára, miközben az a tanulmányait szexuális szolgáltatás nyújtásával „szponzoráló” diáklányok esetén dolgozott; most a férfiak testi-lelki kínjai iránt mutat affinitást. És nem hagy kétséget afelől, hogy a világ ragaszkodik a maga álszent kulisszáihoz, hiába lebentjük fel a fátylat arról, ami mögöttük történik.

Nem kevésbé identitásdráma a *Papusza*, Joanna és Krzysztof Krauze filmje. Bronisława Wajs (1908-1987) cigány költőnőről, akit mindenki csak Papuszaként ismert, és akinek nem mindennapi tehetségéből fakadt a balsorsa, hisz fiatalon feleségül adott egy nála jóval idősebb férfinak, akinek patriarchális jogait ő soha nem vonta kétségbe, mégis pusztán azzal, hogy bár

soha nem járt iskolába, saját szorgalmából megtanult írni-olvasni, sőt nő létevére verseket írt, átlépve az ősi verbális kultúrából az írottba, megszegte az együttélés iratlan törvényeit, a közösség kivette magából. Különösen miután Jerzy Ficowski felfedezte, lengyelre fordította és kiadta költeményeit, amiből magának Ficowskinak több babér jutott, mint Papuszának, akiről még életében, 1974-ben készült egy dokumentumfilm. A Krauze-házaspár másra vállalkozott, őket épp Papusza kettős identitása – költői és cigány mivolta –, a kettős konfliktusa, drámája érdekelte, tehát játékfilmet készítettek róla, Lengyelországban első ízben romani nyelven, ami sajátos hangsúlyt kölcsönöz vizuálisan is lenyűgöző alkotásuknak. Krzysztof Ptak és Wojciech Staron kamerája monumentális, élő freskókat tár elénk, mindig korrespondálva a hősök megnyilatkozásaival és lelkiállapotával, egyben a letűnt vándorcigány életformát is megörökítve, ám ez mit sem von le a film társadalmi-közéleti időszerűségéből, inkább aláhúzza azt.

A huszadik *Lengyel Filmtavasz* láthatóan nem egyszerűen a lengyel film művészi felívelését tanúsította, bár azt is, hanem érdekes módon a fokozódó közönségigényt is a napjaink sorskérdéseire rákérdező, azok történelmi gyökereit firtató filmek iránt, amely úgy tűnik, vetekszik a könnyebb fajsúlyú, szórakoztató produkciók iránti kereslettel. ●

LENGYEL
INTÉZET
INSTYTUT
POLSKI

PRESS

Színház

...levelet
...retné,
...öl jön a
...így meg
...dolgoit.
...isan
...pviselteti
...látják
...nár a
...s „oda-
...A buta

...ha a
...i, hogy
...ik való

...zetősége
...abot
...tétel elé
...álasztani
...y szerep-
...egy négy-
...etni.

...illik

...t a válasz-
...olyanná
...mivel én
...gyon függ
...tól, hogy
...bele kell
...rébe, és
...er formá-

...lehet vé-
...ressziós
...figurája...
...f, nem én
...lyiségünk
...ben izgal-
...nással.
...ször a
...én voltam
...világot
...jöttek a
...k ragadt és
...al inkább
...dolgokat
...em vagyok
...é kerüők,
KRISZTINA

JEGYFOGLALÁS: JEGY@SZKENE.HU 06.20.384.6049 WWW.SZKENE.HU

Szakmai támogató:

Interjú

Mindent el lehet mondani a színpadon

HEPHEND

Az idén öt éves Nézőművészeti Kft. és a Szkéné Színház március 7-én mutatja be Artur Palyga *A zsidó* című új előadását a Szkéné Színházban. Mucsi Zoltán egy rossz helyzetben lévő iskola igazgatóját alakítja, s bár a szerep nagyon illik rá, azt mondja, a darabválasztásnál a legfőbb szempont nem ez, hanem hogy fontos emberi kérdések vetődjenek fel, amelyeket érdemes továbbgondolni.

Szinte legendás, hogy mennyire nem szeret interjút adni.

M. Z.: Szerintem mindent el lehet mondani a színpadon. Ha egy új előadásról van szó, bízom benne, hogy nincs szükség magyarázatra, és a néző majd mindent megért, ha eljön megnézni. A magánéletemet pedig szeretném megtartani magamnak, és amúgy se jó dolog a reklám előtti töltelek néhány perces szereplője lenni a tévében.

Sokszor emlegeti, hogy a Bárka kezdeti időszaka és a Krétakörrel töltött évek nagyon sokat jelentettek, most mégis szabadúszó és alapító tagja a Nézőművészeti Kft.-nek.

M. Z.: Ez egy mikrotársulat, többnyire anyagi okok miatt, de éppúgy teljes értékű, mint egy nagy, harmincfős csapat. Ha tudnánk évente 3-4 nagyszínházi bemutatót tartani, mindenképp ezzel tölteném a legtöbb időmet, és kevesebbet szerepelnék máshol. A Bárkán például a meglévő előadásokat tovább játszom, és nagyon szeretem is őket, de mivel nem értettem egyet a dolgok alakulásával, és úgy érzem, valami eltört, eljöttem. Ha valahol nem érzem jól magam, akkor, ha tehetem, továbblépek. De vendégként is a csapat része maradok, ahogy estéről estére együtt dolgozom a társulattal.

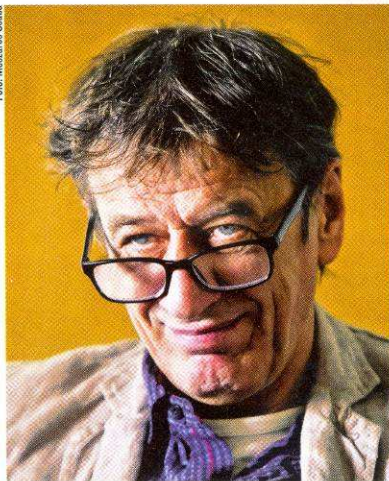
Idén öt éves a Nézőművészeti Kft. és A zsidó lesz a tizenegyedik bemutatójuk.

M. Z.: Törekszünk az ideális állapot felé és igyekszünk egyre jobb előadásokat létrehozni. Mindenki szívesen van itt, csatlakozott hozzánk nemrég Kovács Krisztián is, és időről időre jönnek hozzánk külsősök, így Parti Nagy Lajos és Horváth Lajos Ottó a *Bivaly-szuffléban*, Thuróczy Szabolcs *A fajok eredetében*, most pedig Egri Kati, Sárközi-Nagy Ilona és Tamási Zoltán A zsidóban.

Hogyan választják ki a soron következő darabot?

M. Z.: Leülünk gondolkodni arról, hogy mi a fenéről kellene pampogni. A zsidó című darabbal úgy találkoztunk, hogy a Gólem Színház felkért minket egy felolvasó-színházi estre, mi pedig úgy gondoltuk, ebből érdemes lenne egy előadást csinálni. Ez már a harmadik közös előadásunk a Szkénével, a Szkénében.

Foto: Mészáros Csaba

Attól, hogy ez a társulat nem szokványos, a próbafolyamat is másnyilván?

M. Z.: Vannak előadásaink, mint A fajok eredete vagy a *Nézőművészeti Főiskola*, melyek annyiban voltak mások, hogy egy sor se volt meg, amikor elkezdtük őket próbálni. Az elsőnél egy hétig ötleteltünk, improvizáltunk, Tasnádi István jegyzetelt, aztán mindig hozott egy-egy újabb jelenetet. Egy kőszínházban ilyen soha nem fordulhat elő. A zsidó viszont egy kész darab, így elemzünk, próbáljuk megteremtteni a helyzeteket, vagyis ez nagyon közelít egy szokványos próbafolyamathoz. Annnyiban nagyobb a szabadságunk, hogy ha úgy látjuk, nem készül el az előadás időre, eltolhatjuk kicsit a bemutatót.

Lengyel kortárs darab A zsidó és főként lengyelországi történeteket feszeget. Kellert „magyarítani”?

M. Z.: A problémafelvetés, hogy nézzünk szembe a múltunkkal, közös ügy, ráadásul Kelet-Európa országainak közelmúltjában sok közös vonás van, vagyis nem éreztük az igényt, hogy belenyúljunk. A darabnak nagyon különleges a humora, miközben a végén van egy nagy gyomorszájban vágás. Ha pedig egy darab olyan alapvető emberi kérdéseket vet fel, amelyeken el lehet gondolkodni, mindenképpen érdemes elővenni. Ez pedig egy ilyen darab. A történet szerint van egy rossz anyagi körülmények között lévő iskola,

ahol minden kezd szétesni. Ekkor az igazgató levelet kap egy volt diáktól, aki Izraelben él, és szeretné, ha elküldenék neki egy régi dolgozatát. Ebből jön a sztereotípa, hogy a zsidók ki vannak bévelve, így meg kell hívni, mert majd ő rendbe hozza az iskola dolgait. A végső kétségbeesésben teljesen abnormálisan viselkednek az emberek. Két generáció is képviselteti magát a darabban, amelynek tagjai másképp látják a múltat, én pedig az igazgatót játszom, aki már a rendszerváltás előtt is pozícióban volt, vagyis „oda-tették”, így ezzel a helyzettel is terhelve van. A buta ötlet pedig számtalan kérdést vet fel.

Abból a szempontból is szerencsés, ha a társulat maga dönti el, mit játsszon, hogy a színészek jobb eséllyel kapnak nekik való szerepeket.

M. Z.: Az az ideális azért, ha egy színház vezetősége is ki tudja választani, hogy kinek milyen darabot érdemes elővenni, hogy a színészeket próbatétel elé állítsa és legyen aktualitása is. Csak azért választani egy darabot, hogy én jól érezzem magam egy szerepben, nem biztos, hogy jó irány. De valóban, egy négyöt főtől álló csapatnál ezt könnyebb egyeztetni.

Az igazgató karaktere például nagyon illik önhöz, olyan „mucsioltános”.

M. Z.: Ez természetesen nem volt szempont a választásnál. Arra való a próbafolyamat, hogy én olyaná váljak, mint az igazgató, és persze nyilván, mivel én játszom, lesz benne egy kicsi belőlem is. Nagyon függ a darabtól, a rendezőtől, de főként a szereptől, hogy hogyan lehet megfogni a figurát. Van, hogy bele kell bújni egy teljesen szélsőséges karakter bőrébe, és van, hogy a próbafolyamat végére a karakter formálódik egy kicsit olyanra, amilyen én vagyok.

A Kapa és Pepe kettős esetében sem lehet véletlen, hogy kire jutott az életunt, depressziós és kire a mindenen túllépő optimista figurája...

M. Z.: Valószínű, ha elővennénk a *Svejk*et, nem én játszanám, hiszen az alkatunk és a személyiségünk meghatároz minket színészként is. Miközben izgalmas az is, amikor ez a kettő ütközik egymással. Pepével (Scherer Péter – a szerk.) mi először a *Szentivánéji álomban* találkoztunk, ahol én voltam az idegbeteg ecet, ő pedig a piknikus, a világot boldogan szemlélő ember, és csak utána jöttek a Jancsó-filmek. Azt hiszem, ez kicsit ránk ragadt és valóban nem véletlen. Hiszen Pepe sokkal inkább szereti elsimítani, másként megoldani a dolgokat kisebb zúzódasokkal, míg én abszolút nem vagyok konfliktuskereső, de ha olyan helyzet elé kerülök, nagyon radikális tudok lenni. ■ SZEPESI KRISZTINA

Tudjuk meg, hogy tudjuk

SZÍNHÁZ

Zappe László

Artur Palyga: A zsidó
Nézőművészeti Kft., Szkéné Színház

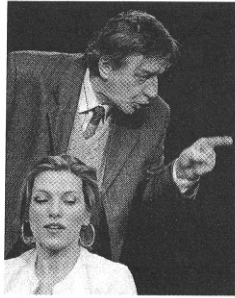
Lengyel városka lerobbant, végveszélyben lévő iskolájában megváltóra várnak. Minden szalmaszála, akár egészen képtelen reménységárba is képesek belekapaszkodni. És a sugár megérkezik, mégpedig a Szentföldről. Az intézmény egykori tanulója, ma író Izraelben, e-mailben tudakozódik egy hajdani dolgozata iránt. Ebből a magát roppant dörzsöltnek gondoló igazgató látogatási szándékot, sőt adakozási lehetőséget olvas ki. Csak hát a szent-

földi érdeklődő természetesen zsidó. A jövőjüket féltő pedagógusok tudják is meg nem is, hogy ez mit jelent. Az idősebbek jobban tudják, a fiatalok kevésbé. De abban csaknem megegyeznek, hogy tudatuk felszínén semmit sem tudnak, a mélyén nagyon is sokat. Ennyiben a történelmi tudat egész működését is feszegeti a mű, hasonlóan *Tadeusz Slobodzianek*: A mi osztályunk című darabjához, amelyet a Kamrában több mint két éve játszanak.

A lényeges különbség, hogy *Artur Palyga*, Biala-Bialystokban élő, ma negyvenhárom éves író nem a múltat idézi, hanem a múltidézetet elemzi, ábrázolja. Előbb bohózati jelenetekben látja a kínos helyzetben feszengő tanárt kart, merthogy fogalmuk sincs, hogyan viselkedjenek egy zsidóval, majd az önmegismerés tragikus mélységeibe fordul a tanácskozás. Az értekezletréma felszíne alatt abszurdba hajló példázat rejlik. Kihullanak a csontvázak a szekrényekből, a múlt benyújtja a számlát, ismerjük meg magunkat, történelmünket, tudjuk meg, honnan

jöttünk, kik vagyunk. Szóval örök színházi-dramái közhelyek. Csak éppen a konkrét tárgya vág elevenbe Lengyelországban éppúgy, mint egész Kelet-Közép-Európában, tehát nálunk is.

A tanári értekezlet attól kezdve,

Mucsi Zoltán és Sárközi-Nagy Ilona
FOTÓ: MTI - SZIGETVÁRY ZSOLT

hogyan komolyra fordul, a közkeletű előítéletektől halad a múlt valósága felé, a történelmi tények és a személyes emlékek valóságához. Valahogyan mindenkinek köze van az egykori rémtettekhez, ha máshogy nem, családilag húztak belőle hasznat. Még a legártatlanabbnak a kezdetben a csaknem teljes antisemita rágalomhalmazt felidéző tornatanár bizonyul, a helybeli zsidók kiirtásából pedig a legtöbb hasznat a személyében valóban ártatlan, de azért nem egészen tudatlan, felszínes lelki, fiatal angoltanárnról húzta. Az igazgató a karrierje érdekében nyírta ki elődjét, a mélyen humanista, egykori Szolidaritás-aktivista, idős lengyel tanárnót gyerekkori emlék kinozza, a pap az egyház hivatalos és a hívők tényleges gondolkodásmódja között örlődik. Az előadás végére mindenki gyönyörűen megtisztul, de ezt a záró poén ironikus fintorral visszavonja. Ez azonban a legkevésbé fontos. A múltidézés, az emlékeztet beindulásának erőteljes és hatásos színpadi ábrázolása itt a lényeg. Ehhez *Szabó Máté* rendező a látszó-

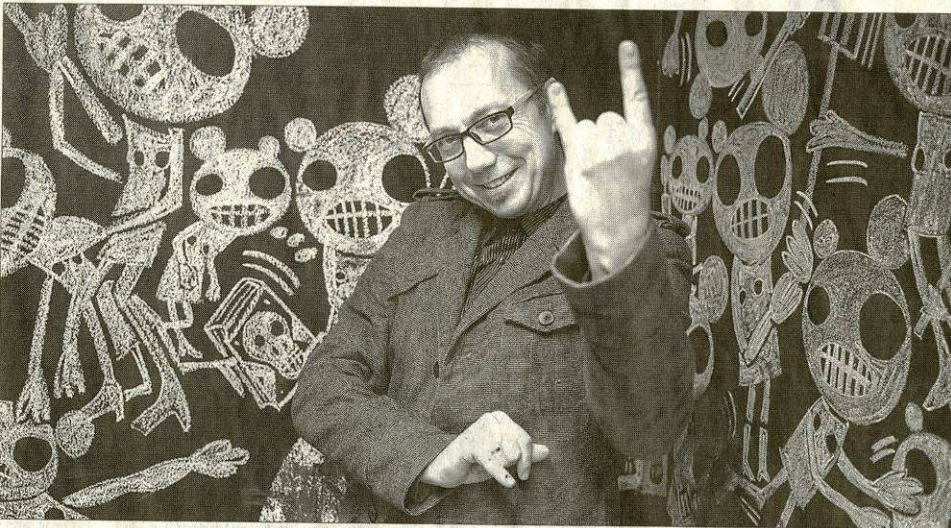
lagos realizmust választotta. Nyilván nem ez az egyetlen lehetőség, a szerző a bemutatót követő találkozózon elmondta, hogy Lengyelországban játszották szürrealisztikus és poétikus módon is. A Szkénében, a Nézőművészeti Kft. előadásában mindenesetre hatékonyan bizonyult ez a módszer. A színes példázatos értelmi tanácskozást valóságként élik végig, kidolgozott jellemeket festenek *Horgas Péter* választott díszletében és ruháiban. *Mucsi Zoltán* igazgatója alaposan megezdődött demokratikus diktátor, *Egri Kati* idős tanárnője udvariasan szarkasztikus, *Tamási Zoltán* a pap szerepében fanyarul feszengve képviseli az egyház álláspontját, *Katona László* könyveden vezeti végig a laza tornatanár változásait a közkeletű előítéletek hangoztatásától az igazságot követelő ifjú nemzedék harcias képviselőiéig. *Sárközi-Nagy Ilona* kezdetben tudatlan kívülállóként viselkedő fiatal angoltanárnője még megrázkódtatásékként éli át a családi bűn lepleződését – de főképp azt, hogy megtudja, hogy tudja.

2014. január 23., csütörtök Kultúra Magyar Nemzet

Rovatvezető: Tölgyesi Gábor

Szabadság, pénz és olvasás

Tomasz Man drámaíró szerint ha a család működésében zavar áll be, minden más is szétesik

„Amióta a szabadságot megkaptam, a gerincemet, a tartásomat keresem”

FOTÓ: SZÉKELYHIDI BALÁZS

Saját elmondása szerint születésekor kissé kaptos édesapja adta neki ezt a nevet, mivel egy kollégája meggyőzte, hogy volt egy híres ember, akit így hívtak. A lengyel drámaíró középnyemzedék egyik legfontosabb alakjának 111 című, szikár és kegyetlenül őszinte darabját január 13-án mutatták be a Jurányi Házban a Kaposvári Csiky Gergely Színház színészei. A darab egy nehezen feldolgozható gyilkosság – egy fiú megöli szüleit, majd a húga segítségével letartóztatják – előzményeit igyekszik bemutatni a családtagok egymásra felelő monológjainak a segítségével. Tomasz Man válaszolt a kérdéseinkre.

■ SZATHMÁRY ISTVÁN PÁL

Polska (Lengyelország). De ez természetes, hiszen a szabadságról

– Mert Lengyelországban a család jelenti az alapvető köteleket, a vallási tapasztalat, a nyelv, minden reakció és a viselkedés minden formája ebből indul ki. A jó és a rossz dolgok egyaránt. És ha a család működésében valamiféle zavar áll be, minden más is szétesik, azok a p betűs ügyek is, amelyeket az előbb említettem. Úgy gondolom, a családkultusz a mai napig nagyon fontos Lengyelországban. De nem csupán a patriarchális értelemben, hi-

bad káromkodni, verekedni, vagy hogy az elsődözásra csak azért van szükség, mert ajándékot kapunk. A feleséggel folyamatosan ezeket a vadhajtásokat próbáljuk nyelni, és csak most látom, milyen hatalmas feladat ez, amikor már vannak saját gyerekeim. Kicsit meg is előlegeztem ezt, amikor a 111-et írtam, pedig akkor csak egy gyerekem volt. Most, hogy három van, a munka is háromszor annyi. – Akkor egyetért azzal, ami a

mai lengyel társadalomról beszélve, mintha mindenkit csak a szabaddió elöltése meg a hétrégi grillezés érdekelne, aközben a nacionalizmus és a radikalizmus is egyre erősebb az országban. Hogyan látja ezt lengyel értelmiségiként?

– Azzal kezdeném, hogy az általam a 111-ben bemutatott család alapvetően jobboldali beállítottságú, de a jobboldal kevésbé toleráns változathoz kötődik, amit számos ártelmiségű állur jellemez, amire gyakran rasszizmus társul, ráadásul katolikusnak vallják magukat. Én személy szerint katolikus vagyok, de úgy gondolom, hogy az igazi katolikus mindenkit szeret, nem csupán a katolikusokat. Ami pedig a grillezést illeti, én falun élek, és nincs kerti grillem. De a viccet félretéve: kétségkívül az ma a legnagyobb probléma Lengyelországban, hogy az emberek nem olvasnak többé. Legalábbis kevesen olvasnak. Márpedig az a nemzet okos, amelyik olvas is. A pénz nem azért van, hogy képezd, hanem hogy kütsd magad. Ha egy hülyének adsz pénzt a kezébe, elmege, és leissza magát. Csak az okos fog magának rajta egy jó lemezt vagy könyvet venni.

– Az utóbbi hónapokban különféle botrányoktól volt hangos a lengyel színházi közeg, legyen szó akár a „melegaffáival” kapcsolatos vádakról vagy a krakkói Stary Teatr kétségbeeseti kísérleteiről a közönségszerzésre. Mennyire hathatja át a politika a színház életét?

Kiállítás

Koncert magas sarkúra

Csordás Lajos

Zorka Wollny (jobbra) performer, video- és médiaművész Lengyelország egyik legígéretesebb fiatal alkotója. A Krakói Képzőművészeti Egyetemen végzett 2006-ban. Még harmadéves egyetemistaként beklódozott az akkor nyílt krakkói IKEA áruházba, s a rendezett enteriőrökben élt egy hétig. Ott aludt, evett, mosakodott, nézte a tévét és beszélgetett a vásárlókkal.

– Az érdekelt, hogy az emberek mennyire hagyatkoznak magukra vagy emelnek be az életükbe előre gyártott sémákat. Mennyire hiszik el az IKEA szlogenjét, mely így hangzik: „a te tökéletes 40 négyzetmétered”. Volt, aki egy teljes könyvhát vitt el. Először nem értették, mit akartok. Majd amikor igen, az IKEA médiahadjaratot folytatott ellenem, negyedik nap kifüggesztettek egy transzparenst, hogy ez egy privát művészeti akció, tehát elhatárolódtak. Később eladták a performanszról készült felvételeket mint reklámfilm, holott én pont az ellenkezőjét akartam megvi-

lágítani – meséli az 1980-as születésű művész a budapesti Lengyel Intézetben, ahol egy hónapig látható Collaborations című kiállítása. Ezek olyan akciókról készültek videók, amelyeket másokkal együttműködve rendezett, amint a cím is utal rá.

Wollny egyébként nem szereplője a bemutatónak, csak a koreográfiát tanítja ki és tanítja be. Művei a képzőművészet, a színház és a zene határvidein születtek, s szinte minden darabja különös helyszíneken, főleg intézményi terekben játszódik. Lépcsőházakban, aulákban, üres irodaházakban, kiürült csarnokokban. Olyan helyeken, melyeket *Marc Auge* „nem helyeknek” nevezte.

– Ha engem valahogy meg kellene határozni, akkor azt mondhatom, leginkább a dolgok, az intézmények megkérdőjelezése jellemző rám – mondja Zorka. Az egyik videója, a *Tettek* a könyvtárban a krakkói egyetemi könyvtárban játszódik, s lényegében arról szól, hogy az emergiával teli fiatal testek lázadni szeretnének az olvasás passzivitásra készített kényszere ellen.

Egy másik videója, az kiállítórembéli viselkedésről szóló *Magdance* a képzőművészek spontán mozdulatait, súlypontáthelyezéseit, fejbillentéseit komponálja táncmozgássá. Úgy adják elő, hogy a táncosok titokban elvegyülnek a nézők közt, zavarba ejtve őket a koreográfiát és egyszerre végrehajtott kiállítórembéli mozdulatokkal.

Zorka diplomamunkájának témája épp az volt, hogyan viselkedik a test az intézményekben. A mozgásokat, a viselkedést mindig meghatározza a tér. Minden intézményi teret úgy hoznak létre, hogy leképezze az ottani szabályrendszereket. Így szükségszerűen létrejönnek a szabályszerű mozgások, ezeket veszik célba Zorka Wollny performanszai.

– Mostanában sokat foglalkoztat a zene. Egy bizonyos térben keletkező különböző hangok zenéje. Például a magas sarkú cipők kopogása. Vannak olyan terek, intézmények, ahol ez a zaj mindennapos. Kiskosztümbe, magas sarkúban jönnek-mennek a dolgozók. Egyszer egy üres állami intézményben egy csapat nővel létrehoz-

tam egy koncertet magas sarkúra – meséli Zorka.

Hasonlóan emlékezetes projekt volt a gdanski hajógyárban az *Anna Szwajgiere* megrendezett *Munkadal* című zajkoncert. A legendás üzem egy része ma már művészeti intézetként működik. Az akcióhoz hat egykori munkást kértek fel, akik szerszámokkal – csiszolókoronggal, kalapáccsal, földön húzott vascsővel – „muzsikáltak” el az üzemsarnok egykori hangjait. A mű látható a Budapesten bemutatott videók között is.

Egy másik, Budapesten megtekinthető munkája, a *Körösmű Varsó* lakóira a Varsói Ősz kortárs zenei fesztiválra készült két éve. A fesztivál tematikája a társadalmi üzenetet hordozó zene volt. Zorka közös szereplésre hívta Varsó több mint 300 civil szervezetét. Végül tizenhatan vállalták a fellépést, nyilatkozatokat írtak és szavaltak el a város egyik terén szokatlanul használt hangszerkísérettel – például hegedűvonóval megszólaltatott cintányérral, üstdobon húzott gyökérkefével. Mindent *Artur Zagajewski* zeneszerző segítette összekomponálni és vezényelni.

Egyik vallomásszerű videójában (*Take a Look at Me Now*) Zorka azt mondja: gyakran foglalkozik a társadalmi szerepek kifejezésével, a viselkedési kódokkal, a fojtogató kulturális normák kérdésével, s különösen a nők szerepeivel. – Nem gondolom, hogy a társadalom rossz, nem lázadok ellene. A nőiségemből fakadóan női problémák is érdekelnék, például, hogy az őriület hogyan kapcsolódik a nőhöz – magyarázza. – Egyik előadásomban *Ofélia* alakjában ezt vizsgálom. Vajon nem a lázadás egy formája ez, amivel tiltakozhatott egy olyan játék ellen, amelybe erőszakosan bevonták?

Zorkát a budapesti kiállítás helyszíne is performanszra ihlette. A megnyitó keretében a Lengyel Intézet Andrassy úti épületének udvarán önkéntesek bevonásával és *Kovács Balázs* zenei segítségével a bérházudvar elveszett hangjait idézték meg. Művét, mint mondta, a szomszédság inspirálta. Mivel Zorkánál az előadást mindig a hely határozza meg, most is az itt talált eszközöket használták: szőnyegporoló állványt meg sínkolompot.

Tárlat Rabóczky Judit fémszobrai az Andrássy úti Platán Galériában

Fémtestben fémlélek

Trencsényi Zoltán

Gyerekeket látunk. Jól táplált, dundi gyermek-angyalokat. Láthatóan dús érzelmekkel röpködnek, fickándoznak, táncolnak, grimaszolnak – amúgy. Most éppen félbehagyták a mozdulatsorokat, kimerevitve állnak egy közös térben. Szépek. Pedig gömbölyded testük szakadozott, foltokban hiányos, töredékes fémköntös csupán. A fémköntös test mögött rejtőző vázuk kusza dróttrendszer. Állnak félberoppanat mozdulatokba merevedve. Némelyiknek nincs keze. Még nincs. Vagy már nincs. Gyermekszerkezeteket látunk. Gyermekroncsokat. Akik szemmel láthatóan nem törődnek azazal, hogy bevégtetlenek, hézagosak. A kiállítóterembe lépve velünk szemben helyezkednek el. Mintha színházi előadás szereplői lennének. Vagy egy fémpanoptikum fémszobrai. Szépek. Félelmetesek. Felemelők. Fémszobrok amúgy.

Rabóczky Judit az Andrássy úti Platán Galériában április 2-ig látható kiállításának címe: Kölykök. A kiállítás megnyitóján Vekerdy Tamás pszichológus azt mondta: gyermekeket látunk, akiken tetten érhető a gyermekek angyali gonoszsága, szelídsége, nagyszerűsége, csibészsége, megannyi öröme, bánata, vágya, dühe. Ellen Key svéd

Kölykök FOTÓ: KURUCZ ÁRPÁD

pedagógus-írónt idézte, aki 1900-as könyvében azt jövendölte, hogy ha befejeződik végre a gyermekek állandó zabolázása, folyamatos kényszerítése, és az őbelőlük kiinduló, egyéniségüket figyelembe vevő új pedagógiai módszereket alkalmazzák majd a szülők, nevelők, pedagógusok, akkor a gyerekeké lesz a XX. század. Nem így történt, mondja. Gondoljunk csak a gyermek katonákra, a gyermekprostitúcióra, a gyermekmunkára. A gyermeki karakter mind gyakoribb eltorzítására. A gyermekkor elrablása folyik.

Kölykök, ez a kiállítás címe. Kölykök, de valahogy mégsem akarjuk elhinni nekik, hogy azok. Rabóczky Judit fémpanoptikumja mintha a világ állapotáról, a lélek fura útvesztőiről mondana többet, mint a gyerekekről. A Kölykökről.

És ez a fémpanoptikum még annál is sokkal több. Személyes túlvilág,

melynek lakói erős rokonságban állnak azokkal a szenvedő angyalokkal, amelyek néhány éve Rabóczky Judit diplomamunkái voltak, és amelyeket amúgy Giotto freskói ihlettek, amelyek a padovai Scrovegni-kápolnában láthatók. Miként akkoriban vasszárnyú angyalainak sokasága, úgy az elmúlt egy évben készített, és most látható szenvedélyes gyereksereglet is színpadias kollektív, tragikus, mégis felemelően szép látvány. Nemcsak nézni lehet őket, hallgatni is. Pedig csend van ezekben a szobrokban. Fakó, túlvilági csend. De ha nagyon fűlelünk, akkor meghalljuk a motoszkálásokat, az apró nyikorgásokat, a roppanásokat. A szélzúgást, amely szótöredékeket görgget maga előtt. Okos és szelíd intelmek foszlányait. Hallunk távoli zörgést, kicsi csoszsanásokat és valami különös sziszegést is, amely alighanem a művész hegesztőpisztolyának sustorgása. A hegesztőpisztolyé, amellyel Rabóczky Judit gyönyörűséges lényeket teremt. Otromba fémebből, huzalokból meseautókat, lusta macskákat, kényes női cipőket, óriási fém firkaembereket, lélekkel teli angyalokat, gyerekeket. Kölyköket.

Megsúgja: a szobrok két-három éves kori önmagát ábrázolják. – Babák ezek – mondja a művész –, védelmet, biztonságot nyújtó pánccélbabák. Fémtestben fémlélek.

ÉLE
IRO

IRODALMI

Kedvezr
1
M
a sz
(1089
Telefon

• Agárdi, sajtófürdő (48509022)
• XII., Mad nő beosztás kás, tulajdó (575-6403)

• Bud lú, csa 665-6

• Buda áron els
• Buda 3.800.1 (48457)

Kiállítás Sokféle nemzetiségű művész egy városból: Barcelonából

Képzelt szervek bujasága

Horváth András Dezső

„La Platában, Argentínában születtem. Az egyik nagyapám katalán volt, még gyerekként került Dél-Amerikába. Én voltam a kedvenc unokája, nagyon bírtuk egymást. Rengeteget sztorizott a barcelonai gyerekkoráról, a kajákról, az iskolai verekedésekről, meg Miró-ról. Miután leéretté szívtam, egy-két évig nem igazán tudtam, hogy mit akarok kezdeni az életemmel. Festettem már akkor is, de valami hiányzott. Aztán egy reggel eszembe jutott a nagyfaterom meg Barcelona. Volt egy kis félretett pénzem, abból vettem meg a repülőjegyet. Ez hét éve volt. Azóta ott élek, és nagyon jól érzem magamat” – meséli *Agustín Eysartier*, akinek képei május közepéig láthatók a Latarkában, azaz a budapesti Lengyel Intézet pincegalériájában.

A Buda-lona című kiállítás ötlete *Bánki Ákos* festőművész fejéből pattant ki, miután két hónapot a katalán városban töltött. Barcelona a kortárs képzőművészet legfontosabb európai központjainak egyike, és egyre inkább kezdi átvenni a vezető szerepet a kétezres évek második felében taroló Berlintonól. Az ok az lehet, hogy Berlinből hivatalosan is kultúrváros lett, amely számos előny mellett hátrányokkal is jár. Például azzal, hogy az ember kétméterekeként egy tehetséges szobrászba, lelkes színészrendezőbe, esetleg egzisztencialista költőbe botlik. A sok művész nem mindig inspirálja, esetenként ki is oltja egymást.

– Barcelonában vannak érdekes pékek, lángoló lelki postások és szerelmi bánattól szenvedő cipőkereske-

Veronica Cantero Yanez és a Stanislaw Lem Solarisa ihlette fantáziaprotézisok FOTÓ: BATKA ANNAMÁRIA

dők, akikkel lehet ülni bármikor egy sörre. Az ő történeteik pedig feltöltik az embert – meséli *Yoapurú Samaniego Bonán*, akinek zsirkétarajzain a város jellegzetes karakterei tűnnek

fel. Samaniego Eysartierhez hasonlóan Dél-Amerikából költözött Barcelonába. Paraguayban tanult festőnek, húszéves korában azonban rájött, ha meg akar élni, Európába kell költöz-

nie. Barceloná akkoriban már híres volt art factory (művésztelep-) hálózatáról, úgyhogy Samaniego, aki spanyol dédapja miatt könnyen kapott vízumot, Katalóniába költözött.

– Azt hittem, tudok pénzt keresni a festéssel. Tévedtem. Barcelona hiába művészeti központ, az alkotók nagy része pont úgy él, mint a bárhol máshol. Én is csináltam mindent, voltam kertész, szobafestő és pincér is – teszi hozzá, majd elmeséli kedvenc képe történetét. A rajzon két szem és két mell látható nagy méretben. A kép ihletője egy barcelonai pincérnő, aki rengeteget panaszkodott Samaniegónak arról, hogy az emberek csupán ennyit látnak belőle a bárpult másik oldaláról.

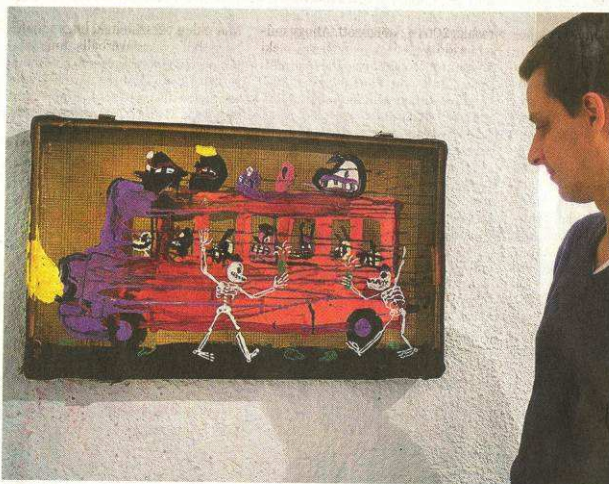
Szintén a nőiséggel, ám annak egy egészen más aspektusával foglalkozik *Veronica Cantero Yanez*, aki a kiállítás nagy részével ellentétben Barcelonában született. Később Olaszországban és Franciaországban élt, a legnagyobb hatást *Stanislaw Lem Solarisa*, valamint *Samuel Beckett* abszurd művei gyakorolták rá. Proteszi (protézis) című sorozatában a sci-fi és az abszurditást keveri. Úgy véli, az orvostudomány fejlődésének köszönhetően csupán idő kérdése, hogy a műfogorvosokhoz és csípőprotézisekhez hasonlóan új belső szervek: szívek, tüdők és májak kerüljenek a régiók helyére. Festményei elképzelt szerveket ábrázolnak, amelyek kimerákként, azaz több ivarszélből összeállt genetikai mozaiként saját intelligenciájukkal rendelkeznek. A képzelt szervek leginkább vaginákra hasonlítanak, amelyek egy holdbéli táj fölött, kissé elhagyottan lebegnek a fülhőmályban.

Yanez festményeit nézegette Eysartier megjegyzi, hogy Barcelonára nagyon jellemző ez a buja elhagyatottság. Samaniego egyetértően bólint, aztán sztorizgatni kezd. Pékékről, pincérnőkről és spanyol dédapjáról.

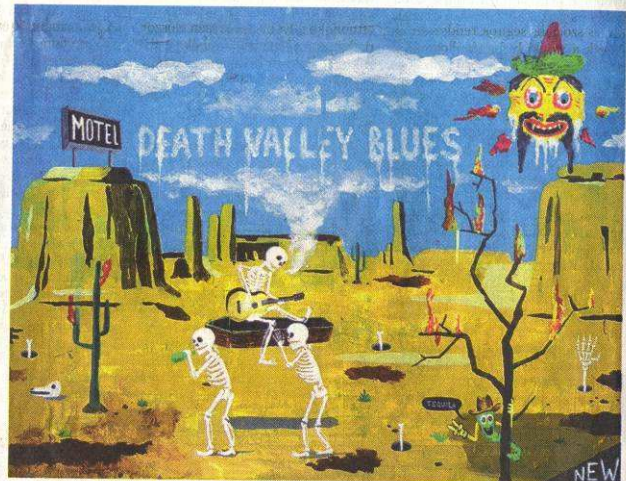
HIRDETÉS

Urban art Stark és Bakó, az utcaművészet tenegyerekeinek kepei a Lengyel Intézet alatti Latarka galériában

Szex, szesz, halál

A „vizuális izgatószernek” is nevezett utcaművészet megkétszerezte bár, de nálunk is bevonult a galériákba FOTÓK: BATKA ANNAMÁRIA

Bárkay Tamás

A street – szabatosabban és korszerűbben urban – art két meghatározó alakja, az utóbbi években rendszeres zárthelyi kiállítóvá vált *Bakó Tamás* és *Stark Attila* válogatott munkáiból nyílt látlat a fennállásának hetvenötödik évfordulóját ünneplő Lengyel Intézet alatti Latarka galériában. A kollekció a műfaj jellegéből és az alkotói attitűdéből adódóan helyenként meglehetősen kemény, más helyeken még keményebb, csak úgy dől a falra, mint a szesz, az agresszió és az erőből adódóan 18 éven alatt próbálkoznak a behatolásról együtt sem szabad el-

Az alkotók

Bakó Tamás a MOME grafika szakán végzett. Szabadúszó grafikus, vegyes technikával készült, sajátos atmoszférájú rajzai rendszeresen láthatók *A Roham* magazinban, ő illusztrálta a *Prizma* c. folyóirat első, 2009-es számát. Számos kiállításon vett részt, egyik legemlékezetesebbet 2010-ben láthatta a publikum: munkái az azóta elhunyt Bada Dada műveivel együtt voltak megnézhetőek a Roham Galériában.

Stark Attila szintén az Iparművészeti szerezett diplomát. Képeit először 2001-ben (ekkor még csak harmadéves volt) mutatta meg a

csak dermesztően rémes figura éppen enyéjét tépi le, pontosabban fel, majd egy különös jelenet tárul a néző szemé elé: két egészen egyforma, négykézlábra borult férfinemű próbál a másik elől sunyin megszerezni egy viszonylag magas alkoholtartalmú italtól töltött palackot. *Fuck Your Territory* címmel – ha jól vettem ki.

Arrébb indulásra kész, távolságtartó kinézésű busz tárul a szemünk elé, amelynek előterében csontvázak próbálják elitünni a hosszúra nyúlt időt okosított szeszfogyasztással, a *Closing Time* (Záróra) című közeli festményen egy rettentően részeg ember borogot rókázás közben asztalt, poharat meg ami a keze ügyébe kerül. Odébb rendkívül túlméretes, nemi-

A kiállítás netes meghívójában szereplő, tehát bizonyára különösen fontosnak ítélt *Pussy Voyage* című alkotás ismét felbukkan egy busz, apró kis izék ülnek benne, meglehetősen közönnel szemlélve egy újabb, roppant hímtagot, amely a tetőn tanayzó majomformához tartozik, de mondjuk legyen elég ebből ehelyt ennyi; nem esetenként különösebben az antropolomorfi nyuszi alkutú és a gyilkos tekintetű kutyaszabástú jól induló, de tragikus kifejeletbe torkollott utcai találkozásait megjelenítő kép részleteit sem. A marsbelien kietlen tájban felbukkanó temető részleteit viszont szívesen: fent úfó lebeg, alant csontvázak és zombik kelnek ki a sírokból, az éppen most elhunytaké...

ahogy például az szintén utcáról indult világhírű pop-art művész, *Keith Haring* már a nyolcvanas években bemutatkozott a menő New York-i galériákban. Megkétszerezte bár, de nálunk is ez lett a trend, a 2000-es évek elején induló urban art legjellegesebb képviselői – akiknek egy része magasan képzett grafikus – az évtized második felére ugyancsak rendszeres szereplők lettek a kiállítóhelyeken. A Latarka-beli látlat kurátora, *Bánki Ákos* szerint elsősorban azért, mert egyszerűen érdekesebbek lettek annál, hogy csak az utcákon, kocsmafalakon lehessen látni a munkáikat, másodsorban pedig azért, mert feltámadt az igény, hogy ezeket a veszendő műveket megörzít-

Art

JÚNIUS

75 ÉV
BUDAPESTI LENGYEL INTÉZET

Red Dot Polish Design

Ajánló

reddot design award

A kortárs lengyel design ma már fontos tényezőnek számít Európa-szerte. Az elmúlt évek gazdasági növekedésének Lengyelországban és a lengyelek kreativitásának, innovatív gondolkodásának köszönhetően az ottani tervezők neve és munkáik bekerültek az európai élmezőnybe, számtalan vándorkiállításon jönnek szembe velünk a világ minden táján, így Budapesten is. Legutóbb 2011 őszén, a Design Hét keretében mutatkozott be a fiatal lengyel tervezőgeneráció legjava a magyar közönségnek az Unpolished című, nagy, áttekinthető tárlaton, szintén az Iparművészeti Múzeumban. Most a fókusz a design Oscar-díjként emlegetett red dot díjasokra került, akik egytől egyig fiatal, kreatív lengyel tervezők, kiváló minőségű munkákkal. A tárlaton bemutatkozó projektek által bepillantást nyerhetünk a kortárs lengyel design legújabb trendjeibe, és megtekinthetjük mindazon lengyel termékeket, amelyek az elmúlt években nemzetközi elismerésben részesültek. ■ www.lengyelintezet.hu

Iparművészeti Múzeum (IX., Üllői út 33-37.)
06. 28. – 08. 29.

Ajánló

Magnum Photos: az év fotográfiai kiállításai Budapesten

A fotótörténet két szenzációs anyaga érkezett május végén a Nagymező utcába, Budapest fotóutcájába. A világ leghíresebb fotóügynöksége, a Magnum Photos nagyszabású, új vándortárlata, a *Kontaktok* a Capa Központban, míg a legelső csoportos kiállítása, az *Elsők* a 120 éves Mai Manó Házban látható 2014. május 27. és augusztus 24. között.

A Capa Központ kiállítása a fotótörténet világhírűvé vált fényképeinek keletkezésébe avatja be a látogatókat. Az egyedülálló kiállításon mintegy 70 kontaktmásolatot nézhetnek meg az érdeklődők a végleges képekkel együtt. Világhírű zenészekről (Beatles), színészekről, politikusokról (Che Guevara) készült portrék mellett történelmi események ikonikus fotói láthatóak a falakon a normandiai partraszállásról (Robert Capa), Robert Kennedy temetéséről (Paul Fusco), a vietnami hábo-

rúról (Philip Jones Griffiths) és a szeptember 11-i terrortámadásról (Thomas Hoepker). Több mint 50 évig lapult két ládába zárva a Magnum Photos legendás fotográfusainak – Robert Capa, Henri Cartier-Bresson, Marc Riboud, Werner Bischof, Ernst Haas, Erich Lessing, Jean Marquis és Inge Morath – legelső csoportos kiállítása az

innsbrucki Francia Kulturális Intézet alagsorában. A pár éve felfedezett, szenzációs fotótörténeti leletet – 83 farostlemezre kasírozott, fekete-fehér, eredeti képgyűjteményt – Elsők címmel mutatja be a Mai Manó Ház az I. emeleti kiállítóteremben. Látható itt többek között Henri Cartier-Bresson Gandhi utolsó napjairól

és temetéséről készült sorozata, Robert Capa dél-franciaországi békebeli képei és a két nagy utazóbörönd is, amelyek 50 évig őrizték a képeket.

A Mai Manó Ház második emeleti kiállítóterében pedig vetítve jelennek meg azok a fotográfiaiak, amelyeket a Magnum híres fotósai készítettek magyarországi látogatásaik alkalmával 1947-től egészen napjainkig. ■

© Dennis Stock/Magnum Photos

California Rock Concert, Venice Beach, USA, 1968

Capa Központ (VI., Nagymező u. 8.)
Magyar Fotográfusok Háza – Mai Manó Ház
(VI., Nagymező u. 20.)
08. 24-ig

MULADI BRIGITTA

TESTBESZÉD

TÁLCÁN FELKÍNÁLVA

Lilith öröksége csoport – Fajgerné Dudás Andrea Júlia, Kusovszky Bea, Oláh Orsolya – kiállítása

Platán Galéria, Lengyel Intézet, 2014. I. 16-ig

Fajgerné Dudás Andrea Júlia: Angyali üdvöztet?

Liget Galéria, 2014. IV. 4–V. 1.

Meret Oppenheim 1951-ben egy magánakcióban, majd 1959 áprilisában Bembern Tavasz Fesztivál címmel nyilvánosan rendezett meg egy máig ható legendás performanszt, amelyben meztelen fiatal lányok feküdtek asztalokon. Tesztüket „feltálatlák”, s fából faragott virágokkal díszítették, arcukat a-ránnnyal festették be, s a vendégek különböző ételeket fogyaszt-hattak róluk. Az André Bretont is elbűvölő művészeti projektet a szurrealizták is adoptálták, s jóval később – a 90-es évek elején Hunter Reynolds és Chrysanne Stathacos (A bankett), majd 2012-ben brazil művészek a Tribute to Meret Oppenheim keretein belül revideálták az eredeti elképzelést. A brazil csoport mindkét nemet „használta”, s nők és férfiak testén színes zselatint helyeztek el, majd az esemény alatt kakaót, kávét, narancsot, ananászt, szóját stb., vagyis országuk exportcikkeit szórták a testeikre. Ezzel hívták fel a figyelmet az ország mezőgazdasági adottságából adódó gazdasági körülményeire a kolonizáció, a rabszolgaság, a borszín alapján kialakult társadalmi különbségek fényében, amelyek a mai napig hatalmas interperszonális feszültségeket indukálnak. Meret Oppenheim pusztán a feminizmus aktív elveinek megfelelően vállalt közösséget elnyomott nőcérsaival. A női egyenjogúsági mozgalom mára azonban számos hullámot vetett, és egyéb emberjogi problémákat is magába olvasztott, sőt időről időre revízió alá vette a „gender”, a társadalmi nem szokások és beidegződések nyomán alig változó sémáit az esszencialista,

a konstruktivista, a liberális stb. feminizmus égíse alatt. A Lilith öröksége csoport, mixelve a különböző elképzeléseket, hangsúlyozza a női szerepek és tevékenységek felvállalásának fontosságát, de mellé helyezi az egyéni szabadságot, s tagadja bizonyos sztereotípiák, férfias tulajdonságok – mint pl. a kreatív gondolkodás vagy az agresszivitás – kizárólag maszkulin voltát.

Lilithet nem egy feminista csoport említette előtízózt, tekintvén, hogy az első nő volt (maradt ugyan a Biblia fősodrából, de az apokrifok említik mint feleséget), aki Ádám házastársi kívánságait nem teljesítvén, annak ellentmondva kitaszította magát a paradicsomból, s később bosszúszomja csillapítására ő adta Éva, a második asszony kezébe a tudás almáját. A nő sötét oldala így lett Lilith, aki szexuális kicsapongásai nyomán a világ gonosz erőinek ősanjaként szerepel az eredetmondákban. A feminista nők szíves örömet építettek magukba a sötéti démonot, akinek erejével a férfiak sem versenyezhettek.

Fajgerné Dudás Andrea férje nevének felvételével hangsúlyozza a női alávetettségét, amivel bizonyára nem a konzervatív, hanem inkább az esszencialista feminizmus híve, aki nem

Lilith öröksége, Panska Shorska, 2014, kiállítási enteriőr, ofszetipornás, élelmegység

versenyez a férfivel, hanem saját női tulajdonságait használja az együttélésben. A csoport másik két tagja, Kusovszky Bea és Oláh Orsolya is egyetért abban, hogy a női munkák képzőművészetbe való beemeléseivel a hagyományos szerepek eredendő meglétére hívják fel a figyelmet, ugyanakkor egyenrangúnak tekintik magukat férfilársaikkal. Szerintük a konzervatív feminizmus a társadalmon belül csak elmélyíti a problémákat, nagy károkat okoz a nemek kapcsolatában, és félreértésekhez vezet. A nőiség megélését és külsőségeiben való kifejezését is fontosnak tartják, műveikben a női munkáknak és a hagyományos női szerepeknek kiemelt fontosságot adnak.

A kiállított testek anyaga a cuzor – eredetileg, a hely szelleméhez híven, egy lengyel édesség lett volna, a Panska Skorka, amely kemény, rágós cukorka, s amit a lengyelek a temetőikben árulnak halottak napján a Zaduszki (Halottak napi megemlékezés) alatt. Ez a morbidnak tetsző szöveg ihlette meg a művészeket arra, hogy cuzor legyen a testek anyaga, amely feldolgozásának nehézségei miatt az autentikusabb törökmézre változott.

A formai részt kérségükkel a bevezetőben említett művészet-geneológiai kapcsolódások határozzák meg, de a tálcákon fekvő női alakok előképeként nagyon távoli példák is emlékeztethetnek, mint például az Etna kitöréséről a Pompeii elárasztó lávafolyamban talált emberi maradványokra, egyiptomi szarkofágokra vagy bebalzsamozott testekre. Az újton művészetből Tulp doktor anatómiáját is felidézik a testek, ami a halál valóságosságára és szentimentalizmusmentes érzékeltetésére tett, legismertebb képi kísérlet. A megégett húsú, bizzar, élesheg szagot árasztó női testek hamvasztótál-

cákori felszének hiteitve, ami az erotikus tartalmat kihúzza ugyan a sztori alól, de kérdés, hogy nem nagyobb bűnre emlékeztet-e a kannibalizmusra, ami kimondva benne volt az előképheént emlegetett brazil művészeti projektben is. A „testközeli”, akár öntudatlanul felhasznált formai előzmény a művészek egyetemi mestere, Droczik Orsi Medika: Vénusza, ami szintén egy saját testlenyomat, s a nőiséget a totális kiszolgáltatottság felől közelíti meg, akár társadalmi, akár biológiai szinten. De említhetnénk Martha Rosler Semiotic Kitchen projektjét is, ahol a konyhai eszközök brutalitása áll a fókuszban a női agresszivitás kifejezőjeként, ahogy az itt látható videófilmben a törökméz a testek első szériájának megsemmisítési procedúrájában. Lilith relációjában a teljes performansz éppen nyugvóponton álló része látható itt, amelynek végső stádiuma a „lahoma”, egy sajátos reprezentációs modell, ahol Lilith visszahelyeződik a NŐ-be, a művészek átényegítik, megélik, elpusztítják saját destruktív energiákat, majd visszaépítik azt a testükbe, s ezzel a konzervatív feminizmus látványos revízióját jelenítik meg.

Lilith öröksége, Panska Skorka, 2014, kiállítási enteriőr, törökméz

MULADI BRIGITTA

▼ KIÁLLÍTÁSOK

BRAINS ROOM

Tymek Borowski kiállítása
Platan Galeria, 2014. II. 25-tig

A Brains Room hőrőlbelül annyit tesz, hogy labor, „munkahely”, vagyis egy olyan hely, ahol tudományos kísérleteket folytatnak. Tymek Borowski kiállítása egy ilyen képzőművészeti kísérleti tereppé változtatta a Platan Galériát. Festményekkel, plakátokkal, helyben készült murális munkával, videókkal. Konceptiója épp ezért nem egykönnyen fogalmazható meg, de az *Onarchépén* olvasható számtalan útmutató között szerintem az alábbi segít ebben: „Gondolj mindig arra, hogy ne tégy úgy, mintha tudós lennél. Az igaz, hogy a képzőművésznek ugyanaz a célja, mint egy tudósnak, megmutatni és megmagyarázni a világot, de te mint művész más módszereket használsz. Pusztán hipotéziseket és modelleket állítasz fel, amelyek intuíción alapulnak. A te tartományodban a durva irányok sokkal nagyobb jelentőséggel bírnak, mint a részletek. Ezért ne legyél túl szigorú akkor, amikor meghatározod a koncepciódat.”

Tymek Borowski olyan technikákkal operál, amelyek populárisak, a gyors megértést szolgálják: szlogeneket gyárt, mémeket használ, képregényrészleteket kopíroz be a műveibe. Nem idegen tőle a klasszikus filozófia sem, de a forrásátérő irodalom helyett inkább a médiában, az interneten megjelenő és az

olvasókon hamar keresztüláramló információkra épít. A siker és a boldogság fogalmát kutatja, önmaga vizsgálatán keresztül, s a tanácsaiban a valóságos tapasztalataira épít. Mindezeket műveiben textuálisan és képileg is megfogalmazza.

Művészeti egyetemistaként a szurrealista festészet vonzotta be, de hamarosan ráunt a maga számára sikeresen meghódított területre, s a szurrealista festő új média művészé avanszált. Ez azonban nem teljesen így történt, Tymek időről időre nem fél visszatérni a festészethez, itt például látható egy festménye, amelyet kollégájával, Pawel Sliwinskivel készítettek a Kolonie Galéria utolsó kiállítására, ahol a galériás és a művészeti szimbolikus portréit sorakoztatták fel.

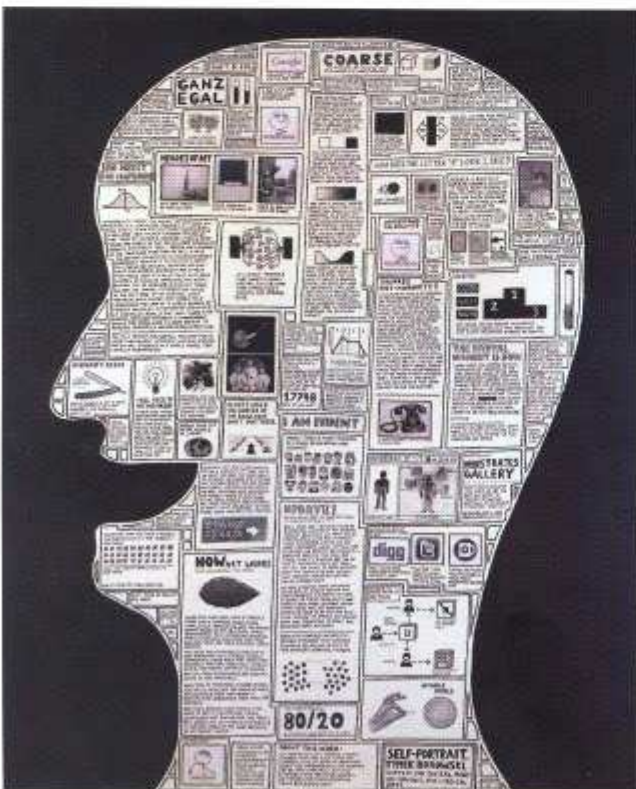
Az, hogy egy kiállításon belül nem a legújabb, homogén anyagát mutatja be, hanem válogat az általa legfontosabbnak tartott eddigi alkotásából, amelyek jól reprezentálják eddigi életművét, az a Lengyel Intézetben történt meg először. Aminek persze racionális oka az, hogy míg otthon számos jelentős díjat besopró, jól ismert képzőművész, nálunk ez az első bemutatkozása.

A kiállítást szimbolikusani a hét rövidebb fal keretezi be, egymással szemben elhelyezkedő, egymással párbeszédet folytató két munkával. A *Hagyd az aranyat fényleni* (Let the Gold Shine) módszertani ábra elveszetteknek, s ehhez festette fel a szemben lévő falra az *It depends* feliratot, nehogy valaki is komolyan gondolja azt, hogy a művész által felvázolt lépések megtétele tényleg elegendő a boldogsághoz vezető úton.

Ami a hosszanti falakon van, az vezetett el ideig, ott láthatóak a szurrealista festményei, az *Onarchépe*, két videó a siker természetéről. Ami a legjobban tetszik munkáiban, az a tévedés beépítése, a bátorság fogalma, ami kimozdít a tényleges nézőpontjainkból, és képessé tesz a változtatásra, ha a siker nem is kecsegtet azonnal. Borowski Brains Room „állomása” sokféletű, de a verbális közlés, a szöveg mindegyikben – hiszse didaktikusán – központi szerepet kap, s ezeken keresztül az *Onarchépén* például egyenesen az agyműködésébe vezet be, ahol egy szignóként funkcionáló szövegdobozban arra biztatja a nézőt, hogy minél többet olvasson.

„Ez a kép egy onarchép, amelyben összeszedtem néhány dolgot, amelyek folyamatosan kijóltik a fejem, az egyes boxok önálló egységek, ezért random olvashatóak. Kivánok Önöknek örömet és inspiratív olvasást, és köszönöm a figyelmet! Tymek Borowski, 2011”

Tymek Borowski: Onarchép, 2011, akril, digitális print, vászon farablan, 150 x 190 cm

SÍPOS LÁSZLÓ

7 KIÁLLÍTÁSON

VASANGYALOK

Rabóczy Judit kiállításáról

Platán Galéria; Lengyel Intézet; 2014. III. 5–IV. 3.

A szobrászkodás állítólag nehéz fizikai munka. Aki ilyesféle foglalkozásra adja a fejét, annak gyakran súlyos anyag-tömböket kell megmozgatnia – nem ritkán mázsányi követ, agyaggal, fával vagy fémekkel dolgozik. A hozbiedelem szerint nemigen való nőnek az ilyesmi. Nem is beszélve a látatos szakmáról, melynek során a fémből készült lemezek, huzalok, hárbelek megmunkálása, hajlítása, összehegesztése rendkívül megterhelő feladat: „Emelést, cipelést igénylő, görnyedéssel, térdeléssel, guggolással, hajladozással, huzamos állással jár. A fokozott balesetveszély miatt a figyelemnek is fontos szerep jut. Zajjal járó munka, a szabadban és a huzat-

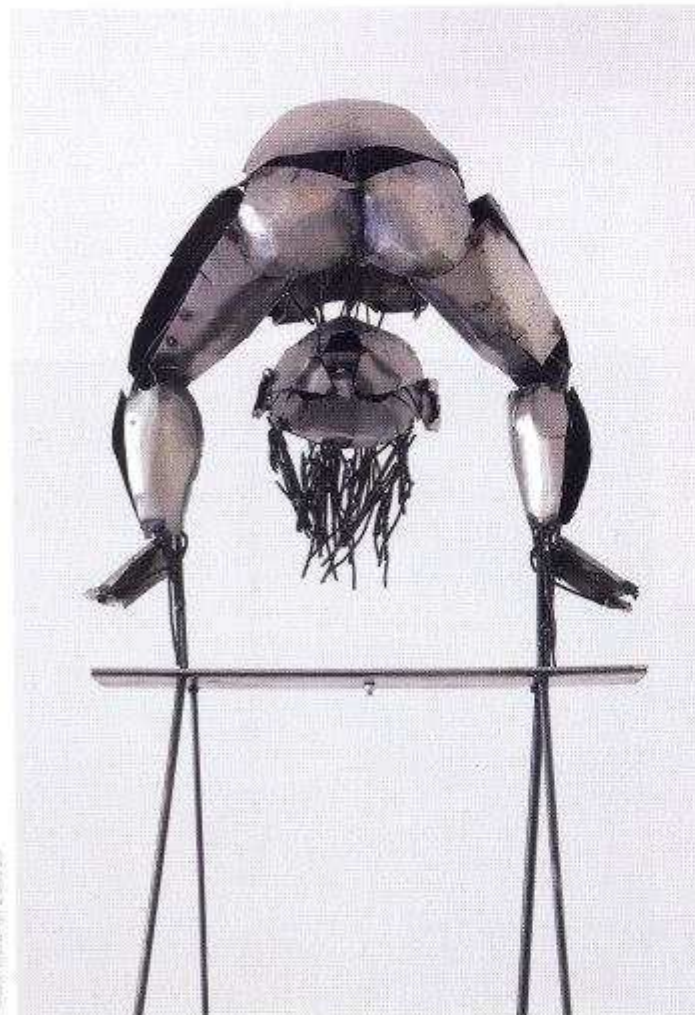
tós csarnokokban a légáramlásnak, időjárás viszonyosságainak kitéve kell dolgozni” – áll a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat különböző munkabörökkel leíró honlapján.

Rabóczy Judit szobrászművészt azonban a fém megmunkálásból adódó nehézségeket nem érdeklik. Évek óta különleges műveket hoz létre felszámolt gyárakból, vastelepekből, lomtalansághról származó alapanyagok újrahasznosításával – néha mintha Jován György ipusztriális szeméthalmokait ábrázoló festményeiről emelne le egy-egy dekoratív fémhuladékdarabot.

Rabóczy szereti a dinamikusn mozgó alakokat. Repertoárjában drótállatok, kaktuszember és pirogránitból készült angyalok is felbukkannak. Ez utóbbi, a diplomamunkaként készült *Giotto angyalai* című szoborcsoport – mely a 2011-ben alapított Székesfehérvári Egyházmegye Kortárs Művészeti Gyűjteményének első vásárlása – a budapesti Prohászka Ottóhar Gimnázium előterében látható. Nem számoltam, de legalább 200 ember zsűföldött össze a Lengyel Intézet Nagymező utcai termében, a *Kölykök* című anyag bemutatója alkalmából rendezett kiállítás megnyitóján. A túlekedés, Vekery Tamás gyermekpszichológus megnyitó beszéde („nagyon jó szobrok – ez nagy szobrászat”), a kötelező pogácsa és hedélyes találkozások után a szomszédos Platán Galériában nézhattuk meg a Jerger Krisztina kurátor által rendezett kiállítást. A kiállított piáztukák az utóbbi hónapokban heledkeztek, de néhány már a tavalyi ArtMarketen is szerepelt. Jelenlegi formájukban azonban – így együtt – most láthatóak először.

A terembe lépve, három gerendás posztamensen, színpadias elrendezésben kilenc darab, állványon „táncoló” alakkal találja szembe magát a látogató. A drótszálakra illesztett, hihalapít bádoglemezek felhegesztése révén heledező figurák anyaguk súlya ellenére is a légies mozgás és hevés gesztikuláció benyomását kelthik. Az egyik gyerek a magasba ugrik, egy másik spárgázni próbál, a harmadik és a negyedik birkózik, az ötödik a lábait között hátralesve figyel mintket, csak a kar nélküli álldogál tétlenül. Összességében olyan ruganyos és lendületes, ósztoneik által vezérelt lényeknek tűnnek, ahik, bár ipari szemérből képződtek, a mozdulataikból áradó életerő révén dinamikus szoborcsoportot alkotnak. A bennük rejlő energia

Rabóczy Judit *Rita*; Kölykök, 2014; installáció, Platán Galéria

mintha szét akarom feszíteni „karósszériájukat”. Kemény Dávid *Eszmélet* című, a meghívón is szereplő sorai mintha valamelyik kiállított gyerek fejéből pattant volna ki, miközben éppen életre kel: „...megmozdulok és akkor előtt a forróság először a hasamban érzem, aztán mindenhol átgár. és érzem, hogy ez az egész fura szerkezet, ez én vagyok. én töltöm ki és én irányítom. ez a test belőlem nőtt ki, az anyém, ez tesz láthatóvá, engem közvetít. egy lehetőség amivel élhetek és élek, és élek is, és felemelem a kezem és nevetek, és most könnyű vagyok és gyors és már puha és megint végtelen, és érzem ahogy szétárad bennem az erő és forgok és gurulok és ki akarok lépni magamból...”

A megnyitó utáni találkozásunk alatt a művész elmondta, hogy minden gyermekfigura képében önmagát formázza meg. A szoborkompozíció egy utópisztikus, gyelmekien ontórvényű és egocentrikus állapotot tükröz. Nem számít, hogy az egyik szőnyagt viselő hisztéri, a többi pedig inkább fiúnak tűnik, hiszen a serdülohornál jóval korábbi – a szocializálódás és társas együttműködés helyeszeretől még független állapotot idéző vízióban örökíti meg saját személyiségét.

A ciprusi Pygmalion a legenda szerint beleszeretett saját művébe. Talán ez a történet is szerepet játszhat abban, hogy egyesek különös szexuális tesugárzást tulajdonítanak a szobroknak. Mások helytelenül érzik magukat bábok jelenlétében. Az ilyen jellegű asszociációk megfogalmazódása nagy valószínűséggel az utóbbi évtizedek vizuális mozgóképkultúrájában gyakran felbukkanó emlékeztető, rossz szándékú bábuk karaktereivel (pl. *Chucky* alakja a *Gyerektétel* című kultus horrofilmben), esetleg a negatív kontextusban való felbukkanással (*Jelenetek a bábuk életéből*) lehet összefüggésben. A bábukkal kapcsolatos némisség és bűn egyik legismertebb képzőművészeti megnyilvánulása Hans Bellmer kicsavarodott testű, torz erotikát sugárzó szünetális gyereklányalakjaiban jelentkezik, melyek mintha a *Kölykök* tisztaságának és ártatlanságának ellenpontjai lennének. Rabócsky Judit kompozíciója szárnyak nélküli, androgün angyal-gyerekeket ábrázol (ahogy azt a tárlat kurátora is megfogalmazta), akiknek semmi köztük a libidóval kapcsolatos hépzélgésekhez és gépiesen folyó mindennapjainkhoz – a Platán Galéria kiállítóterében végtelen játékba merevedve láthatóak.

A figurákat nézve, ha csak rövid időre is, de hiszszakadunk a valóságból és feldereng bennünk a nosztalgia egy elfeledett gyermeki létforma után, melyben az ember „természettől fogva jó” és az is marad örökre.

Rabócsky Judit: *Kölykök*, 2014, installáció, → Platán Galéria

Koncert

Grzegorz Karnas Trio és Lukács Miklós

Grzegorz Karnas az egyik legeredetibb lengyel jazzénekes, népszerűsége nemzetközi szinten is méltán növekszik. Pár éve megnyerte a neves francia Crest Jazz Vocal énekversenyt, a szintén francia Jazzman magazin a meghatározó európai énekesek közé sorolta, továbbá fellépett az ugyancsak nagy presztízzsel bíró London Jazz Fesztiválon. Két éve, már négy lemezzel a háta mögött látogatott először Budapestre különleges hangszerelésű kvartettjével, melyben a két lengyel hangszeres – Adam Oles (cselló) és Sebastian Frankiewicz (dob) – mellett a kivételes cimbalmos, Lukács Miklós képviseli a hazai színeket. A Jazzforum Budapest fesztiválon adott, „elvarázsolt” kamarakoncertjük olyan jól sikerült, hogy a felvétel kiadása mellett döntöttek a BMC kiadóval. A tavaly megjelent lemez bekerült a meghatározó jazz havilap, a The New York City Jazz Record

éves listáján 2013 legjobb öt vokális jazz albuma közé. „A jazz jövője felé pillant a lengyel énekes, Grzegorz Karnas az elmúlt évek egyik legvonzóbb experimentális vokális jazz albumával” – írja róla méltatásában az újság kritikus, Katie Bull. Szintén új keletű hír, hogy a legrangosabb francia szaklap, a Jazz Magazine recenziójában is kiváló minősítést kapott a kiadvány.

Az első találkozás óta eltelt időben, a további magyarországi és lengyelországi koncerteknek köszönhetően, mélyült el az énekes és a cimbalmos zenei barátsága, így a BMC Recordsszal közösen, valamint a Lengyel Intézet hathatós támogatásával az együttműködés folytatása mellett döntöttek. A mostani koncertre látogatók így egy következő élő lemezfelvételnek lehetnek szem- és fültanúi. ■

BMC – Opus Jazz Club
02. 01., 21h

Zene

A Balaton és a Swietliki közös koncertje

A magyar és a lengyel zenei élet két kultikus underground együttese egy színpadon

A Swietliki (Szentjánosbogarak) kultikus lengyel underground zenekar, mely 1992-ben alakult Krakkóban, csakúgy, mint az 1979-ben Víg Mihály és Hunyadi Károly alapította Balaton. Mindkét együttes zenéje a költészet és az alternatív zene találkozásából született. A Swietliki szinte valamennyi dalszövegének szerzője az énekes-frontember Marcin Swietlicki, a hazájában népszerű költő, koncertjeinek rendre visszatérő vendégszereplője pedig a több magyar filmből is ismerős Boguslaw Linda színész-énekes. A zenekarnak közel kétszáz nagy sikerű fellépése volt már. A Balaton, mely még hosszabb történetre tekint vissza, 35 éves pályafutása alatt több átalakuláson ment keresztül, miközben olyan le-

gendás zenekarokkal működött együtt, mint az Európa Kiadó vagy a Trabant. Számos sikeres fellépésen és koncerten van már túl, s a hosszú évek alatt a körülötte kialakult kultusz nem vesztett erejéből. A két banda 2013 novemberében adott közös koncertet Wrocławban. Most az A38 színpadán láthatjuk őket együtt. ■

Swietliki: Marcin Swietlicki – ének, Grzegorz Dyduch – basszusgitár, nagybőgő, gitár, Marek Piotrowicz – dob, Tomasz Radziszewski – gitár, Zuzanna Iwanska – brácsa, Michal Wandzilak – billentyűs hangszerek
Balaton: Víg Mihály – ének, gitár, Keszei Krisztián – gitár, Horváth Gábor – basszusgitár, F Tóth Péter (Csimpi) – dob

A38 Hajó
02. 27., 20h

VÉLEMÉNY RIPIORT KULTÚRA TUDOMÁNY TV-MŰSOR KERÉKVILÁG SPORT

MA ▶ Grzegorz Karnas és Lukács Miklós

A Budapest Music Centerben este 9-kor Lukács Miklós a neves lengyel dzsesszzenés, Grzegorz Karnas (képünkön) triójával címbalmozik, és bemutatják közös Vanga című lemezüket, amelyet februárban vettek fel.

2014. június 4., szerda | Népszabadság 11

Plusz

Rúgás a rendszerbe

Kezdjük az Origónál!

TÓTH LEVENTE

Nem tudom, hogy Sáling Gergőt a Lázár János szállodaszámláiról szóló cikkek miatt állította-e fel az Origo főszerkesztői székéből a kiadó vezetése, vagy ez csak az utolsó volt a konfliktusok sorában. De azt igen, hogy a hazai online piac legnagyobb szereplőjét szűk három év alatt a negyedik főszerkesztő irányítja. A második legnagyobb Indexét pedig a harmadik. A sor hosszan folytatható, és kockázat nélkül megjósolhatom, hogy folytatódni is fog. A legnagyobbaknál éppúgy, mint a sereghajtóknál. A mai magyar médiavilágban a Népszabadság 36. hónapja megbízott főszerkesztőjeként szinte már örökkévalónak érezhetem a megbízatásomat.

A kiadó és a szerkesztőség közötti ütközti szerepét betöltő főszerkesztők elkoptatási idejének véges lerövidülése már önmagában is jelzi, hogy a sajtóban valami végzetesen elromlott. A szerkesztőségeknek egyre nagyobb a politikai és üzleti nyomás, amelyeknek mind nehezebb ellenállni. Hiányzik a függetlenség tartós megőrzéséhez szükséges profit. Nehéz úgy lángelkűen függetlennek lenni, ha tudja az ember, hogy egy cikk meglejtetésével kollégái állását kockáztatja. Márpedig ma ennek mérlegelése a magyar sajtóban napi rutin. Fortélyos főilem igazgatja a szerkesztőségeket és a kiadókat, amelyeket a hatalom büntető törvényekkel és reklámvilágosokkal csicskázta és szárít ki, az egyre kiszolgáltatottabb helyzetet kihasználva pedig a nem állami hirdetések is mind jobban bele akarnak ezélni a

Irodalom

Egyre több történet

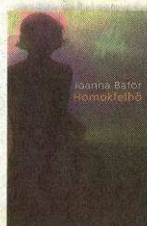
Joanna Bator: **Homokfelhő**
Magvető, 452 oldal, 3990 forint
Fordította: Hermán Péter

elnőtteknek szóló, szép, fel-emelő és érzelmes, ám korántsem érzélgős mese a lengyel írónő, Joanna Bator regénye. Lehengerlő erejű dicsőhimnusz a kulturális sokszínűségről, az élet szépségéről és a boldogság lehetőségéről egy közép-európai bányászváros panelrengetegében felnőtt, mégis önfelelt világpolgárrá váló fiatal nő életén keresztül.

Márton László Jacob Wunschwitz igaz története című regénye óta tudhatjuk jól, hogy egy ember története tulajdonképpen számtalan sok ember története. Bator regénye is hasonló elgondoláson alapszik: a nagyvilágban bolyongó, a vándorlás állapotát otthonának érző fiatal nő életét nem rajzolódhatna ki a maga teljességében, ha az elbeszélés nem bő-

vűlne folyton újabb szereplők történetével.

A regény fő tengelye a szerző korábbi regényéből, a magyarul is olvasható Homokhegyből megismert Dominika Chmura és édesanyja, Jadzia viszonya. Egymástól végtelenségig különböző két nőről van szó. Míg az anyja a közép-európai panelelepek által is szimbolizált térben, de még a legszemélyesebb használati tárgyakban és legintimebb érzésekben is egyformaságra törekvő életformában éri jól magát, addig lánya úgy hozza létre saját teljes, kiegyensúlyozott és autentikus életét, hogy sem helyek-

hez, sem tárgyakhoz nem ragaszkodik igazán, és emberi kapcsolata is nehezen illeszthető bármilyen szabványba. Míg azonban az előző regény inkább a két nő párbeszéd-képtelenségére, kapcsolatuk kudarcára felé tendál, a Homokfelhőben – lévén mégiscsak mese – annak lehetünk tanúi, hogyan tanulják meg elfogadni egymást.

Mindeközben egyre több szereplő lép be a történetbe, egyre több, éppen egyediségük által tipikussá váló sorsot ismerhet meg az olvasó, akit leginkább azzal ejtheti rabul Bator elbeszéléstechnikája, ahogyan szereplőit – éljenek a világ bármely pontján, járjanak be bármilyen nagy utat földrajzilag és pszichésen egyaránt – csupán egy-két ismeretési láncszemre pozicionálja egymástól. Ahogyan az ismeret játékban, miszerint Kevin Bacon-höz bármely hollywoodi színésztől el lehet jutni legfeljebb hat lépésben, ugyanígy a Homokfelhőben is hasonlóan szűk hálózata alakul ki a karaktereknek. Bator ráadásul humorát is megcsillan, amikor regénye szereplőinek sorsát egy bizarr használati tárgy, Napóleon biljeje által köti össze, a császár állítólag eb-

be végezte dolgát, amikor a történet egyik színhelyül szolgáló lengyel kisvárosban töltött egy éjszakát. A relikvia éppúgy bolyong a világban, ahogyan a főszerplő lány, és szükségesszerű, hogy útjuk legalább egyszer keresztezi egymást.

Amerre csak vetődnek, nyomukban gyönyörű elbeszélések bomlanak ki, mint például a kisvároska fényképészének története a múlt század harmincas éveiből, aki saját fotóin látja előre, a közösség tagjai közül ki hal meg hamarosan, s nem érti, hogy egy esküvői csoportképen miért ül ki szinte a teljes násznép arcára a közeli elműlés. Vagy éppen a Teanémikék, a két bogaras vénkisasszony sorsa, aztán a New Yorkig jutó régiségkereskedő egész életében hiábavaló kutatása a háború zűrzavarában megismert lány után (akiről az olvasó tudhatja jól, hogy a főszerplő kettős között a háború előtti, boldog lengyelországi időkre emlékező idős asszony története és így tovább).

Bator nem csak időben bontja le a vasfüggönyt, hisz regénye túlnyo-

mórszt a rendszerváltás óta eltelt évtizedekben játszódik, hanem kulturálisan is tágabb kontextusba helyezi szereplői sorsát előző regényéhez képest. Így aztán a multikulturális, életvidám kavalkádba bekapcsolódik többek között egy híres hoteltetőtől ösel rendelkező New York-i színes bőrű lány, egy déli államból származó homoszexuális fiatal cukrász, egy Ciprusról Londonba férjhez adott asszony, aki vérbeli mediterrán, „mindenki mamája” karakter, ezenkívül felbukkannak még afrikai menekültek, török vendégmunkások, német nyárspolgárok. A lánc szinte végeláthatatlanul hosszú.

A regény struktúrája alapján persze nehezen kerülhetők ki a patetikus nagyjelenetek, váratlan találkozások, hihetetlennek tűnő viszontlátások, ám Joanna Bator regénye közben olyan életörömről, az emberi létezés sokszínűségéről oly mértékű önfelelt ünnepléséről szól, hogy általa akár még egy alapjában véve szkeptikus és cinikus olvasó is könnyen le- de még inkább meggyőző érezheti magát: mégiscsak szép az élet.

Pethő Anita

kommunisták kelet-európai hagyatéka

ne Applebaum: Moszkvából irányított emberek kis csoportja csábította be a fiatalokat az ÁVH-b

pülő kommunista rezsim lehetetlenné tette olyan középút alálását az emberek számára, amelyen haladva el lehetett ni az együttműködést, de mégis érvényesülni tudtak – váta kérdésünkre Anne Applebaum. Az amerikai írózóval a etizációról szóló Vasfüggöny – Kelet-Európa megtörése 1956 című könyvének magyarországi megjelenése kap-szélgettünk, nem kerülve az aktualitásokat sem.

D. GÁBOR LÁSZLÓ

függöny a könyvének címe. en gondolja, hogy 2014-ben ar olvasóközönségben ez a an emlékeket ébreszt, ame-onálnak a jelenlegi oroszor-ukrajnai történésekkel? jelenlegi események előtt eg a könyv, tehát semmi-sem állt szándékomban Azt sem gondolnám, hogy imi Oroszországban törté-ntosan megegyezik azzal, 5-ben történt, bár van né-dekes párhuzam. Például tő volt látni az orosz kom-akat és a velük együttmű-rán nehézfűakat akcióban rajnában, és megérteni, nit tesznek, pontosan ami itt történt 1945-ben. tekintetben legalábbis, titkosrendőrséget meg-ek. Jól képzett, részben-ól irányított emberek kis becsábította ezeket a ha-túli fiatalokat az ÁVH-ba, szágban a Bezpiébe, fegy-ideológiát adva nekik, zok nagyon fogékonyak ak. Láthatjuk, hogy ez nüködik most Kelet-Uk-úghogy néhány, az oro-a terület megszerzésére ciséret során használt onló, mint akkoriban. hosszú beszélgetést igé-ny pontosan mi hasonló, bözik, de tény, hogy sok ot látok.

rr elkészítette a könyvet, kutatásokat folytatott, íberrel beszélt, és olvasta kutatások eredményeit.

Mit tapasztalt, milyen mélyen véső-dött be a térség társadalmainak em-lekezetébe a kommunista hatalom-átvétel időszakára?

– Úgy gondolom, a könyvem-ben tárgyalt, 1945 és 1953 közötti időszakra nem emlékeznek vissza olyan jól. Az emberek inkább 1956-ot idézik fel itt, Lengyelországban pedig 1981-et. Ezt a szürke, ködös periódust kevésbé ismerik és értik.

– Ez azért van, mert az emberek nem büszkék erre az időszakra, eset-leg máig félnek?

– Az emberek hősokeket akarnak, és ebben az időszakban nem találni túl sok hőst. Vannak, de kevesen. Az emberek igyekeztek egyesbe-jönni a szörnyű háború után, új éle-tet kezdeni, de nem akartak harcol-ni többet. Nem morálisan tiszta időszakról van szó, ennek megfele-lően nehéz róla beszélni.

– Elkerülhetetlen azok megítélé-se, akik együttműködtek a szovje-tekkel, és ezzel lehetővé tették a ha-talomátvételt. Mennyiben voltak ők egyszerű szolgák, és mennyiben idealista kommunisták a két háború közötti időszakból?

– Ez természetesen személyfü-gő, de nem feltétlenül kell azt hinni, hogy a kettő szétválasztható. Le-hetett valaki hívő kommunista, ugyanakkor vágyott egy jó állásra, igyekezett bejuttatni a gyerekeit az egyetemre, és közben attól félt, hogy a Gulagra küldik. Az emberi agy képes arra, hogy ezeket a meg-fontolásokat egyszerre tartalmazza. Az embereket egyszerre sok dolog motiválja. Miért ragaszkodik valaki valamilyen ideológiához? Lehet, hogy pénzügyi, lehet, hogy érzelmi okai vannak. Nem hiszem, hogy itt ellentmondás állna fenn.

„Párhuzamok vannak az ukrajnai és az 1945-ös események között” FOTÓ: MÁTÉ PÉTER

– Mennyiben tette lehetetlenné a rezsim egy olyan középút megtalálását az emberek számára, amelyen haladva el lehetett kerülni az együttműködést, de egyben mégis érvényesülni tudtak?

– Jó kérdés. Ez lehetetlen volt, és éppen ez volt a rendszer célja. Nemcsak a politikát, a gazdaságot, hanem a társadalmi, kulturális éle-tet is ellenőrzés alá vonták az óvo-dától a nyári táborig. Elkerülhetet-lenné tették, hogy a mindennapi élet során érintkezni keljen a rend-szerrel. Azok tudták megtenni, akik nagyon fiatalok voltak, felelősség nélküli. A könyvemben szerepel is egy lengyel nő, aki 19 évesen aláírt egy nyugati imperializmus elleni nyilatkozatot, majd visszavonta az

aláírását, ezért kirúgták az iskolá-ból, nem mehetett egyetemre. Ez-után elhagyta Wrocławot, vidékre költözött, ahol katekizmust tanított gyerekeknek. Ügyszólván eltűnt a térképről. Ezzel a módszerrel lehe-tett elkerülni a rezsimmel való érintkezést, hogy politikai nyilatko-zatokat keljen aláírni, mozgalmi dalokat keljen énekelni. De ehhez fiatalnak, gyermektelennek kellett lenni, olyannak, akinek nincs gon-doskodásra szoruló idősebb roko-na. Mindenki más számára lehetet-len volt. Az együttműködésről szó-ló fejezet leírja, ahogy az emberek megpróbálták benne maradni a rendszerben, és egyben megőrizni őszinteségüket is. A kulturális mi-nisztériumban dolgoztak, de meg-

próbáltak művész barátai-teni, hogy elkerülhessék a Kritizáltak, megjavították, hetett. Ott van egy hazafias zeneszerző példája, aki ugy szerette a kommunistákat megpróbálta újjászervezni zeti zenekarokat, és ezért működött. Persze aztán eléi pontra, ahol már nem bírta és inkább elhagyta az orszá- és ember kísérletet tett arra, h építsen valamit a rendszerl végül legtöbbjük elbukott, r hetetlenre vállalkozott. A megértenünk, hogy az embe kevés választásuk volt, é dönthettek úgy, hogy kívül i nak vagy elmennek. Ha ped radtak, meghozták a maguk. romisszumát.

– Közismert a térségünk- ződő, többek között családi k- lata (Anne Applebaum férje I- law Sikorski lengyel külügym- ter – a szerk). Mégis, kuta munkája során nehézítő vagy tényezőként élte meg, hogy egy- sen különböző, nyitott társad- ból érkezett?

– Mindenekelőtt ez nem- történetem, úgyhogy kevésb- gyok érzelmileg érintett. Ob- zebb tudok lenni, de inkább ú- galmaznék, hogy más a persp- váim, mint egy magyar vagy lei- kutatónak. Más hangot hasz- tudom megírni a történeteke- persze nem azt jelenti, hogy ez- könyv, mint egy helyi szerző- mindenképpen más. Nem tu- tom, hogy Magyarországon ho- fogadják, de Lengyelországban- retik, mert ha ismerik is a törté- tet, én másképp írok róla, n- amihez hozzászórtak. Az anyó- is elolvasta, és ő is azt mondta, h- mindenre emlékszik, ami bei- van, de én teljesen máshogy i- gyarázom el. Remélem, ezért- hasznos a kelet-európaiak szá- ra. Tökéletesen kívülálló vagyok, még a férjem is az a történelem- ezzel a szeletével kapcsolatban.

Egy díjcsempész kalandjai

A Nobel-díjas Wislawa Szymborska egykori titkára vall a különő hölgy titkairól

Wislawa Szymborska igazi jelenség volt. Rajongó költeményt írt egy nehézsúlyú ökölvívónak, lakásában irodalmi szalonokat vezetett, és nagyon nehezen dolgozta fel a „stockholmi tragédiát”, ahogy az irodalmi Nobel-díj elnyerését emlegette. Eközben évtizedeken át vágott ki képeket és feliratokat színes magazinokból és könyvekből, hogy azokból frenetikus vicces és abszurd képeslapokat gyártson az ismerőseinek. Ezekből a különös kollázsokból látható május végéig egy válogatás a budapesti Lengyel Intézetben. Egykori titkárával, az irodalomtudósként, fordítóként és sikeres gyerekkönyvek szerzőjeként ismert Michal Rusinekkel beszélgettünk a tárlat kapcsán a költőnőről.

■ SZATHMÁRY ISTVÁN PÁL

Fiatal tudósként lett a hazjában igen népszerű, ugyanakkor meglehetősen különő idős költőnő titkára. Számomra ez szinte egy amerikai filmben illő találkozónak tűnik.

– Nem vagyok benne biztos, hogy a filmszerűség jutna először eszembe erről a találkozásról, sokkal inkább az anekdota műfaját érzem helyénvalónak. Amikor először jártam a lakásán, amolyan állásinterjú gyanánt, akkor a teljes kétségbeesés szélén találtam. A Nobel-díj miatt folyamatosan csöngött a vezetékcsatlakozás telefonja, ő pedig nem tudott mit kezdeni ezzel a helyzettel. Felírákni meg sem akarta, hiszen akkor az ismerősei sem érték volna el. Éjszaka úgy próbálta megakadályozni, hogy a tengerentúlról érkező hívások felkeltsék, hogy takarokat és párnákat pakolt a készülékre. Én fogtam magam, és látva a helyzetet, egyszerűen átvágtam a telefonkábel. Zseniális – kiáltott fel, én pedig megkaptam a munkát.

– Ha jól tudom, annyira ellentmondásos volt a viszony a rangos díjhoz, hogy sikerült majdhogynem el is veszítenie azt.

– Szymborskának egészen különös viszonya volt a renchez és a díjakhoz. A Nobel-díjnak ugyan örült, de aztán egy laza mozdulattal az egyik nagy fiókja mélyére száműzte, ezért aztán később nem találta. De ez nem a valódi Nobel-díj volt. Minden díjazott két medált kap, egy valódit és egy másolatot. Nagyon félt attól, hogy ott-

„Többen is megpróbálták az övéihez hasonló kollázsokat készíteni, de sikertelenül!”

FOTÓ: HEGED

ezért az értékének megfelelő előleget átadta a krakkói Jagelló Egyetem múzeumának. Ott áll a mai napig Andrzej Wajda Oscar-díja mellett. Egy másik történet is kötődik a díjhoz. Stockholmból hazautazva Szymborska félt a csomagokba tenni a medálokat. Ezért aztán rám bízta őket, én pedig a mellényzebeimbe csúsztattam azokat. Ahogy mentem keresztül az ellenőrzési ponton, a fémérzékelő kapu beriasztott, és persze felszólítottak, hogy pakoljam ki a zsebeimet. Ahogy lazán kipakoltam a zsebeimből az irodalmi Nobel-díjakat, az őt egyből vigyázza vágta magát és tisztelget, s persze gyorsan át is engedtek.

– Budapestnek is nagyon komoly irodalmi hagyománya van, de még nálunk is szokatlan az a szoros viszony, ami Krakkó és Szymborska személye között kialakult.

– Nem tudom, hogy tényleg ennyire erős kapcsolatról van szó, de örülnék, ha így lenne. Krakkó tavaly nyerte el az irodalom városa címet az UNESCO-tól, és ebben valószínűleg Szymborska is szerepet játszott. Viszont nehéz lenne találni olyan konkrét verset a művei között, ami erről a városról, vagy akárcsak Lengyelországról szólna, szemben sok más lengyel költővel. Mindig úgy gondolta, az ő hazája a nyelv. A díjáték azonban, hogy a Wisla-

wa Szymborska Alapítvány Krakkóban működik, és a tevékenysége is a városra irányul, természetesen nem véletlen. Ugyanakkor nehéz olyan konkrét helyet említeni, ami egyértelműen hozzá kötődik Krakkóban. A legkülönfélébb helyeken lakott, a ronda panellakást is beleértve, ezért sokkal inkább fontos az a belső világ, amit teremtett, és aminek a lenyomatai a Budapesten most megtekinthető kollázsok is.

– A kollázsai alapján kimondottan komoly érzéke volt a képzőművészethez is, de ez a karrierje furcsa módon főként a halála óta eltelt időszakban vált igazán láthatóvá. Hogyan vált belőle kollázművész?

– Szymborska már a gimnáziumi évei végén felkérést kapott könyvillusztrálására. Jelenlegi ismereteink szerint összesen két könyvet illusztrált, ebből az egyik egy gyerekkönyv, a másik egy angol gyakorlófüzet a háború idejéből. A kollázsok története a hatvanas években kezdődött, amikor Szymborska elégedetlenül szemlélte a kollázsok történetét a szocialista Lengyelország boltjaiban. Ezért aztán maga kezdte el őket gyártani, és ezeket valóban képeslapként használva küldte el rajtuk jókívánságait az ismerőseinek. Élete utolsó éveiben magam is láthatam, hogyan készültek ezek a kollázsok. Ezentúl egyszer már nagyon

keresztül az egész lakása teltszórvra újságkivágásokkal, denkinek megüzente, hogy rövid ideig művész lesz, ez zavarják, majd ezt követőlyaként járkált a szétszórt anyagok körül, és hol egy tot, hogy egy képet csipe hogy aztán egyetlen lapra rag őket. Egyik alkalommal eng felhívott azzal, hogy „Rusinvan önnek olyan képe, amin tag látható?” – Szerintem van lettem. Helyes – válaszolta –, van egy „fűrődni tilos” felirés és nagyon kellene hozzá egy kép. Egyébként többen is me báltak az övéihez hasonló zokat készíteni, de vélem szerint sikertelenül, ahogy a szetének sem akadt követője

– Viszont tagadhatatlan korszak a Monty Python híre mációnak világával.

– Valóban, a szürrealizmus mellett Terry Gilliam munkái volt hatással Szymborska munkássaira. Igaz, csak viszonylag ritkán találkozott vele, mivel Lengyelországban a Monty Python filmje csak a hetvenes évek legvégén kerültek bemutatni. Mindig gyermek csodálkozásával és váncsiságával közelített ezek munkáikhoz és tényleg őszintén izgatta, hogy milyen hatása annak például, ha Marilyn Monroe-t hirtelen kövér lábakkal látna az eredeti alakjától.